

شورا

عدہ ۱۸

ستمبر ۱۵ = سنہ ۱۹۱۳

محرری : رضاء الدینہ بہہ فخر الدینہ
ناشری : «م. ساکر و م. ذاکر رامیفلر»

نعمت اللہ حاجی
سینیریانک مشہور بابلرندن .

ادبیات و آنک اہمیتی
میان عبدالاول الغفاری .

شام خاطراتی صاقاری .
آور و پادہ کتبخانہ لر

.....
بانقہ معاملہ لری حقنہ
ہادی ظاہری .

عبدالسلام مفتی نک خاطر
دفتری .

ا سلام و مسلمانلر
امام و مدرس سرور الدین
بن مفتاح الدین .

اویغانو و یا شمالق تاریخی .
تربییہ و تعلیم : «حکو متناک
اور تامکتبلرینہ کروچیلر حقنہ»
محمد کمال و دمظفر . «فن تربیہ»
مرد عالم . «یورت قاراو
مکتبی» - کلمہ طیہہ .

اشعار .
مراسلہ و مخابره : اور نیورغ ،
استرلیتاماق دن .

مطبوع اثرلر : عقاید . مشورت
و نظر ادبیہ .

مطبوعات خلاصہ سی .
متنوعہ .

یولداش-مدن مجبوری
آیرلدم
معلم اعمال الدین القاری ولیف .

باشسز حکایہ کیر بکر .
حوادث .

«وقت»، نشریاتی

توبانده گی مهم کتابلر اورنبورغده «وقت»، اداره سنده، قزائده «معارف»، اوفاده «چولپان»، کتبخانه لرنده اوپتاوای صاتلمقده در.

۴۰	تاتار ادبیاتی ننگ بارشی	۲۰	اثر رضا الدین بن فخرالدین	محمد علیه السلام
۱۵	تاتار ادبیاتی حقنده	۲۵	»	احمد بای
۲۵	یازو اورنه کلری	۴۵	»	کتب سته
۷۵	تل یاریشی	۵۰	»	ابن عربی
۳۵	تاتار شاعرلری	۵۰	»	ابن تیمیه
۱۲	اویغنه کیلگان فکرلرم	۱۰	»	رحمت الهیه مسئله سی
۱۰	حیات وسعدت	۵	»	تربیه لی بالا
۸	قرآن شریف ولغت عربیه	۱۰	»	نصیحت I بالالر ایچون
۱۲	قوزغونلر اویاسنده	۱۰	»	نصیحت II قز بالالر ایچون
۱۰	یوزیل نلک حکایه	۱۰	»	نصیحت III الوغلر ایچون اثر رضا الدین بن فخرالدین
۸	دیگگزه	۱۰	»	شاگردک آدابی
۸	دورت کون	۲۵	»	عائله
۱۲	تاشلاندق بالا	۱۲	»	بالالر ایچون واق حکایه لر
۳۰	آچلق پادشاه	۳۵	»	فن تدریس
۲۰	باصلامغان شعرلر	۵۰	»	مختصر کیمیا
۱۵	هر تورلی یوغوشلی آغرولر	۱۵	»	تاریخ اسلام
۵	ترویسیکی علماسی و اصول جدیده	۳۰	»	جغرافیای عمرانی
۱۰	الفبا حقنده	۲۰	»	ادبیات اصوللری

مراجعت ایچون آدریس: «Вактъ» Оренбургъ контора ред. газ.

یاشی آچلدی «وقت» کتبخانه سی

اداره مزگه مراجعت اینوچیلرنک طلبلرن یرینه یتکرو ایچون کتاب سودامزنی کیگایترگه قرار بیردک. بو سنتابر باشندن اعتبارا هر تورلی علمی، ادبی، فنی و درس کتابلری ایله سودا ایته باشلیمز. اوز نشریاتمز دن باشقده هر تورلی کتابلرنی یباررگه زا کاز قبول ایتمه مز.

مراجعت ایچون آدریس: «Вактъ» Оренбургъ, ред.

کیله چک

قربان بایرامی

ایچون

تبریک هم ویزیت کارتچکه لری باصلغان کبک، کانطور کنیگه لری، اسچوط و خط بلانقه لری، کانویرتلر، طوی و ضیافت ایچون دعوت زاپیسکه لری هم رساله لر باصارغه زا کاز آادر.

مراجعت ایچون آدریس:

اورنبورغده «وقت» مطبعه سیدر.

۲۷ شوال - ۱۳۳۱ سنه

۱۵ ستمبر - ۱۹۱۳ سنه

شهر آذربايجان والوغي حادير

نعمت الله حاجي (*)

سجری و کتبخانه هم مدرسه سی . نعمت الله حاجی ایله
برادرلری رحمت الله و حبیب الله افندیلرنگ ایگ الوغ خیراتلری
اوزلری دنیاغه کیلگان وطن اصلیلری «الوغ مانجل» قریه سینه
سالغان مسجدرلیدر. بو مسجد ایکی قاتلی بولوب ماوریتانسکی
استیلده، آلی عدد چوپن باغانا اوزرینه قورلغان، اونیش عدد
قهدن عبارت اوله رق بنا ایدلمشدر. بناسی ۱۸۸۴ده باشلانوب
۱۸۸۸ده تمام بولدی. مونگ اصل فاصادینی نعمت الله حاجی
اوزی توزوب بیرمشدر. گرچه طشدن کورنوده باشقه مسجدرنگ
بنالردن کوب آیرماسی بولماسده ایچنده آیرماسی کوبدر. ترزه
توشمه (توپسا) لری و باسقچلر صاف مرمر تاشدن یاصلمشدر.
ایچنده ایسه سلطان عبدالحمید خان طرفدن هدیه ایدلگان نوی
مبارک بولوب دقت ایله حفظ ایتوله در. مسجدرنگ احاطه سی
ایچنده تاشدن بنا قیلغان اوچ بولمه لی بیوک بر کتبخانه بار. بر
بولمه سی کتابلر طورر ایچون، ایکنچسی مطالعه اورنی، اوچو-
نچسی حافظ کتب که مخصوص استراحت اورنیدر. کتبخانه هر
کون آچق طورر، سوز یازوب آویچلر ایچون قلم، کاغد،
قاره حاضردر. کتبخانه ده ایکی مک ایکوز جلددن آرتق یازمه
و مطبوع کتاب بار. قول یازمه لر آراسنده یک ایسکی اثرلر
وتاریخی یادکارلر موجوددر. بو کتابلرنی بخارا وتورکستان طرفلردن
۱۸۸۰نچی یل ایکنچی دفعه بولغان حج سفرنده تورلی شهرلردن

(*) باشی ۱۷ نجی عددده .

صاتب آلوب کیتورمشدر. کتبخانه نگ ایبتاق مکرگه توشونده
شبهه یوق. مثلاً: اوچ جلد قول یازمه محیط برهانی کتایینی
بخارادن ییدیوز (۷۰۰) صوم برابرینه آدرغان ایدی. صوگنی
حج سفرنده صرف ایدلگان اوتوز آلی (۳۶) مک صوم مصرفک
ایگ کوب الوشی ده کتابلر ایچون کیتکان بولوونده شبهه یوق.
فقط تأسف درکه بو کتبخانه دن حق ایله استناده قیلودن بزنگ
جهالتمز مانعدر. خلقنگ تویور و توسیع افکارینه خدمت ایتمک
نیت خیره سی ایله بنا قیلغان کتبخانه ده کوبردک، خصوصاً جمعه
کونلرده بر طاقم اشسز کوچسز آدملر حیولوب آت و تیری
بختلری ایله شغلانلر و خارجونه اورتنده استعمال قیله لر. اوشبو
مسجد یاتنده آستی تاش و اوستی آغاچدن بنا ایدلگان مدرسه سی
و آنک یاتنده تاشدن صالغان آشخانه و جلی غسالخانه سی، معلم
ایچون اورنلری بار. کذلک مدرسه یاتنده ایکی بولمه لی ایکی
قوریدورلی مکمل صورتده تاشدن اشله نگان بر اصول جدیده مکتبی
بار. اوشبو مسجد و کتبخانه، مدرسه و مکتبلر ایچون نی قدر
مصرف طوتولدیغی آچق معلوم بولماسده (چونکه حاجی اوزی،
مونی هیچ کشی که سویله میدر، صور اوچی غه آتمیدر ایدی) کندی
سلامت وقتده وکیلی بولوب خدمتترینی قیلوجی عین الله افندی
صالحوف روایتیه کوره تخمینا ایکوز مک صوملر خراجات طوتو-
لمشدر. رحمت الله، نعمت الله، حبیب الله بایلر بزنگ روسیه لی
مسلمان بایلرنگ کوبسی مثالده اوشبو بنالرنی صالدروب ده ملت
اوستینه تاشلاب کیتادیلر، بلکه اوشبو قیلغان خیراتلرنگ قیامت
کونینه قدر دوامی ایچون (اصول جدیده مکتبی خارج) مسجد،

اوبالتدیغی و یوز پرده سینی برتدیغی بولماغاندر. خادمیری بر آدمی اوز حضورینه یاقلاب کیتوروب: «فلان نرسه نی اوغراغان وقتنده طوتدق» دیدیکلرنده: «یوق، بو آدم آندی اوغری توگل، نی بولسه ده بر یاگلشلق بولغاندر، یبارکڑ!» دیب آزاد ایتمش و سوگره شول آدمی اولاق غه چاقروب: «خادملم سینی رنجتیلر، رضا بول!» دیب پیش صوم صدقه بیروب یارمشد. ایلک حضورلانیدیغی نرسه سی آدم شادلاندرمق، کیشیلرنگ ضرور نرسه لرنی یتشدرمک، یوموشلرنی اوتهمک، کرفتار بولغان مشقت و فلاکتلردن خلاص ایتدرمک و ایکی دشمن آراسینی کیلشدرمک ایدی. قز قارنداشلرینه غایت شفقتلی بولوب بره زبردن یوروب قایتانده آنلرغه هدیدلر آلوب قایتور ایدی. بلا و قضالرغه تحمللی بولوب نی قدر قز بالاری و بتون ایر بالاسی اوزی سلامت وقتده وفات ایتوب بتدیله ایسه ده جزع فزع ایتوی، زارلانوب موکلانوب سویله وی بلنادی. خصوصاً ذکاوت و رشد علامتلی کورلنگان عطاء الله اسملی اوغلی وفات بولدیغنده کوکلینه غایت رقت کیلسه ده هیچ بر شکایت ایتادی. بر قزی وفات بولغان وقتده شونی قوناقلرینه بلدرمی همیشه آنلر ایله سویله شوب اوطوردیغی مرویدر. «مانچل» یاندیغندن سوک خلقلر نعمت الله حاجی حضورینه باروب: «الله ننگ قضا سینه، آچورینه اوچرادق، یاندق، کویدک، خراب بولدق بیت!» دیدیکلرنده، حاجی: «هیچ قایغرماکڑ، زارلانماکڑ شکایت قیلمه کڑ، بو، الله ننگ آچووی توگل، بلکه نعمتی! الله نصیب ایتسه اول اولگیدن یاخشی صورتده بنا قیلنور، سز اولگیدن بای بولورسز، یوغالغان بر نرسه ده یوق، نی ایچون قایغره سز؟» دیب فلاکت زده لرنگ یانغان یوره کارینه صالحون صو سیوب یباردی و یورتلرنی تعمیر قیابوب بوردی. فی الواقع خلقلر بر نرسه لرنی ده یوغالتقان بولمادیلر.

(اوشبو ترجمه حال، بو کون «پاولودار» شهرنده امام و مدرس عبدالغنی افندی ابن ملا عبدالکریم طرفندن، «تومن» یاقیننده (آولاری معلوم توگل) صالح کال سمیدوف ایله عصمت الله مسلموف طرفندن، الوغ آقیار قریه سنده معلم حجت الله عبدالین طرفندن یازغان مکتوبلردن جیولوب ترتیب قیلندی. بو آدملرنگ هر برینگ مکتوبلری اوزلرینه مستقل صورتده باصله بیک کوب تکرار جلهلر بولاچق بولدی. چونکه بعض بر واقعه نی هر بری یازمشد. شوندی اش بولماسون ایچون برکه جیونی ضرور کوردک. اگرده بعض بر یاگلشلق کیتکان بولسه اعلام قیلولرینی اوتنه مز).

* *

نعمت الله حاجینی بز اوزمزه کوردک. «اوقا» شهرنده طوردیغمز و قتلرده ایکی مرتبه «اوقا» که کیلوب هر بر مرتبه سنده بایتاق کونلر طوروب کیتدی. عمومی مجلسلرده برکه بولدق. وقتمزنی بلشدروب منزلمزگه اولاق کیلوب ده کوب دفعه لر

کتبخانه فائده سینه عمرلک اوله رق اون توقز (۱۹) مگ صوم آقچه وقف ایتوب دولت بانقه سینه تابشرمشلردر. موندن هر سنه ایچون آلتیوز یتمش (۶۷۰) صوم فائض کیله و شوندن امام و مؤذن هم ده حافظ کتب و مسجد قاراوچی خدمتکارلرگه آیلق وظیفه بیرله، کراسین و شهم کبی حاجتلرگه صرف ایتولنه و شوندن آرتقانی ده اسپرگاتیلنی کاسسه گه صالنه در. لازم وقتده موندن آلتوب تعمیرلرینه طوتولادر. قیلغان اشنی یرینه یتکروب قیلو اوشبو روشده بولسه کیرهک. ایزگولکنی قیلدیله لکن ملت اوستینه تاشلاب کیتمی بلکه بتون اشینی بتروب کیتدیله. اصول جدیده مکتیبینی ایسه «بو مکتب انسانلرنگ حیاتی حکمنده در، شونگ ایچون آنی خلق اوزلری آلوب بارر، خصوصاً اولمزده بزردن باشقه ده بایلر مز کوب، هم ثوابی اشنی بز اوزمزه گنه جیوب آلوب باشقه لر نی محروم ایتارگه تله میمز، آنلرغه ده قالسون!» دیب بولسه کیرهک خلق اوستینه قالدراغانددر. لکن مرحوملرنگ حسن ظن ایدوب قالدراغان آدمیری اوز آرا نزاغلاشوب مکتیبی کوچ حال ایله گنه آلوب بارالر. بو اشلی ده: «شول قدر دولتلری بولا طوروب بر مکتبده تربیه ایته آلمیلر» دیب کیشیلردن سوز ایشتماز ایچون گنه بولووی آگلشلاذدر. مسجد حضورنده امام هم مدرسلر ایچون وقف ایتکان بنالری ده بار. درس خانه سی ده تاشدن بنا ایدلگان.

اهلرفی. نعمت الله حاجینگ اخلاقی ملاحظه غه آنسه هر کیم ایچون غونه بولورغه یارارلقددر. جوماردلغی ایله مشهور بولووی کبی حسن خلقی و آدمچیلگی ایله ده ممتاز ایدی. بالا وقتنده ایدمشلری ایله اورشوشوب صوغشوب یورمادی، کیرهک یاش و کیرهک الوغ وقتنده قاتی معامله لر و یامان سوزلرگه اصلا مقابله ایتادی، اوزی هیچ بر آدمی رنجتادی و عمرنده غیبت سویله دیکی ایشلدمادی. حتی حضورنده ایگ فاسق بر آدمنگ غیبتی سویله ندیکنده خوش کورماز و رضا بولماز، اگرده سوز اوزون غه کیته باشلاسه ایکنچی بر سوز تابوب شوگا بورر ایدی. بر آدمنگ علم و کالاتی، حسن خلق و همت ایله تعریف قیلنووینی ایشته شوگا کیفی کیلور، حضورلانور و شول سوزگه قارشو: «آنی مین ده شولای ظن قیله در ایدم، درست ایکان!» دیب قوشلور ایدی. مجلسنده بای فقیر، قارت و یاش، سلیم و سقیم، نادان و عالم ایچون یاقتی یوز کورساتور و هر برینه اوزلرینه مناسب سوز تابار و بارچه سینی رضا قیلور ایدی. بعض آدملر عمومی عادت که کوره حاجینی اوزلرینه دشمن و ناراضی حساب قیلوب یورسه لرده آنلرنگ موندی اشلرنی بله طوروب همیشه آنلرغه الفت و محبت اوزرنده بولور ایدی. عمرنده بر آدمی

اوپوردی . مایوس آدم توگل ، بلکه مسلمانلرنگ استقباللرنده امیدى زور ایدی . برکشی اوستدن شکایت قیلمادی ، دیندن بر وقت ده زارلاغادی ، اجتماعی توباندکلرمنی ، دین و علم طوغروسنده بولغان قصورلقلرمنی کشیلر اوستینه تاشلاب اوپوردیغین ایشتامد . روسیهنگ ایچنده وخصوصا سیبیراده «اصول جدید» ایله درس اوقونى اوشبو ذات تأسیس ایتدی . خلقلرنگ سوبلهولرینه قاراغانده جوهردلغى ، اوزینه و محیطینه نسبت ایدلدیکنده برمیکلر جوهردلقلرینه اوخشیدر .

رحمت الله وحبیب الله نام برادرلری ایله برلکده وقف ایتهکان کتابلرینگ وقف نامه لری اورنبورغ دوخانوی صوبرانیه سنده بولغان وقلر دفترینه ۱۷نجی عدد اوله رق یازلمشدر . اوشبو وقف نامه ۱۳۰۶-۱۸۸۸ تاریخى ۱۴نجی ربیع الاخیر (۵نجی دکابر) ده ترتیب قیلنوب آخرنده : رحمت الله قارمشاق اوغلى سایدوکوف ، نعمت الله قارمشاق اوغلى سایدوکوف ، حبیب الله قارمشاق اوغلى سایدوکوف ديه امضا ایتمشلر ومهر سالمشلر . شاهد اوله رق اوشبو آدملرنگ اسملری یازلمشدر : مدرس ملا عصمت الله ابن ملا سیف الدین . علم جان گویدجان اوغلى . میرزا محمد محمد ظریف اوغلى . فضل الله ابن ملا محمد ظریف . ملا ثابت باش المرحوم . محمد کمال ملا حمید الله اوغلى . ملا حبیب الله ممش اوغلى . رحمت الله شمان اوغلى ، مولکای مرتضی اوغلى . عبداللطیف الیشی اوغلى . دولتشا ، عبدالکریم اوغلى . المحمد ایشمراد اوغلى الباکوف . محمدولى محمدقالی اوغلى . عبدمناف رجب اوغلى . محمدشاکر محمدولى اوغلى . محمد سفر مولکای اوغلى . عبدالحیار میگلوبای اوغلى . مفتاح الدین ایشمراد اوغلى . احسن میرمحمد اوغلى . محمدقالی سفر عماد اوغلى . (اوشبو وقف نامه صورتى «آثار» ده یازلغان بولسه ده تلى آور ، اوزى اوزون بولدیغدن اوقوجیلرنگ یالقولرندن قورقوب مونده کوچرما دك . کوره سى کیلگان کشى «آثار» غه مراجعت ایتار) . بزگه اڭ صوڭ یازغان مکتوبى اوشبودر (عینا) : «زیاده عزتو ومکرمتو قاضی الاسلام افندی حضرتلری جناب عالیرینه بیک کوب سلام ایدوب ، دعالردن رجا و نیاز ایدمهز . سعادتو مفتی الاسلام حضرت جنابلرینه ، اوشنداق قاضی الاسلام افندیله کوب سلام ایلب دعالرینى رجا ایدمهز . اوزمنى بحمدالله فى الحال صحت وعافیت اوزرنده بیله لر . ملا کیلدیارنى سیبیراگه اوز اتقاج آوغوستده جماعتمز ایله «تومنه» دن توبول ، تارا ، یاولودار ، آرقلی سیمی گه کیلوب قوناقلاب یوردك . آندن «آلماتى» شهرینه کیلوب شمدى اوز یورغزده طورامز . آوچی بولسه یورغزنى صاتار ایدك دیسه کده آوچی کورغیدر . زلزله دن صوڭ خراب بولغان عمارتلر کوب ، صاتوجیلر ده کوب ایچش . شهرینگ اوپورده شى پک یاخشى ،

اوراملرده هر اوی یاتده تاغدن آغوب کیلگان آریقلردن صو شاولاب آغوب طورادر . هر ایکی طرفده اوراملرده اوپورتلمش تیراڭ آغاچلری وقایولرینگ قوراسنده باغچه لری ده بار . میش آغاچلری کوب اوله ایچش . بونده کیسه کده یات بولوب کورلما دی . کورگان و کورمگان ملالر ، آغانینی واحبابلر ، گوزل گوزل آدملر بار ایچش . اوزمننگ مونده ۳۵ سنه دن یرو صاتولرمن بولسه ده کیلدیکنز یوق ایدی . دکابر باشنده آریقلردن صو طوقتالدى ، قار یاغوب ، چانا توشوب طورادر . قش اوزاق بولمى دیله لر . توگره کده قازاق طائفه سى کوب . هر طرفدن جیولمش هر تورلی جنسلر هم شهرده کوب کورله در . تاتار نوغیلرنگ ایکی ، سارت هم قاشقارلیلرنگ ایکی ، دونکانی نارانجیلرنگ ایکی مسجیدلری بار . دونکانیلر خطایچه سوبله شلر . جمعه غازینه اقامت آیتکانچه اماملری جماعت گه قارشو آیاق اوزره طوروب خطای تلى ایله وعظ ایدله لر ، صوگره غازه کرشله لر . عمر عزیزلرنی تله ب یازغوچی کمنه لری نعمت الله سایدوکوف . ۲۴نجی دکابر ۱۸۹۹نجی یل .

اوشبو مکتوبده مذکور بولغان «کیلدیار» ، توبول غوبیرناسی یالوطر اویازی سونگول وولصینه تابع عبدالغفور باکین اسملى بر کیسه اوغلیدر . ساخالین جزیره سنده اولان منفی مسلمانلر اوزلرینگ دینلرینی اونوتماز هم ده عبادت و یا براملرنی و قتلرنده اجرا قیلدر ایچون ديه بر امام ییارلمکنی دوخانوی صوبرانیه دن صورانلر ایدی . صوبرانیه ایسه شونده بر امام ییارمک ایچون حکومتدن رخصت هم ده خزینه دن معاشلق برلوینى اوتدیکنده حکومت طرفندن : «امام ییارمک حقنده بزدن منع یوق ، لکن خزینه دن معاشلق بیررگه ممکن توگل» مضموننده جواب یردی . شونڭ ایچون مفتی حضرتلری الحاج محمدیار سلطانوف بو طوغورده معتبر آدملرگه مراجعت قیلوب قاراسه ده سیکروب چیقوچی بر آدم کورلما دی . آخرنده ماجرانى نعمت الله حاجی گه بلدردیکنده حاجی اوز مصرفدن مذکور کیلدیارنى «ساخالین» جزیره سینه ییاردی . ایشته بو آدم بر قدر آیلر یوردیکندن صوڭ مملکت گه کپرو قایتوب «اوقا» گه هم کیلوب کیتدی .

خلقلا ، عمومی صورتده صالدا ت آلتوغه آورسنوب یورد . یکلرنده نعمت الله حاجی اوز قومى بولغان بخاریستلردن صالدا ت آلتماو ایچون تأسف قیلوب سوبله دیکنى ایشتوب تعجب ایتدم ومونڭ سببىنى صورادم . حاجی ایسه : «خلقمز یاشدن اولك قورققاق وجبن بولوب اوسه لر . برده کشى کوره آلمادقلردن وحشى طبیعتلى بولالر ، هیچ نرسه بلمیلر ، نى سوبله وچی بولسه شوکا اشانلر ، حتى اڭ زبون خلقلرده اوزلرینی هر تورلی یوللر ایله آلدی آلادر ، فکری آچلمى ، ذهنلری اشلی آلمى ، بر

یاخشی بر کتاب بار دیلر، حج گه باروچیلرغہ شول اثرنی آلوب قایتور ایچون آقچہدہ بیرگان ایدم، تابا آلمادق دیب آقچہ منی قایتاروب بیردیلمر « دیب سویله دیکمده کولدی و: « بواش سز نئک فائده کز ایچون شولای بولغان، اول کتاب مینده بار، مین آنی سز گه هدیه قیلوب یباررمن » دیدی همده یورتینه قایتووی ایله مذکور کتابنی ییاردی. کتبخانه مزده جلد نومیرلری ۱۴۵-۱۴۶ بولغان ایکی جلد کتاب، نعمت الله حاجی یادکاریدر.

«اوزینک سخاوتی سیندن بتون بایلقینی وجوه خیر گه صرف قیلوب وفات ایتدی» دیرلر. اوشبو جهندن: «لا حسد الا فی اثین رجل اتاه الله مالا فسلط علی هلمکتہ فی الحق» مضمونده گی حدیث گه مصداق بولووی امیدلیدر. فقط نعمت الله حاجی، اوزی یاشار گه تیوشلی بولغان زماندن بر قدر مقدم کیلگان آدم ایدی، شونک ایچون ده غلم یولینه توکگان بایلیغنه نسبت ایله غمسی آزارق کوردی.

شول قدر قیمتلی مسجد ایله، عزیز اثرلر جیولغان کتبخانه نی بر اولده بنا قیلوونیه سبب اوزینک وطنی، قوم قیله سیننی سیووی بولسه کیرهک. یوقسه آندی اثرلر، خصوصاً شول درجهده قیمتلی کتبخانه، شاگرد و معلملر کوب یرلرده تأسیس قیلنورغہ تیوشلی ایدی.

زور بدنلی، آچیق یوزلی، زور کوزلی، ملایم سوزلی بولوب کشی سوزینی دقت ایله تکلار، اوزی سویله گانده جمله لرنی اوزوب، بختلرنی آبروب بیک آچیق قیلوب سویله ر، کشی ایله ییکشماز، بر سوزنی کوب تکرار قیلماز، مداهنه سز، خالص وریاسز بر آدم ایدی. بر محاسده بیک کوب طوغرولرده و بیک کوب آدملردن زارلانیدیلر، سقراندیلر، شونلرنگ هر برینه نعمت الله حاجینک: «نی اشلیسک صوگ، کوچیلک!» دیب سوز قوشوب طوروونینی تجربه قیلوب اوطوردم.

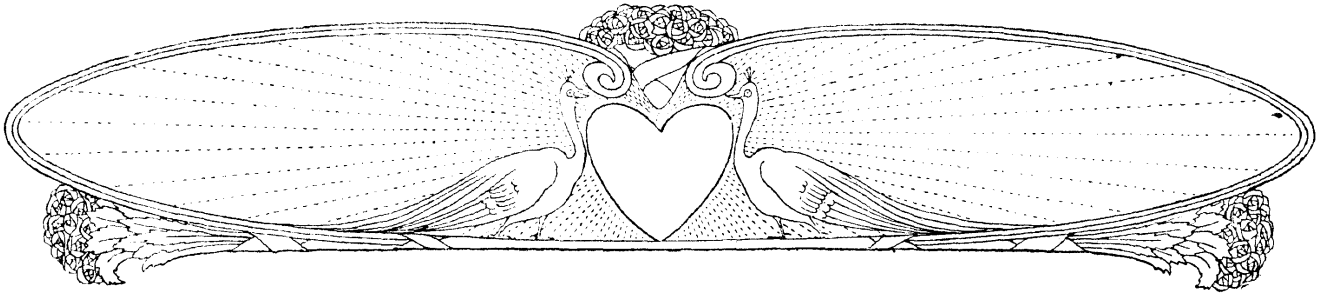
نعمت الله حاجی وفات ایتسهده خیراتی سایه سنده همیشه حیاتهدر، انشاء الله موندن صولڈه اسمی اونودلماز. الله تعالی غریق رحمت ایتسون!

نرسه گهده یوره کاری یتمی. اگرده خارقوف ایله پالتونی، تفلیس ایله وارشاونی کوروب قایتسه لر، آیاقلرینی قایدن آلوب قایدہ قویارغہ ایکانلگینی اوگره نوب کیسه لر، دنیانک بیک کوب توری حالدری بار ایدیکنی بلسه لر ضرر بولماز بلکه بیک کوب فائده بولور ایدی» دیدی. اوشبو مناسبت ایله حاجی گه بو حکایتی سویله دم: «موندن قرق یلر مقدم، بلبای اویازنده عبدالستار اسمنده بر الوغ مدرس و شیخ بولغان. بزنگ عملرمز، خالرمز آراسنده آنک شاگردلری بار ایدی. شول وقتلرده باشقردلرنگ اوزلرینه مخصوص عسکری یولقلر (بولکلر) بولوب خلقلر بو عسکرلر گه «باشقردلر کامانداسی» دیب اسم بیرگانلر. عبدالستار حضرت شول زمانتک معلوماتلی بر آدمینه یولقلانده: «توره! کاماندهده یوروب قایتوچیلرنگ سوزلرنده یفریتل دیگان بر کله کوب یوزی شول یفریتل کیم بولادر؟» دیب صوراعان. تیگی آدم یفریتل نی: «حضرت اول یفریتل اورنبور شهرنده قازاقلر نئک باشقعلری بولا، قازاقلر آنک ایتوکلرینی تازارتالر، حتی آتینی ده یوبوب قاراب طورالر، آنک آلدنده بولغانده اوطوروب طورمیلر، اگرده اورامده اوچراسه حتی ایکنچی یاقدن بارا طورغان وقتی بولسهده شپ ایتوب طوقیلرده آکا قاراب قوللرینی باشلرینه قویوب حرمت ایتلر، اول اوتوب کینکچی آکا قاراب حتی آرتندنده کوزلری برله اوزاتوب قالالر» دیب تعریف ایتکان. شوندن صوگ حضرت، خلقلرنگ ترتیب بلماولری و نظام غه رعایت ایتماولری ایچون هر وقت: «بزنگ خالق اورنبورغہ بارمیلر، یفریتل نی کورمیلر، شونک ایچون ترتیب بلمیلر!» دیب زارلانور بولغان» دیدم. حاجی ایسه موکا کیفی کیلوب کولدی و: «مینم فکرم، حضرت فکرینه طوغری کیلگان ایکان، بو مسئلهده حضرت میندن مقدم توشنگان ایکان» دیدی.

یوزبه یوزده، مکتوبلر ایلهده اوزینه دعوت قیلغان ایدی، لکن عمرنی لیت لعل ایله اوتکاردم، بارا آلامدم. شونک سبیلی کتبخانه سیننی کورو، آثار قدیعه دن بولغان قول یازمه لرنی زیارت ایتو بزگه میسر بولمادی. ایرته گه کیتسه سی کیچنده بهالالدین افندی یورتنده تون بویی مسامره قیلوب اوتکارگان ایدک، مگرده شول مجلسمز آخر عهدمز بولغان ایکان، شوندن صوگ تکرار کورسه آلمادق. اورنبورغ احمد، عبدالغنی و محمود بایلر نئک مکتب و مسجدلر طوغروسنده بولغان همتلرینی، مکتبلر گه شاگردلر جیو حقنده غی اجتهادلرینی حکایت ایتدیکمده بیک متأثر بولدی و: «کوره سن آنلر نئک ظهیرلری، افکار دشرلی بار، بز موندن محروم بولوق» دیدی.

«هیئت فننده احمد مختار پاشا طرفندن ترتیب ایدلگان بیک

مقاله لر :

ادبیات و آنک اهمیت

(باشی ۱۷ نچی عدد ده)

محبوبه قزلر مدخنده بولادر ایدی. بولار همهمسی شریعت اسلامیهده شعر مباح، بلکه مستحب اولدیغنه بردهر دلیل و برهانلردر.

ایندی ادبی نطقلر و خطبه لر گه کیلسهک :

خطبه سویله مک اصولی عربلرده بیک کوبدن بیلور معروف ایدی. اسلام کیلگانگه قدر ذوالحجاز و سوق عکاظ میدان لری گویا ادبیات مجلسلری ایدی. اسلام کیلگاج خطبه سویله مک اصولی یاگی ترتیب که قوبولوب فوق العاده ترقی ایتدی. نبی اسلام حضرتلری اوزی هر وقت و هر حادثه صایون خطبه لر سویلی، دین و شریعت تعلیم ایته ایدی. آننگ خطبه لری قبلرینی سحرله رلک الهی بر تاثیرلی ایدی. خلفاء راشدین هر بری بردهر بلیغ و خطیب ایدیلر. خلاصه: عصر سعادتده خطبه لر عمومی بر «لیکسیه» لردن عبارت ایدی. اوشبو حال بر نیچه عصرلرغه قدر شویله دوام ایتدی. فقط بو صوگنخی عصرلرده خطبه سنویله مک یالکیز خلفاء راشدیننی. حسن و حسین ایله حمزه و عباسنی مدح ایتمکدن یاخود قوری بر موگایمقدن عبارت بولوب قالمش و فوق العاده بر جنایت ایتولمشدر. اموی خلیفه لر خطبه لرده خلیفه علی و آنک اعوانلرینی مجبوری صورته سب ایتدرلر ایدی. صوگره گویا که بو بدعت قبیحه ننگ عکسینه حرکت ایتمز دیب خلفاء راشدین ایله هر بر صحابه نی خیر ایله یاد ایتدره باشلادیلر. شول کوندن بیلور خطبه دن مقصود بولغان نصیحت و درس عبرت ترک اولوب کیتمشدر.

بدر محاربه سی اسپرلری آراسنده قریشنگ ایگ بلیغ خطیب لردن سهیل بن عمرده بار ایدی. بو اوزینک اوتکون تلی و کورکام خطبه و نطقلری ایله کوب و قتده اهل اسلامنی رنجتکان ایدی. خلیفه عمر حضرتلری، حضرت رسولدن: «میگا رخصت بیر. مین سهیل بن عمرنک ایکی تشینی صووروب آیم. آنک تلی توتلغورده ایکنچی مرتبه اهل اسلام ضررینه خطبه فلان سویلی آماز» دیب رخصت صورغان ایدی. حضرت رسول آگا آلائی ایتارگه رخصت بیرمادی. اول روشچه منله

نبی اسلام حضرتلری ده «بیان ده سحر بار، شعرده ده حکمت بار» دیور ایدی. شولایوق محترم حسان بن ثابت حضرتلرینه ده ایگ صوگنخی حسن توجه ایله: «الله سینی روح القدس ایله تأیید ایتدر» بیورلر و هر وقت ده مشهور لبید بر ربیعة العامری ننگ:

الا کل شیء ما خلا الله باطل - وکل نعیم لاحالة زائل

شعری ایله تمثیل قیلور و ایگ درست سوز اوشبو سوزدر دیورلر ایدی.

بعض بر وقت مشهور طرفه بن العبدنکده:

ستبدی لک الایام ما کنت جاهلا - ویاتیک بالاخبار من لم تزودی
کیی اهل ادب عندنده مشهور بر شعری ایله تمثیل ایتدر ایدی.
اوزی حضورنده بر کسه دن «امیه بن الصلت» شعرلردن یوز بیت مقداری اوقوتقالغی ویکده ممنون قالغانغی روایت ایتوله در.
امام شعبی رحمه الله ایتدر: «خلیفه ابوبکر شعر سویلدر، خلیفه عمرده شعرلر سویلدر ایدی. علی رضی الله عنه ایسه بولارنک هر ایکسینه قاراغاندهده شاعرره ک ایدی». ایندی بو قدر بیوک ذاتلر، اولیاء الله بولغان چهاریارلر شعر سویله ر بولسلر آننگ درستلگی اوز اوزندن ثابت بولوب طورادر. ابن عباس عبد الله حضرتلری ده اوزی شعر انشاد ایته حتی مسجندنه بولسه ده شعرلر سویلترده همده شعر و ادبیات ایله اشتغال ایتو ایچون آبروم بر وقت تخصیص قیلغان ایدی. آنک علوم قرآنیده فوق العاده ماهر بزلووی شول اشعار و دواین عربکه فرط اطلاعی بولغانی ایچوندور. تفسیر قرآن حقه دهده: «واذا سألتمونی عن غریب القرآن فالتمسوه فی الشعر. فان الشعر دیوان العرب» دیب ایتولری اهل علم گه بر نصیحت عالیه سیدر. قریش شاعری بولغان عمر بن ربیعه اوزینک شعرلرینی ایگ بیوک صحابه کرام آلدنده اوقور، آفرین و تحسینلر ایشور. حالبوکه شعرلری قاره کوزلی

احسان ایتمکان نعمتلرندن ایگ گوزه لی تیلدر. حالبوکه بویالکیز ادبیات ایله حفظ اولنور. ادبیاتی اولماغان ملت اوز تیلینی اوزی بلماز. اوز لغتدن اوزی غافل اولور.

ادبیاتسنگ فائده لرندن برسی، بلکه برنجیسی اخلاق گوزهلندرمکدر.

بیک کوب کسه لر باردرکه اخلاق بوزقلغینه دوا تابا آلمایونجه آبدراب یوررلر. آخرنده اشسزلیک تاثیر ایله شیشالر بوشاطوب ذهن بتررگه یاخود دها قباحت دها نجاست بولغان فحش خانهلرگه دوام ایئوب، بلکه طواف قیلوب عقل و وجدانلرن ساتارغه طوتورلر. بو اشلرده نی روحانی و نی ده جسمانی بر لذت یوق. بولار همه سی تیک طورغانده بر اش بولسون دپ اشله نگان اشلردر. اگرده اوشبو افندیلر فحش خانهلرگه دوام ایئو اورینه «ادبیات» کیچهلرینه بارسه لر ایدی، کوب عبرت لر آلورلر و کوب عبرت و حکمتلر کوررلر ایدی. بوش و قتلرنده ادبی کتابلر، رومان و حکایه لر، تاریخی رساله لر مطالعه ایئسه لر ایدی، بلکه اخلاقلری بر قدر گوزهلنور ایدی. بر ساعت مطالعه یتمش یللق قایعونی اونوتدرده. فوق العاده بر صورتده تسلیه خاطر ایته در. دنیاده نیندیگنه یوره گی اوچارغه غنه طورغان اینک قورقاق، اینک جبان آدم اولوب ده شاعر مشهور جریرنک:

قل للجبان اذا تأخر سرجه - هل انت من شرك المنية ناجی
شعربنی کویبه سه قلبی قوتله نوب کیتوب باطرلانور ایدی. معناسی:
«آغه بارمایونجه کیری چیگونگان قورقاق آدم گه آیت: ای افندی!
اولم طوزاغندن قاچوب قوتولوب قالا آلاچاقی سن؟ هیچ» .
ایندی اجل دیگان نرسه بر گنه بولغاچ آغه بارمی کیری
چیگونوده بر معنا اولورمی؟ هیچ. طابه علوم ایچون هیچ شبهه سز
هر شیدن مقدم حسارت کیره کدر. علم و معرفت بر اولوش
اولسه حسارت، قوتلی قلبلیک یش اولوش آرتق اولق لازمدر.
حسارت ادبیه و شجاعت علمیه ایله برابر، مطلق حسارت هم
ضروردر. حسارتسز علم و معرفت طابق ممکن بولماز، بولسه ده
خلقه فائده کیترو محال قیلندن بر شی اولوب قالور. اگرده
علم تحصیل طوغروسنده حسارتی بولمادیغندن غربتلرگه توشودن
قورقوبته طورغان بر تاتار شا کردی:

طولغانام غربته لذت شونده بولغانغان ایچون!
راحتی، اوزی ده محنت ایله چولغانغان... ایچون!
دیگان تاتار شعری ایله تمثیل ایئسه ایدی هندستان ایچلرینه،
عربستان صحراسینه، یاورویا اورطاسینه طاشلانور ایدی ده دائماً
شول شعرنیغنه تکرار تردید قیلوب علم و معرفت طلبنده دوام
ایته بریر ایدی.

قیلو اسلامیتده درست توگل دیدی هم ده: «سهیل بن عمر
تیزدرکم بر بیوک مقامده طورسه کیرهک» دیب آندن خبر بیروب
قوییدی. مونه حضرت رسول وفات بولغاچ بیک کوب اعرایلر
شیکلی معاذ الله مکه اهلاری ده مرتد بولورغه یاقتلاشوب قالغانلر
ایدی. باباغی سهیل بن عمر نهق شوشی وقتده عادتجه، خطیب
بولوب بر بیوک اورنغه طوردی ده بلیغ بر خطبه سویله دی.
خطبه سنده: اللهمک دینی قائم وکله سی ده تام اولدیغنی بیان ایئوب،
اسلام نوری گویاکه قویاش نوری افقده طارالغان کبی انتشار
ایته چگنی اعلام ایئدی. اثنای خطبه ده: «انک میت وانهم
میتون» آیتی ایله نبی اسلامک رفیق اعلا سینه اصل بولغانلغنی
استدلال ایئدی ده آخرنده محمد علیه السلام ده اولگی رسوللر
کبی بر رسول اولدیغندن بحث ایئوب: «وما محمد الا رسول.
قد خلت من قبله الرسل. افان مات او قتل انقلبتم علی اعقابکم»
آیت کریمه لرینی ذکر ایئوب خلقتی بیک اثرله ندردی. محمد علیه
السلام آخرت که کوچکان بولسه ده، الله بار. آکغنه عبادت قیلورغه
تیوشلی دیب اساس اسلامیتی ده خلقه آکلتدی.

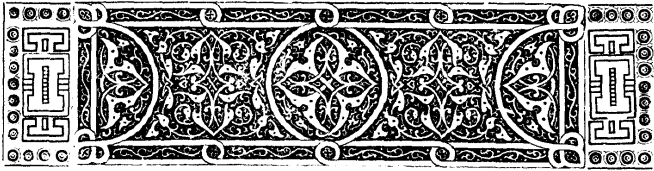
خلق همه سی قصد قیلغان یمان اشلرندن توبه قیلدیلر
و اسلامیلرنده ثابت اولوب قالدیلر. حضرت رسولک سهیل بن
عمر حقنده: «اول بیوک بر مقام ده طورسه کیرهک» دیگان
خبری معجزه ایدیکی معلوم بولدی.

اسلامک اولندن آوب بو وقتقه قدر خطبه لر اسلامیتده
بیک اهمیتلی اورن طوقاندر. بلکه دین اسلام اوزی یالکیز
خطبه و نطقلر، تأثیرلی و عظیم آرقلیغنه طارالغاندر. مین لفظ
چاینامکدن، اولگیلرینی خیر ایله گنه یاد ایتمکدن یاخود قوری بر
موکایقندن عبارت بولغان دینی خطبه لرمنی بره ر لیکسه صورتینه
قویوب اصلاح ایئارگه تیوشلی دیب بله من.

ایندی اولگی اسلاملرک ادبیات ایله اشتغال ایئولرینه
کیسهک. یوقاروده اسلاملرک علوم ادبیه ایله نیندر اشتغال ایئدیکلرن
و نیندر خدمت قیلدیقلرن بر قدر سویله مش ایئک. اسلاملر
آراسنده ادیبلر، محرر و شاعرلر هر وقت مبدول اولمش حتی
خاتونلر آراسنده ده ادبیه و شاعرلر، قیانت و غانیات مکلرجه
صانالمشدر. بولارک بر برلری ایله مشاعرلری شایان حیرتدر.
(«مشهور خاتونلر» نام اثرگه مراجعت اولته).

ادبیاتک فائده سن صاناب بترو مینم طاقمدن خارچدر.
ادبیات: ملترک روحی و جانیدر. بر ملتک مدینتک قیسی
درجه ده اولدیغنی ادبیاتی ایله اولچارلر. بر ملتده ادبیات اولماز
ایسه آنده روح اثری ده اولماز. جناب اللهمک آدم اوغلرینه

شام خاطراتی .

I

ایران سیاحان ندن برسی اوز وقتده غمی مشهور اسلام شهر لرن زیارت ایتوب هر شهرنی اوچ صفت برلن توصیف ایته بارغان ایمش . بو سیاح نك هر شهرگه اوچ صفت صایلاوی تصادفی یا کیفی گنمی ، یا که شهرنك منظره سی . اهالیسی . حیاتی شیکلی نرسه لرگه بنا ایتولگانغی ، میگا معلوم توگل . لکن شام غه بارورغه چققان وقتده اول شهر حقتده مینم باشمده ده ایشکان و کورگانلریه بنا قیلغان اوچ صفت بار ایدی . شامنی بر تییحینی شرق شهری دیب طانونوم اوستینه آنک باشقه لردن امتیازی شول اوچ صفتده دیب بله ایدم . آنک خارا کتیر بیستیکاسی دیب طانیغانم اول اوچ صفت : آنک ماطورلغی ، خالق نك معیشتی اصحاب معیشته یاقن بولووی ، مقدس اورنلر و مشهور تر به لرنگ آنده کوب بولووی ایدی .

شام نك کورکاملگی حقتده یازغان و سوبلنگان سوزلر یك کوبدر . اصمعی « دنیا نك جنتی اوچ ، برسی شام » دیگان ایمش . ابو بکر محمد بن عباس الخوارزمی ده « شام دنیانك دورت جنتدن برسی در » دیش . ابو الفدا « بیرنگ دورت تزهگهی بار » دیش . و آنک برسی ایتوبده شامنی کورستمشدر . ابن بطوطه : « شام کورکاملکده بتون مملکتلردن اوستون » دیش . بعضیلر « ارم ذات العماددن مراد شام » دیشلر . آوروپانك مشهور کورورتلرن ایتالیا و اسویچره نك گوزل منظره لرن کورگان بولسلر بو ذاتلر شام حقتده اول سوزلرنی سوبله گان بولورلر ایدی یوقی ، معلوم توگل . لکن آروپا و آمریقانك مشهور تزهگهلر ندن خبری بولغان آمریقانك مشهور یازوچیسسی مارك توین نك ده شام حقتده یازغانلری ابن بطوطه و ابو الفدا نرقتدن آرتق بولماسه . کیم توگل . بو یازوچینگ بر کتابنده شام حقتده اوشبو سوزلر بار : « ... قویاش بابور آلدندن مین دنیا نك بتون طرفنده مشهور بر اورنغه یاقلاشدم ... طاووق و طاشلق بران احاطه ایتولگان بر یاشلمك اچنده اوطرغان بو شهر زبرجد دیگرى اورطه سنده اوطورغان بر انجو جزیره شیکلیدر ... شامنی برنجی دفعه کورگان کشی شادلانودن اوزن طیا آلمی ... محمد یغمبرده بو شهرگه یاقلاغاچ انسان بر گنه جنتکه کره آلا ، دیب طاو یاتندن آنک طشق منظره

غزتله اوقومق ، مجله و ژورناللر قارامق یك کوب معلوماتدن خبردار قیلادر . ادبی رساله لر ، ادبی کتابلر بتمه سلنك خزینه درلر . همه دوستلر کدن ، طانوشلر کدن ، باشلر کدن بر سبب ایله آیرلوب کیتارسک ! آلاز هم سینی طاشلاب کیتارلر . سیگا بورولوب ده قاراماسلر ، التفات ایتارلر ، نازلانورلر . سیندن غله نرسه امید ایتارلر و غله نرسه لر استه لرلر ، اما ادبی رساله و کتابلرک بولسه آلاز برده سینی طاشلاب کیتارلر ، اشارغه و ایچارگه صورامازلر ، ایرکه لئمه زلر و نازلانمازلر ، عمر بویونجه سینك ایله برگه بولورلر ، عمر بویونجه سیگا ایده سلنك ایتارلر . دیمک : دنیاده ایگ وفادار دوستلرک : اوزکنك قولگده غمی رساله لرک ایله ادبی کتابلر کدر . ایدی شولارغه تمسک ایت ! و شولار ایله گنه مشتغل بول !

ابن الدقاق البلسی اسمنده مشهور بر شاعر یاشلمکنده کیچه لرده اویا و طوروب ، خارق العاده بر اجتهاد ایله ادبیات ایله اشتغال ایته ایدی . یك فقیر تیمرچی بولغان آناسی هر وقت : « ای اوغلم ! کیچه لرده اوط یاندروب اوزاق اوطوروب کیروسین برهمن ! بز دیت یك فقیرمز ، کیره ک نرسه لرنی هر وقت صاتوب آلوب طورورغه کوچز یتمی ، آقچه مز یوق ، سین بو اشکنی قوی ، طاشلا ، بو نرسه لر کدن طیول ! » دیب اوزینک اوغلینی هر وقت شاته ایته ایدی . خارق العاده اجتهاد ایتوبده مقصودینه ایرشمگان کسه دنیاده یك آز بولادر . آخرنده شوندی بر حال طوغری کیلدی . ابن الدقاق افندی اوزینک اجتهادی سایه سنده علم و ادبیاتده بیوک بر درجه گه مندی . قوه شعریه سینی آرتدروب شعر سوبلی باشلادی . ایك الک « بانسیه » امیری ابوبکر بن عبدالعزیزنی ماقتاب بر قصیده سینی یازوب چغاردی ده اوزینه تقدیم ایدی . امیر بوندن یك شادلانوب مکافات اوله رق شاعر افندی گه اوچوز دینار احسان ایدی . ابن الدقاق البلسی شولقدر کوب آقچه نی آلوب آناسی یاینه باردی . آناسی شول ساعتده اوزینک آلاچنده تیمر اشلب اوطورا ایدی . ابن الدقاق ، آقچه نی آناسینه بیردی ده : « مه ایدی بو آقچه غه کیروسین آل ! » دیدی . مونک کبی واقعه لر دنیا عالمنده فوق العاده کوبدر . خلاصه : ادیبلر و شاعرلر هر ملتده ایك محترم و ایك عزیز افندیلر در . درجه لری بیوک و اسملری مگ گولکدر .

العلم کالفضل ان الفیته عسراً - فحله ثم عاوده لیتفی .

میان عبدالاول بن محمد حافظ الغفاری .

شوندی فکر لر برلن برلشکان آرزغه ماطورلق نكده بيك ماطور بولوب كورينه چگي و آنك كو گلنده بيك تيره ن از قالدرد چغی شبهه سزدر. مارك توین نك: «شامغه كوز سالغانده، بو بیر انسان كوزی توشكان بیرلرنك اینك ماطوری ديب خاطرگه كيله» دیوویده اوشبو معناده گنه توغری اوله بلور. یوقسه بردا یلغه سی آوزیگنه آلتغانده بزنگ صاهار، آق ایدل و دیم بویلرندن ماطور توگل.

شام اهالیسینگ حیاتی اصحاب معیشتینه یاقین بولووی اوز مزنگ مشهور بر شیخمز طرفندن سویله نگان سوز بولوب بز آنی بالواسطه ایشتك. شامده زیارت محالدرینك كوب بولون ایسه بزگه محترم بر حضرتغز سویله گان ایدی. بو حضرتك حج شریف دن قایتوشلی بیروت ده بر نیچه کون قالدوندن استفاده ایتوب بر نیچه دفعه صحتی برلن مشرف بولغان ایدك. بر صحتی اثناسنده: «حضرت، شامده بیوك آدم لر برلن طانشوب مصاحبت ایتمش سگزدر» دیوومزگه قارشلی حضرت: «أوت، شامده بیوك آدم لر چوق ایمش، لکن برسیده حیاته توگل» جوابن بیرگان ایدی. بو ایکی فکرنگ واقعه نی درجه ده مطابق بولغان بر مناسبتی برلن ذکر ایتسهك کیرهك.

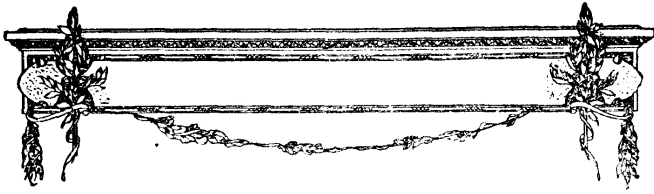
II

بیروت برلن شام آراسینه بر فرانسوز شرکتی چوین یولی سالغان. شولوق شرکت بیروت برلن حاب - و حلب برلن طرابلس شام آرالرنده طوتاشدرغان. شام برلن بیروت آراسنده غی یولك اوزونلغی یوز قرق کیلومتره چاماسیغه بولسه ده پویزد اول مسافه نی طوقز - اون ساعتده گنه قطع ایته آلا. چونکه بو ایکی شهر بر برسندن جبل لبنان سلسله سی برلن آیرلغانلغدن چوین یولی شول طاولرنی اوتهرگه تیوش. پویزد طرناقلی یول برلن آقرن آقرنغه اوراب طاوغه منوب یتکانشی بيك كوب وقت اوته. و حالنکه شول مدتده مسافه اعتباری برلن اوچدن برسیده کیتولمی. طاوغه منگانده پویزد بعض اورنلرده آطالغان کشیدنده آقرن کیته.

بز بیروت دن ایرته برلن ساعت ییدی یارومده قوزغالوب کیتکان ایدك. شامغه ایکندی وقتده ساعت یشلر چاماسنده باروب یتدك. بیروت دن شامغه هر کون ایکی یولچی پویزدی بارا. برسی ایرته برلن ساعت ییدی یارومده و ایکنچی سی تون اورطاسنده ساعت اون ایکیده کیته. شامغه باروچی مطلقا ایرته نگی پویزدغه او طرورغه تیوشلی. چونکه اول تقدیرده بتون یولنی کوروب قاشا ایتوب بارا. تونگی پویزد برلن کیتکان کشی ایسه

سن غنه قاشا ایتوب طورغان و كوك جتنن بیر جتننه تریح ایتکان ایمش... شام نك جاتنی راحتلاندروب ییارگان لطیف یلی سینی، بو شهر عالم اجساددن بیگرهك عالم ارواحقه یاقین، ديب اویلازغه سوق ایته... شامغه كوز سالغانده بو بیر انسان كوزی توشكان بیرلرنك اینك ماطوری ديب خاطرگه كيله...»

شام مدحی حقده شول قدر كوب یازلو، بو شهرنگ کورکاملگن و آنده هر کمنك کوکلن جلب ایتهدای خصوصیاتلر بارلغن کورسه تدر. شام نك منظره سی حقیقه ده گوزل. لکن بو شهرنی اول قدر ماطور کورستکان و آنك حقده شول قدر مدحیلر یازدرغان نرسه آنك منظره سندن بیگرهك وضعیتی و آنك کورنشنده بولغان سرتی بولسه کیرهك. شام او طرغان وادی چیدن قاراغانده بر زور باقچه تشکیل ایته. اویلر، دکانلر، جاملر، تکیلر، باشقه بنالر آغاچلر برلن آرا لاش کورنوب طوره لر. وادی نك بر طرفی طاشلی طاو و ایکنچی طرفی قوملق صحرا بولغانلقدن شهر او طرغان اورون برلن آنك اطرافی آراسنده زور بر ضدیت (контрасть) بار. شامنی اول قدر گوزل کورستکان نرسه شول ضدیتدر. ایکی جهنم غونه سی آراسنده فصلوب او طرغان بو جنت مثالن کورگچ «کشی شادلانودن اوزن طیا آلمی» در. شول یاشل لکلر اچندن هواغه کوتارلوب چققان اوزون اوزون مناره لر، مهابت قبه لرده کوکلگه تلله نیندی بر سرت بیروب کوروچی نك بو شهرگه محبتن تاغنده آرتدرالر. گوزللك برلن سرت نك برگه چینالووی ایسه انسان نك کوکلینه ایك نق تاثیر ایته تورغان نرسه لرنگ برسیدر. شام نك منظره سنده غی سرت نك منبعی ده آنك ایسکیلگی بولسه کیرهك. شول ایسکیلگی سایه سنده آنك بیك كوب ملتر قاشنده بر موقعی بار. اول بزنگ آرمزده ده جرولرمزغه کیلوب کرو درجه سنده بر اورون قازانغان. «شام شریف دیگان شهرده یسیع سز قابقا یابلما س...» ديب باشلانغان بر جرونی کچکنه وقتدن ایشته باشلیمز. بو شهرنی باشلاب کورگنده تاریخدن آزماز خبردار بولغان کشیلرنك باشینه اوشبو فکرلرنك کیلووی طبعیدر: «منه بو شهر نی قدر دولترنگ ظهور و انقراضن کوردی. مصر، بابل، آتوریه، ایران حکومترلرنك عظمت و شوکتلرن قاشا ایتوب طوردی. رامزس، اسکندر، هانیال، بخت نصر، یولیوس قیصر، سلیمان (عم)، چنگیز خان، ناپالیون، خالد بن ولید، صلاح الدین لرنگ اشلگانلرن خاطره دفتینه قید ایته باردی. یهودیلک، خرسیتیانلق و مسلمانلق ظهور ایتکان اورنلرینه یاقین بولغانلقدن اول دینلرنك تاریخنده خیلی مهم رول اوینادی. مونک اوستینه قاراغانده سین عادی بر شهر توگل، یش آتی مک سنه نك خاطر اتن کورمه سك...»

آوروپاده کتبخانه‌لر

آوروپاده‌غی کتبخانه‌لرننگ بزنگ ایچون فائده‌لری یوق . آنلر حقننده یازوومز ایسه بزده بولغان دولت اهللری شونلردن آذرباق عبرت آلمازلر می و اوز خلقمز ایچون کتبخانه‌لر آچارغه رغبت قیلمازلر می دیگان خیاللر برله گنه‌در .

۱۸۸۲ نجی یلده فرانسه مملکتنده بکر می مکدن آرتق کتبخانه بار ایدی . ایندی بو وقتده اوشبو صان بیک کوب الوش آرتقان بولورغه تیوشلی . مشهور قارناجی اوزی گنه ، ۱۹۰۳ نجی یلده ، آمریقادا ۷۵۰ عدد کتبخانه آجیدی . «لوندن» شهرنده گی کتبخانه‌لرده بولغان کتابلرنک صانلری «لوندن» ده بولغان آدملرنک جان حسابندن آرتقدر . «بیرلین» کتبخانه‌لرنده بولغان کتابلرنک صانلری ، «بیرلین» ده بولغان خلقلرنک صانلری قدر ایکی الوشدر . عموماً گیرمانیاده کتاب . افراط درجه‌ده کوب .

آوروپا کتبخانه‌لرینه خلقلر کروب کتاب . ژورنال وغزتله‌لرنی بوش اوقیلر ، عاریت ایوب اوبلرگه آوب کتله‌لر ، حتی شهردن حییتده بولغان داچه و اوللرده طور وچیلرغه اونیش کون وعده ایله بر یولی اوچار دورتار کتاب بیرلده‌در .

۱۹۰۸ نجی یلده آمریقادا ۹۲۵۴ عدد ، انگلترده ۹۸۲۱ عدد ، فرانسه‌ده ۱۰۷۳ عدد ، اسویجیره‌ده ۳۰۸۵۱ عدد ، گیرمانیاده ایسه شوشیلرنک مجموعسینه برابر ۳۰،۰۰۰ عدد کتاب باصلمشدر . اوشبو رقلرنی کور وچیلرگه معلوم بولورکه گیرمانیانک الوغلی عسکرلک وبایلر جهتندن گنه توگل ، بلکه عام جهتندن دده‌در . بو کونده علمنک و عالملرنک اوبلری گیرمانیادر .

آوروپا و آمریقادا کتابلر ۲۰۰۰ دن باشلاب ۳۰۰۰۰ نسخه‌گه قدر باصلادر . اگرده اورتا حسابنی اعتبارغه آوب انگلترده‌ده گی هر کتابنی اون مک نسخه باصلغان و هر بر نسخه اون تین‌گه صاتلغان حساب ایتسه کده بر یلده یوز میليون نسخه باصلغان و اون میليون صوم آقچه حاصل بولغان بولادر . ژورناللر ، غزتله‌لر بو حسابغه کر میلر . غزتله‌لر آراسنده برر میليون و ژورناللر آراسنده یوزار مک نسخه باصلغانلر بار .

اگرده : « خلقلرنک علملرینه ، مهارلرینه مطبوعاتلری دلیل بولا » دیگان فاعده‌گه اشاناق ایندی بز روسیه مسلمانلری ایله انگلیزلر آراسنده‌غی آیرمه ، نی قدر بولغانلغینی هر کیم اوزی

موندن محروم بولا . تونله کیتونگ ایکنجی اوکغایسز جهتی - واغونلرده یوقلاو ممکن توگل . مونده بزنگ روسیه واغونلری یوق . بر اسکامیه‌گه یش کشی قصلوب قته او طروب کیته‌سک . بر اش‌سز نیسز توتنی یوقلامی اوتکاروده بیک قین . بیروت طریق برلن حجگه کیلوچیلر ایچون بلکه فائده‌سی بولور دیب مونی بو اورنده یازوب کیتونی مناسب طابدم .

شامغه ایکی اوچ ساعتک یول قالغاج زبدانی دیگان استانسه دن باشلاب چوین یولی یلغه بویلاب باقچه لقلر اچندن کیته . باشده راق بو باقچه لقلر اوزوکلکی اوزوکلکی بولسه‌لرده بر ساعتک قالغاج هیچ اوزو کسز برطوتاشدن صوزلوب کیتله‌لر وشول حالده شام اچینه باروب کرله . شامغه یتار آلدندن یلغه بوینه قورلغان زور زور صوتگرمانلری کورنوب قالار ، بر ساعتک مسافده الیکتریک استانیسه‌سی بار . تراموا یغه شهرنی یاقورتوغه الیکتریک شوندن کیه . واقزلغه یتار آلدنغه شامنگ منظرده‌سی کورونه باشلادی . بردا نه‌ری بوینده‌غی باقچه و آغاچلقلرنک گوزل لگندن مفتون بولغان کوگام شامنگ گوزل کورنشندن تاغنده آرتغراق متأثر بولدی . کوککه چنوب طورغان مناره وقبه‌لرنی بر قدسیت لله نیندی بر سریت قاپلاب تورغان شیکلی طویبولدی . جرولرمزغه کرور درجه‌سنده حیاقزغه انعکاس ایسکان بو شهرگه کوکلمده بر محبت حاصل بولدی .

ساعت بیشکه چیرک قالغانده شامنگ چنوب غریسنده بولغان برامکه واقزالینه باروب توشدک . مونده‌غی برامکه اسمی نگ هارون الرشید وزیرلری جعفر و فضل بر مکیلرگه بر مناسبتی بارمی یوقی ، میکا معلوم توگل . لکن مین واقزاننگ ایشگی اوستینه قویولغان کچکنه وچراغنه بر طاقتده «شام - برامکه» دیگان سوزلرنی اوقوغاچ رشید دورلرن تخطر ایتدم . اسلام دولتی نگ اول وقتلرده‌غی شوکت و عظمتلری کوز آلدمن اوتدیلر . اوزمنی اسلام دولتی نگ ایگ پارلاق بر دورنده ، خلافت اسلامی مرکزی نگ ایگ شانلی بر وقتنده اسلام داهیلری طرفندن تأسیس ایتولگان بر دولتنگ بتون حقوقلری برلن فائده‌لوجی بر غرازدانیده شیکلی حس ایتدم . شامنگ هواسی و محیطی بغداد و قرطبه‌لرنک رشیدلری و عبد الرحمن لری دورنده گی شیکلی سیزلدی .

شامده کورگانلرمنی سوبله و دن الک بو شهرنگ تاریخنده‌غی مهم دورلرنی ذکر ایتوب آنک بو کونگی حالینه عائد قسقه‌غنه بر استاتیسیتی معلومات بیروب اوتونی مهم طابامن .

صاقاری .

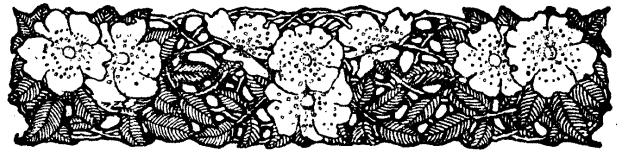
اسپیتسیالی تیکوشچی اشچوط ایسه بالعکس بانقهغه پروتسینت بیروله. بونک کیفیتتی: بر آدم، اوزینک قولنده بولغان و باشقه کشیلردن ویکسیلرنی یا که پروسینتلی کاغدلرنی بانقهغه شولوق مخصوص دفتر ایله تابشروب، معلوم مقدار آقچه آلادر. بو صورتده هم آلونک قاعدهسی شولوق یوقاریدهغی روشده، قایو کونده، نی مقدار کیرهک، شونی آلادر. مذکور ویکسیلرنک وعدهلری یتکانگه قدر ویکسیلرنک صومارینه قاراب آقچه آلوب طوررغه بولادر. وعدهلری یتکاندن صوگ البته ویکسیل خواجهلری بانقهغن اوزلری آلورغه تیوشلی. برهز سبب ایله آلماسهلر اول تقدیرده ویکسیلرنی بانقهغه قویغان کشی مخصوص چهک ایله (بونک هم اوزینه مخصوص ویکسیلنی چهک دفتری بولادر) اوزی قایتاروب آلورغه مجبور بولا. شول روشده بانقهغه، نی مقدار صومادن ویکسیل قالوب بارسه شول مقدارده آقچه آلورغه حتی بولادر. قایو وقتده ویکسیلرنک وعدهلری طولو سیندن بانقهغن آلونب بتسه، شونک ایله مذکور تیکوشچی حسابدن آقچه آلو حتی ده تمام بولادر. اگرده حاجت بولوردای بولسه دخی ویکسیلر قویوب یوقاریده ذکر ایتلگان روشده معامله قیلادر.

بو تیکوشچی حسابده ویکسیلر برابرینه آقچه آلوب طورغانی ایچون بانقهغه ۷ پروتسینت مقداری توله رگه طوغری کیله در. دیمک بر یل مدتده یوز مک صوملق ویکسیلر قویوب یوز مک صوم آقچه آلسه بانقهغه ۷ مک صوم توله رگه تیوش بولادر. شوشی معامله نی ۱۵ یل قیلسه (بو هم بولادر)، شولوق یوز مک صوم، آرتقی ایله بانقهغه قلادر. لکن اشی پاخشی بولوب، اوزی آبرویده بولغان کشی، مذکور یوز مک صومنی ۱۵ یل ایچنده ایکوزمک ایتوب، بلکه آرتقی ایلهن قایتارا آلور؛ احتمال که شوشی روشده بانقهغه پروتسینت تولی طورغاچ اشدن ده چغوب کیتار.

اوصلاؤنی تیکوشچی اشچوت: مونده ایسه بر طرفده پروتسینت توله می، شولای ده هر ایکی طرفه فائده دن خالی توگل. زیرا، مونگ شرطی شول: بانقهغه دائمی صورتده ۳۰۰ صوم آقچه یاتوررغه تیوش، نیچه یلر یاتسه ده مونک ایچون بانقه فائده بیرمی. لکن مونگ مقابله تیکوشچی حساب خواجهسی برهز اورنغه آقچه پیره وود قیلوررغه تلهسه، بانقه، بو کشیدن پیره وود حق آلی، اگرده تگی کشینگ ده شولوق بانقهغه اوصلاوتنی اشچوطی بولسه. بو تیکوشچی حساب معامله لری حالیرهک وزورراق اش قیلغان کشیلر ده بولادر.

وکلاد دیب، معین بر مدتکه یا که مدتی تعیین قیلمای معین پروتسینت برابرینه بانقهلرغه یا که خصوصی کشیگه آقچه سینی قویوغه ایتلر.

فیکرله ب قارار. لکن ملترنک ترقیلری مطبوعات ایله گنه توگل، بلکه مطبوعات ایله برلکده خلندرنگ تریه لری، هنرلری، اجتهاد و بابلقلری، هر نرسه نی بلوب شاه ولری ده اولچولر جمله سیندندر. لکن آوروپاده باشقه نرسهلر ایله برلکده رومان و حکایت کتابلری ده تارالا. مونلرنک فائده لری یوق، بلکه ضررلری کوب. رومانلر خلقلرنی اشسزلیکگه، خیالی بولوغه، فیکر و فلسفه صاتوغه عادتلندرلر، جدی نرسهلردن بیزدرلر.

بانقه معامله لری حقنده

بر نرسه و معامله نک حرام یا که حلال ایدیکی حقنده بر حکم چغازو ویا که قوا بیرو - اگ الک مذکور نرسه و معامله لرنک حقیقتینی و معامله کیفیتتی و آنلرنک معیشت و سودا عالمنده نی درجه ده ضرور بولو و تأثیر اجرا ایتدیکنی بلوگه موقوفدر. شونک ایچون ذهنم ایرشیدیکی قدر بانقه معامله لری حقنده دخی ده بر آز بیان قیلماچی بولامن.

تیکوشچی اشچوط: مونک تورلی نوعلری بار. پراستوی تیکوشچی اشچوط، اسپیتسیالی تیکوشچی اشچوط، هم اوصلاؤنی تیکوشچی اشچوط.

پراستوی تیکوشچی اشچوط: بر آدم اوزینک آقچه سینی اوزنده صاقلیسی کیلمی (بو زمانده آقچه نی اوزنده صاقلاغان کشی آز بولور ایندی) پروتسینت طرفنی هم ملاحظه قیلوب مخصوص دفتر بویچه آقچه سینی بانقهغه تابشرا و کیرهک وقتده، کوبو کیرهک بولسه، چهک (۱) بویچه آلوب بارا، آقچهسی جیولا ایکان دخی مذکور دفتر ایله بانقهغه ایتوب صالادر. بعض بر کونلر ده آلو، ایتوب صالو کبی معامله لر تکرارده بولا. هر بر آقچه صالغان وقتده، بانقه مذکور دفترگه ۲۰ تین لک مازکه یابشروب، امضا قیلوب بیره. نی قدر صوما ونی مقدار مدت بانقهغه یاتقان بولسه، قایو کونده نه قدر آلونغان هر قایوسینی حساب قیلوب، یل آخرنده بانقه ۳۱/۲ یا که ۴ تین پروتسینت بیره در.

(۱) چهک دیب تیکوشچی اشچوط ده غی آقچه سینی آلور ایچون بانقه طرفندن بیرلگان مخصوص کاغدهگه آتوله در. اول بر دفتر شکنده شاه نگان بولا؛ چهک دفتری، چه کووی کنیشکه دیه لر. بو دفتری بانقه دن صاتوب آونه؛ هر کاغدی یار تی تین دن کیله.

عبدالسلام مفتینک خاطر دفتری

اورنبورغ شهرنده گی ارخیونی کامیسیه، اوزینک آثار قدیمه گه مخصوص بولغان نشریاتده، وفات بولغان ییک کوب آدملرنک خاطر دفتلرینی باصوب چیقاردی. اوشبو ارخیونی کامیسیه بر طرفدن شوندی خاطر دفتلرینی ایزلهب تابوب وایکتچی طرفندن شونلرنی باصوب طورووی سبیلی اورنبورغ و طورغای ولایتلری حقیقده غنه توگل، بلکه تورکستان حتی خیوه و بخارا ولایتلری حقیقده ده بیگ اهمیتلی خبرلرنک تابلووینه و شوشی اطرافنک تاریخی درست آکلاشلوغه سبب بولدی.

اوشبو قییلدن، اهل اسلامدن بولغان شهرتلی ذاتلرنک خاطر دفتلری باصوب طورسه تاریخ ایله شغلنوچیلر ایچون بلکه فائده سی کورلور ایدی بزنگ تاریخم اوشبو کون گه قدر یاخشیلاب تدوین قیلما دیغندن خاطر دفتلرنده، قبر تاشلرنده، کتاب چیتلرنده یازلغان نرسه لرن فائده لئور گه مجبورمزم. خصوصاً، بزنگ اوز تاریخم زغه عائد اثرلرنک کوبسی قریه لرده بولوب هر وقت اوت قضا لرینه و باشقه طریقلر ایله ضایع بولور غه طور دیغندن بونلرنی مطبوعات غه کرتوب قالددر غه تیوشلیمزم. اوتسکان جای باشنده مالمز اویازی «صاحنا» قریه سنده بولغان اوت قضا سنده مملکت مزنگ الوغ عالم لرنندن و سلسله سی ایله مدرسلر دن بولغان «ایشترکی» عائله سی معیشت ایسکان یورتلر یانوب، بتون قول یازمه اثرلری ضایع بولدی. بو عائله قولنده، قومز گه مخصوص تاریخ کتابلری بولماسده تاریخ تدوین قیلوچیلر غه ماخذ بولور غه یارارلق بیگ کوب نرسه لر بولونده شبهه یوق ایدی. ایندی شونلر بتونله ی هلاک بولدیلر.

فرستلری بارکشیلر، مخصوص دفتلر طوتوب، منتظم صورتده بولماسده «خاطره» لرینی یازوب طورر غه و یازلغان خاطر لرنی موزه خانلر، کتبخانه لر گه بیروب بولسه ده ساقلار غه تیوشلی. بعض آدملرده خصوصی مکتوبلرنی یاندر مق عادت ی بار. بو تیوشسز بر اشدر. بو کون خصوصی بولغان بر مکتوب، ایلمی حتی یوز یل سوگنده عمومیلک توسینی آادر. شونک ایچون مکتوبلرنک جیولوب جلدله نوب بارولری مطلوب ایدی. بزنگ آرامزده قبر تاشلرینه عربجه یازو عادت ی شایع بولغان.

اسیریگاتینلی کاسه: بو ایسه توبانگی صنف خلق آراسنده کوبردک بولغانلقدن بونی بامه گن کشی بلکه آزدنر. شولای ده آزغنه بولسه ده ایتوب کیتودن ضرر بولماس. بو کاسه نی «ناره کون کاسه سی» دیور گه یاریدر. هم شولای ده ایتلر. توبان صنف خلق اوزینک تابقان آچه سندن ۵-۱۰ تین قالدروب کیلوب و انقلاب بولسه ده مخصوص دفتلر ایله بادشاهلق بانقه سینه، یا که بوچته کاتوراسینه، بونلر بولماغان اورنده وولوستی پراولیتیه لر غه ایتوب سالالر. شوشی روشده، عدلیراق آدملر قاره کون ایچون آزمو کوبمو آچه حاضر لیلر. بانقه بو آچه غه سنوی ۳ سوم ۶۰ تین پروتسینت بیرده در. ۱۰۰۰ تنک گه تولغانچه پروتسینت بیروب، ۱۰۰۰ دن آرتسه آرتعی پروتسینتسز یاتادر. صافلاغان ایچون بانقه آچه آلی.

لامبارد، بو ایسه فقیر خلقنک آتق نرسه سنی هم آچه سینلی اوزینه جیا طورغان بر مؤسسه در. محتاج کشی اوزینک کیوم سالومنی، یورت جهازینی، ایتوب سالال. لامبارد ۶۶ آغه وعده ایله معین مقدار آچه بیره ۱۲ دن ۲۴ گه قدر پروتسینت آلا. مذکور آدم وقتده توله ب آلا آلماسه دخی ایتوب ثلیگی آغر پروتسینتی توله ر گه مجبور بولا. شولای ایتوب نرسه لرم بانقه ده (لامباردده) کیتاسون دیو نرسه سینک اوزی بهاسی قدر پروتسینت توله ر گه، آخر الامور اوز نرسه لرنی ساتوب آور غه طوغری کیله یا که نی قدر پروتسینت توله گندن صولکده هنوز آلمایچه نرسه لری لامباردده قالا. شوشی سیلر ایچون فقیر و محتاج لر غه ک ضررلی مؤسسه لامبارد دیور گه یاری. ممکن قدر بوگا یاقین بارماز ایچون اجتهاد ایتار گه، بلکه واق بورچ جمعیتلری بولغان اورنده شونلر دن فائده له نور گه کیره ک. آنده پروتسینت تولانسه ده لامبارد لر غه کوره کوب مرتبه ینگل.

یوقاریده ذکر قیلنمش معامله لر شریعت نقطه نظر نندن درستمو توگلمو، مونلرنی نی طریق ایله شریعتک تطبیق قیلو حقیقده محاکمه قیلونی علمای کرام حضرتلر نندن امید ایدوب سوزمنی شونک ایله تام قیلمم. هادی ظاهری. (یکاترینبورغ).

عبرتی سوزلر:

خاتونلر بولماسه ایدی احتمال که ایرلر فرشته بولورلر ایدی، شویله ایسه ده دنیاده طور آلمازلر، طویارلر ایدی.

عاشقلر ایله احمقلرنی عفو ایتەر گه تیوشلی، چونکه آنلر معذورلر در.

بار. (بو رساله حقیقه بلکه باشقه بره و قنده یازلور). قولمه آدیغم ایله دفترنگ آخر طرفندن باشلاب بیتلرگه رقم قریوب چیقده. جمله سی ۳۰ بیت بولدی، توشکانی نی قدردر تخمین قیلورغه ممکن کورلمادی. بیتلرنده گی یولار بر سان برله توگل بعض بیتلری ۲۲ یول بولدیغی حالده بعضیلری آندن آرتق. قایسی بر بیتلری ۲۹ یولدر.

اورنبورغ اریخونئی کامیسیه سندن عبرت آلوب بز هم مذکور خاطر دفترینی «شورا» غه کوجره مز. کله لرنگ املالرینی اوزگرتوب، جمله آخرلرینه طنشله قویساق و بحث باشلرینی آچیق قالدیرساق ده کله لرنگ اوزلرینی، جمله ترتیبلرینی اوزگرتماک، بلکه عینا کوجردک، بعض بر طوغورلورده سزق آستینه شرحلورده یازدق. دفترینی ییارووی ایچون عمر خلفه جنابلرینه و اهاینه خبر ایتدیگی ایچون مؤذن افندی که رحمت اوقومق، بورچزد.

دفترنگ سلامت قالغان قسمی اوشبو روشده باشلانادر: «.. عرض ایدرمز انشاء الله الرحمن مراد و مقصدلرگزه ایرشورسز دیو. اول وقتده پادشاه ایمراتور پاؤل یطراویچ حضرتلری ایدی (۱). لکن بر نیچه زماندن سوک وفات اولوب آنک اورنیه الکساندر پاؤللیچ حضرتلری پادشاهلق تختینه اوطوردی. سوکره فرمان هایونلری صادر اولوبدر: «مانغشلاق تورکملری خان صایلاسونلر» دیو (۲). شوکا بنا تورکن خلقی اوزلرینه خانلق رتبه سینه صایلابلر پیرعلی سلطان نورعلی خان اوغلینی (۳). قایونک (۴) حقیقه «سانکت پیتربورغ» غه ایلچیلر ییارمکچی اولوب مذکور پیرعلی سلطان «اورنبورغ» غه کیلوب پادشاه ایمراتور اعظم حضرتلرینه و هم اینستراتوی کوللیگه و غیره وزیرلره عریضه و کتابلر (کاغدلر، مکتوبلر) یازدرمه چی بولسه کندی قاشنده غی ملا یاخشی موافق قانون یازا آماغاچ (اوز ملاسی ادبی صورتده یازو یازارغه بلمگان ایچون) یوقاریده

اورنبورغ، اویا، قازان شهرنده گی قیرلکلورده عربچه یازلغان یازولرایک کوب کورله در. بوده تیوشسز اش. قبر تاشلری، نطق و خطبلر یازلاچق دفترلر، مشق و انشا املا قیلنه چق قارا تاقدرل توگل. شونک ایچون متوفانک اسمی، عائله و فامیلیه سی درست یازلور، ولادت هم وفات کونلری خطاسز قید قیلنو کفایت ایتدر. مونک ایچون ایک یاخشیسی اوز تلمز بولغان تورکیچه یازودر. خصوصاً عربچه یازلغان تاشلورده یا گلشله یک کوب بولا، چیتدن کیلگان مسافرلر یا که بارتولد کبی مستشرقلر کوروب: «بوملاکت مسلمانلری آراسنده قبر تاشلرینه غنه درست یازارلق ده عربچه بلوچیلر یوق ایکان» دیگان بر فکرنگ اورنلاشووینه سبب بولادر. چونکه آنلر اول یازولرنگ کملر یازوب بیردیکن بلمادیکلرندن شول حقیقه غی کیمچیلکلرینی بتون مسلمانلرنگ اوستلرینه تاشلارغه مجبورلوردر. «اویا» نگ برنجی مسجد جامعی یانده سلیم گری مفتی تمکیلوف قبرینه قویلغان تاشنی برنجی مرتبه کوروومده اوزم هم: «شوشی اویا شهرنده مفتی تر به سینه قویولا طورغان تاشنی غنده درست یازارلق آدم بولمغان ایکان» دیب گناه غه توشکان ایدم. اگرده تورکیچه یازلسه درست یازلور، یا گلش بولسه ده بره عذر تابلور ایدی. عربچه نگ یا گلشی ایسه فابریقه لرنگ تامغالری قیلندن کورلوب حتی کوزلرنگ ایچلرینه کروب طوردیغندن باشرگه و بره تورلی بهانه تابارغه ممکن بولمیدر.

بزنگ بختسزلکمزگه قارشو بورونعی مشهور آدملرمز «خاطره دفترلری» طوتوب یازوب طورماغانلر، یازلغانلرینی ده سوکغیلر یاخشی صافلی آلمغانلر، قبر تاشلرنده غی یازولورده ده حتی تاریخی خطالردن ده بتونله ی سلامت بولوب یتمگانلر. بو نرسهز ایسه تاریخمنزک آباق غه باصا آلمی طورووینه سبیدر.

قارغالی شهرنده معروف ادیبلردن عمر خلفه جنابلری بزگه بر ایسکی دفتر ییارگان ایدی. مونی ایسه هیت الله ایشان حضرتلرنگ بالالردن بر مؤذن (اسمینی اونوتدم) قارغالی مسجد لرنگ برینگ توبه سندن آلوب قارار ایچون دیب مذکور عمر خلفه که بیرگان ایکان. مسجد توبه لرنگ اریخوفا بناسی خدمتینی ایتوب طورووی معلومدر. دفترینی آدیغم ایله مفتی عبدالسلام قلمی ایله یازلغان ایدیکنی بدم (چونکه مونک یازوینی بیک کوب کورگان ایدم، رسم خطی میکا شبهه سز معلوم).

دفتر یاشل کاغده یازلغان، لکن باش طرفندن نی قدر کاغدر توشکان. آخرنده «آثار» (۱) نجی جلد ۴۱۵ نجی بیت ده مذکور بولغان نعمت الله بن مقصود قلمی ایله یازلغان بر رساله

(۱) ۱۸۰۱ تاریخنده وفات ایتدی.

(۲) اوز عبارتتی: «مانغشلاق غه تورکن خلقینه خان صایلاسون» صورتده در.

(۳) نورعلی خان ترجمه سی «آثار» ده بار (ج ۱ ص ۶۰). اوتوز عدد اوغلی و قرق قزی. اون یدی خاتونئی بولدیغینی بوکونده تابلور آقروژنی صودنده چلین عبدالله تیمروندن ایشتم. پیرعلی، اوشبو قرق اوغلدن بری بولسه کیرهک.

(۴) روسچهدن ترجمه ایدلگان و مستقل صورتده یازلغان ایسکی یازلورده «قابو» سوزی کوب استعمال ایتوله در. روس ادبیاتی تأثیری ایله استعمال که کرگان برکله ایدی. شمدی متروکدر. عبدالسلام مفتی یازولری بر قاراغانده روسچه یازورغه تقلید ایدلگان و ایکنجی بر قاراوده «انوارالعاشقین»، «معرفت نامه» کبی عثمانلی تورکلری طرفندن تألیف ایدلگان کتابلر تأثیری آستنده یازلغان غه اوخشیدر.

واستراحتلىكده روزكار كىچوردىمكىزنى تله رايچون» ديو آيتدىكمزده مذكور پيرىلى خان قىچىروب: «ته نم فدا و جانم فدا. دين يولنده! نه روشلى اوزگىرگه اوخشار شويله يازا!» ديدىكندى شول مجلىده گى بارچه سلطانلر وىلى لى صورادىلر: «نه حقدى؟» ديو. جواب وىردى شويله و شويله ديدىكندى بارچه لى: «آفرين! بىك كىرەك و حاجتى اش ايركان» ديو سوزمىزگه تقويه وىردىلر، شوندىن سوڭ يازدى.

قايچان عريضةلر و ايلچىلر واروب ايرشدىكىندىن سوڭ پىراوات (ترجمه) ايتىروب كورسەلر اولگى عريضةلرنى ايناسترا- نىوى كولىگە دن ازلەب تابوب ايكىسىنى بر يولى پادشاه ايجراتور اعظم الكساندر ياۋلىچ حضرتلرنى داقلا د ايتسەلر ضمير منير، خورشيد نظيرلرنى زىادە مقبول توشوب فرمان هايونلرى جارى و صادر (اوزى صادىر رىسمندە يازغان) اولوبدىر: اورنوبورغ شەرىندە گى مسلمان جماعتلىرى صوراوى بونىچە وهم توركن يورتىنىڭ پيرىلى خان مىڭا عرض ايتا كلىكى بونىچە، يورامىن: اورنوبورغ شەرىندە مسجد بنا قىلدىرمىق غە، كندى دىنلرنىچە عبادت قىلمىق ايجون، يورامىن غىصادىن گىنيرال مايور اورنوبورغنىڭ عسكەرى غويىر ناتورى باخمىتوف گە: سز آلارنىڭ اوزلرنىڭ دين الوغلىرى بىلە خىرلەشوب كىم گە تىوشلى اولور پلان ياصاتىروب هم نى قدر آچە حاجتى اولور ايناستراتوى كولىگە گە ييارسن، تاكە مەن شول پلانى اوتورىدەيت ايتوب، تىوشلى آچىسە سىنى كندى شاهانە خىزىنە دن صرف ايتارگە يوررمەن، اما ارتق الوغ اولماسون، آندە غى جماعتنىڭ عبادت قىلمىقلىرىنى كفايت قدر اولسون، ديو ۱۸۰۲ نىچى بىل ماينىڭ ۶ نىچى كوتىدە فرمان هايونلرنىڭ مەنىندە (اصلندە دىكىنى ارادە قىلەدر) كندى الى ايله يازمشدر اول ايجراتور اعظم حضرتلى بويلا: «الكساندر» ديو (۱).

(۱) آڭلاشلادىركە: اورنوبورغ شەرىندە گى برىنچى مسجدنى سالو طوغروسندە قازاق سلطانلرنىڭ، نورىلى خان قىزلردىن «طاي قارا خانم» نىڭ اجتهادلىرى دە بولغان. طاي قارا خانم اسمىنى باشلاب عبد السلام مفتى دىقتىندە كوردىك. قازاقلارنىڭ اوزلرنىڭ بىلكە معلوم خاتونلرنىڭ بىرىدە.

شۇر:

امام شافىي دن

صاناونە كۆب طوغانلر، صاندىن آرتق،

بىخت باردە آلار يار – جاندىن آرتق . . .

بىخت بىدى – آلار كىتدى . . . آلار بىس

سىڭا دشمان بتون دشماندىن آرتق . . .

اسكندىر كىلەولى .

مذكور (توشكان كاغدە يازغان بولادر) نادۇورنى ساويتىك نور محمد خواجە (مونىڭ كىم ايدىكىنى بىلمادىك) ايتوبدىر: «بىزم ملامىز وار، آڭا يازدىسە كىز نىچوڭ اولور ايركان، اول هر قايسىنە لايىق و موافق مەخلىرى بىلوب يازار ايدى» ديدىكندى (پيرىلى سلطان) يوربىر: بىزلرنى (عبد السلام مفتى اوزى بولادر) كندى حضورىنە آلوب كىلورگە (۱).

حاصل كلام: بىزلرنى آلوب باروب اوزلرنىڭ مرام و مقصد- لرنى بيان و عيان ايدوب كىملرنى و نه كىشلىرنى ايلچى ايتوب ييارادر. اسملىرىنى يازدىردى. سوڭرە بىزلر ايتدىك: «اوتىزگە قايتوب بر تورلى يازوب ايرتە گى كون كىلوب جنابكەره اوقوب كوررمىز، اگر موافق بولسە فىها ونعم والا كاشمىگان اورنى بولسە ايتورسىز. توزاتوب يازارمىز» ديو. قايتوب ايدىكى كون باروب، يازغان كاغدىمىزنى اوقوب كورگىزدىكمىز دە زىادە معقول و مقبول كوردى (پادشاه حضرتلرنىڭ، وزيرلرگە پيرىلى سلطان عريضة سىنى مفتى عبد السلام، طوغروسى دە عبد السلام خانە، تور كىچە يازوب بىرگان و شونلرنى دە پيرىلى سلطان، پايتخت گە ييارگان بولادر).

سوڭرە بىزلر پيرىلى خان قولاغىنە آهستە ايتدىك: سىزلردىن بر الوغ التماسى وار، اگر قبول ايتسە كىز عرض ايتار ايدىك. ديدىكمىز دە «خوش اولور» ديدى. بىدە بىزلر ايتدىك: ۱۸۰۰ نىچى سەندە اوزگىرگەك طوغمە سىڭلورگە وهم عزتلو كىلورگە، آندىن غىرى بخاراللى و غىرى مسلمانلر اتفاق ايدشوب اورنوبورغ شەرىنە مسجد صالدىرمىق حقدە اذن و رخصت صوراب ايناستراتوى كولىگە گە عريضة ييارگانلر ايدى. آندىن سوڭ شونداق بشارتلى خىرلەدە كىلگەن ايدى. لىكن اول زماندە غى پادشاه وفات اولوب ايكىنچى پادشاه اولدى. اول عريضة شويلا تاخىرلە نوب طورادر، هىچ بر جواب يولقمىنچە. اوخشاماسى اوزگىرگەك عريضةلر كورگە گى سوزلر كىز تام اولغاندىن سوڭ يازسە كىز: «فلان وقتدە اورنوبورغ دە روزكار كىچىرگوچى بىزم بر طوغمە سىڭلومىز «طاي قارا خانم» نورىلى خان قىزى و غىر مسلمانلر اورنوبورغ دە مسجد صالدىرمىق غە اذن و رخصت صوراب يازوبلر (لىكن) اول كوندىن بو زمان غە تىكرو هىچ بر جواب يولقغانلرى يوق ايركان، اما بىزم قاراماقىزدە هم مسجد بولمىق بىك ضرور ايركان. بىش وقت غاز و هم جمعه و عيد و بايرام غازلردىن سوڭ سىزنىڭ حضرتىڭىزنىڭ بارچە محبتلو عزيز اهل و اولادىڭىز و بارچە انسابىڭىزنىڭ كۆب و چوق (مونسى نى ايجون كىرەك بولغاندىر؟) يىللرە صحت و عافىتلىك دە، ضىچ (۱) بو حاللر، عبد السلام مفتىنىڭ. مفتى بولمازدىن مقدم .

«اورنوبورغ» شەرىندە بولشدر.

تورلی یوللارغه کررلر و بیک کوب طعن و افترا ل قیلورلر. تعدد زوجات، تستر و حجاب کبی آوروپا مدینتینه موافق توگل نرسه لر نی کورساتورلر و اوشبو دعوالرینه ده اسلام عالمینک تدنی و جهالت، فقر و ذلت، اسارت و محکومیت ایچنده یاشا و نرینی شاهد ایتارلر. درست شاهدلر کورستانلری سیندن گویا دعوالر نی نزعسز درست بولور.

ایکنچی اساسلری ایسه اوتکان زمانده بو ایکی دین آراسنده بولغان مهاجمه لر نی ایسکه توشروندن عبارتدر. یعنی عربلر ایله محاربه لر نی، مسلمانلر ننگ شول زمانلرده غنی غلبه و ظهور لر نی، بتون عالم که حاکم بولوب خریستیانلرده آنلارغه محکوم و مغلوب حالده طورولر نی کورساتوب تاریخی عدواتلر نی یا گارتورلر. و اشار سیندن تعصبلر اویغانور و گویا کیله چک زمانده مسلمانلر مدینت دیناسی ایچون الوغ قورقنچ بولاچق لر نی خیالارغه کیتورلر. قرون وسطی (۱) دورندن باشلاب کیسه لر طرفندن میسیونر جمعیتلری و شول اصول اوزرنده ده مدرسه کیه لر تاسیس قیلنمشدر که میسیونر بولاچق ذاتلر بو مدرسه لرده تربیه قیلنورلرده صوگره عالم که تارالورلر. موندی تبشیر جمعیتلری خریستیانلر ننگ هر بر مذهبلرنده و هر بر دولتلرنده باردر.

آنلر اوزلر ننگ وظیفه لر نی محاسلرده، جمعیتلرده خطبه لر، نطقلر سویله ب و اسلام دیننی کیستودن عبارت بولغان کتابلر رساله لر نشر قیلوب ادا ایتارلر، هر تورلی تللرده یازلغان انجیللر نی اوله شورلر. خریستیانلر نی عالی و حقیقی بر دین قیلوب کورساتورلر. سیاسیلر ننگ بتون مقصودلری ایسه اوزلر ننگ سیاستلری ایله بتون عالمنی و بتون انسانلر نی ضبط ایتمکدن عبارتدر.

آنلر ننگ زعملرنجه بتون مدینت یالگر آوروپالورلرغه منحصر بولدیغی کبی حاکمک و سیاستده یالگر آنلر قولنده غنه بولنورغه تیوشدر. بناء علیه آنلر اوشبو مقصدلری ایچون دنیانگ تورلی قطعه لر نده مستملکه لر یاصارلر و شول یرلرده یاگی بازارلر آچوب آوروپا مصنوعاتینی کوچرلر، مستملکه لرده تللر نی و ادیانلر نی، حکم و سیاستلر نی یورتورلر. اصلاح قیلمق، تربیه و حمایت ایتمک، علم و معارف نشر ایله مک کبی بهانه لر ایله بیک کوب اسلام مملکتلر نی ده ضبط ایتمدیلر. آخری بار.

امام و مدرس سرورالدین بن مفتاح الدین.

(۱) بو خدمتنی باشلاب قیلغان آدم، اسپانیا مملکتنده «لول» اسمی ذاتدر. بو آدم علوم عربیه نی اوگره نوب اسلام عالمینه چقمش ایدی.

اسلام و مسلمانلر

مدینت نوبقی حاضر نده آوروپالورلرغه ایرشوب بولر عقللر نی حیران قیلور درجه که کیدیلر و هر قایوسینگ اوزینه مخصوص مساکلری بولغان صلیبون (روحانیلر)، سیاسیون، عالمر و فلاسفه کبی صنلرغه آیرلدیلر. شولای بولسه ده هر برینگ غایه املی بر نرسه بولوب شوک توجه قیلورلر.

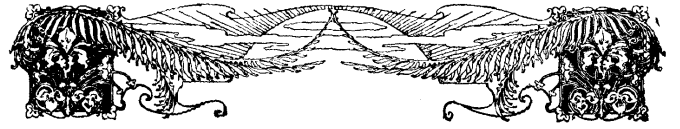
مثلا: صلیبون ننگ املری بتون دنیا انسانلر نی خریستیان مذهبه ادخال قیلمق بولدیغی حالده سیاسیلر ننگ مقصدلری ده بتون دنیانی استعمار قیلمقدر. علوم و فنون ارباینک بتون فکری تکمل و ترقیات، کشنیات و اختراعات بولدیغی حالده فلاسفه ننگ مرادلری ده حقیقت که توشنمک، معاش و معاد هم ده حیاتک سرلر نی تیکشرمکدر.

صلیبون فرقهسی ایگ قارانغو زمانلرده روم ولایتی، جرمان و اصلوان کبی تورلی قوملر نی خریستیانلر ننگه کرتوب شیمدیگی بیوک دولتلر که اساس قوردلر نندن بلند اورنلر نی اشغال قیلمقده لدر. شونگ ایچون آنلر اوزلر نی انسانلر ننگده فوقده حساب ایدرلر. موندن باشقه بو روحانیلر دنیانگ هر بر قطعه و جزیره لرینه، وحشی و وئیلر که قدر میسیونرلر کوندروب خریستیانلر نی نشر قیلورلرده حکومتلر ننگ استعمارلر نیه اساس قورورلر. اوشبو وجهندن ده مونلر محترم طوتولورلر.

صلیبون و میسیونرلر ننگ بتون مقصدلری ایسه انسانلر نی بر مذهب که جیوب برگنه دین قیلمق بولسه ده مسلمانلر حقتده بو فکری عمل که قویمق مشکل کورلمکده در. موندن باشقه اسلام دیننیک حکمت و حقیقت که بنا قیلندیغی ایچون بر طرفدن حسد ایتارلر و ایکنچی طرفندن ده بر کون دیانت اسلامیه یا کیدن احیا ایدلوب بتون وحشی و وئنی ملتلر نی اوزینه ایارتوب حتی خریستیانلر ننگه ده غالب بولویونی خیال قیلوب قورقورلر.

دیانت اسلامیه و مسلمانلر حقتده میسیونرلر ایکی تورلی اساس غه بنا قیلوب حرکت ایتارلر. بری: دیانت اسلامیه نی عالم که قاره و اصلسز بر یول ایتوب کورساتودن عبارتدر. آنلرغه کوره گویا اسلام دینی اساطیر اولین قیلندن بر باطل دین بولوب اصلاح بشر ایچون فائده سز، عقل و حکمت، مدینت و ترقی که خلافدر. بو دعوالر نی تأیید ایچون قرآن شریف و سیرت محمد (ص) دن باشلاب اسلام دیننده یاراماز قاعده لر، عمللر کورساتور ایچون

اویغانو و یا کالاق تاریخی

VI

زور مدرسه لرنک درس ترتیلری کوبره ک اوشبو روشده
و اوشبو کتابلردن بولور ایدی :

۱ نچی یل . بدان ، شرح عبدالله .

۲ نچی یل . قواعد ، عوامل .

۳ نچی یل . اغوذج

۴ نچی یل . کافیه ، ملا جامی ، ایساغوجی .

۵ نچی یل . » » »

۶ نچی یل . شمسیه ، شرح عقائد .

۷ نچی یل . » » »

۸ نچی یل . سلم ، تهذیب ، توضیح .

۹ نچی یل . » » »

۱۰ نچی یل . ملا جلال ، هدایه ، حکمت العین .

۱۱ نچی یل . » » »

بو درس لر و اوشبو کتابلر ، درستی ده اوشبو پروگرام بویچه
درس اوقولر روسیه مسلمانلرنک آتاقلی و آتاقلی و آتاقلی شهرتلی مدرسه
لرنده بولور ایدی . مولردن قالا دخی بر نوع زور مدرسه لر
بولوب آنلرده ایسه منطقی ، اصول الفقه . حکمت درس لر
اوقولماز ، لیکن آنلر اورتنده مختصر ، شرح و قایه ، عین العلم ،
طریقه ، شرعه کی کتابلرنک بعضیلرندن درس لر بولور ایدی .
بو ایکنچی نوعدن توبان دخی بر نوع زور مدرسه لر بولوب آنلرده
ایسه نحو و صرف عربی کتابلری و عموما ادبیات عربیه قنی اصلا
استعمال قینماز ایدی

اگرده اوشبو اوچونچی نوع زور مدرسه نی غرادسقی اشقولا
فرض ایتسه ک ایکنچی نوعسی ریالنی و غیمناریه لر برنجیسی ده
اونیورسیتیلر فرض قیلنمق لازم بولور . یعنی خلق نظرند
وشاگردلر قاشنده بو اوچ نوع زور مدرسه لرنک آیرمه لر اوشبو
نسبت ایله یورر ایدی .

مونده ذکر ایدلگان کتابلردن « بدان » ایله « شرح
عبدالله » ، بالارغه لازم درجه ده آشنا بولماغان فارسی لسانده
یازدلقلرندن اوستون ، صرف علمینه مناسبتیز بختلر ایله چوالتلوب
اوقوتولور وشونک ایچونده بالار آ گلامقسزین اوقورلر ایدی .
اگرده مملکت مزده عرب نحو و صرفینه آشنا آدم لر بولسه آنلر ،

مذکور کتابلردن درس آلو سیندن یگره ک ، صوگ و قتلرنده ،
خلقه لک ایتورنی و اوز اجتهادلری ایله آشنا بولماشلردر . عربی
صرف و نحو درس لرنده بالارغه تلقین ایتوله طردغان بختلرگه
کرشله سوز اوزایور ، اوقوچیلر نک کوبسی آکا تحمل ده
ایته آماز ، بورنی مدرسه لر حقیقه قانلری قایناب احتمال مطلوب
توگل سوزلر سویله رگه کرسورلر . شاگرد و قتمزده « اوقا »
شهرینه بارغان ایدک . شول وقت شرف الدین اقدی آیزوف بزگه
« رساله وافیة فی اغلال الابیة » اسمنده بر زور کتاب کورساتوب
قازانده کول بوی مدرسه سنده الوغ خلنه لردن علی الله التوکیلدی
اسملی کیمسه نک اثری ایدیکنی سویله گان ایدی . خاطر دفترده
یازلدیغینه کورمه مذکور اثر ۱۳۰۴ نچی یلده یازلوب قام بولغان و ۱۳۰۵ نچی
یلده طبع ایدلگان ایدی . عرب صرفلری ، نحولری نیندی بختلر
ایله اوقولدیغینه مذکور اثر خونه بولسه کیردک .

اوشبو ایکی کتابنک مؤلملرینی ، قایسی مملکت کیشیلری
ایدیکنی ، زمانلرینی بله آماق . عرب صرفندن بحث ایتو نقطه
سندن « بدان » ی ضرر سز بولسه ده « شرح عبدالله » سی چبچی
یاکش بر اثردر . غریب آدم لر نی ، چیتدن کیلوجی مسافرلر نی
یاکش یوللرغه توشروب ییارمک ، مقصودلرندن قالاوغه سبب
بولمق گناه بولسه عرب صرفینی اوگره نو قصدنده بولغان معصوم
بالارنک آدشلورینه و غایه امللرندن محروم و نصیبسز قالولرینه سبب
بولغان آدم لر نک ده گناه اشله گان و وجدانسزلق ایتکان بولولرنده
شبهه یوق .

مملکت مزده مرتضی مفتی و آنک اقرانی زنجانی اوقوتدقلری
حالده بخارادن قایتوب ده آنلرغه کیری توشوب صرفنی فارسی
تلنده اوقوتوچی و خصوصا شرح عبدالله کتایینی انتخاب ایدوچیلر
حقیقه « لا مرحبا بهم ! » دیولسه سزادر .

مونده کورسه تلگان ۱۱ یل درس لر تخمین بولوب حقیقت
حالده ایسکی مدرسه لرنک درس لر ی و عمرلری بر وقت ایله محدود
بولماز ، عمری و قایسه یوز یل اوقوب یاتسه ده عجب کورلماز ایدی .
مونده سانالغان درس کتابلری ، اوستدن قاراغانده ییک کوب
کورلماز حتی جته ویت سانلری اعتباری ایله ریالنی و غیمناریه
لرده اوقولاجق درس کتابلرنک مجموعندن کوب آرتوب کیتمازلک
درجه ده بولسه ده اصل درس لر اوشبو کتابلر اسمندن آنلرنک
حاشیه لرندن و حاشیه لر نک حاشیه لرندن بولور ایدی . اگرده اصل
درس کتابلری یوک تاشوچی کچکنه پاراخودلرغه اوخشاتسه
حاشیه لر ایسه شول پاراخودلر آرتینه تاغلغان زور زور کر ابلرغه اوخشار .
بو پروغرامده آک الوغ یا گشلق ، بالارنک حاللری مساعد

بولوب بوليه چقلرني تيكشمكسزین هر بر بالانی شول يولغه توشروب ييارمك نقطه سنده ایدی. اون اونیش یل اوقورغه نیت ایتوب طور وچیلری ده شول يولغه کررلر، اوچ یل اوقورغه نیت ایتوچیلر ده، آتالری اورنینه ملا بولورغه حاضرله نوچیلر ده شول پروگرام غه موافق اوقورلر، آتالری اورنینه ساتوچی وایگنچی بولوچیلری ده!

توبان مکتبلردن یاخشیلاب بر نرسه آ کلامان بالالر. زور مدرسهلرگه کرودده آنگک دورت یاکه بیش آلتی یللق درسیرینی اوقوب چقسونلر، شول شاگردلر دینلری و دنیالری ایچون نیندی سرمایه حاصل ایتوب چیقغان بولاچقلردر؟

امام بولور ایچون تمغا حیوچی شاگردلردن فرصتلی بارلر حدیثدن مشکات و فرائضدن سراجیه اوقورلر و اوشبو مناسبت ایله رقم، جمع و تفریق، ضرب و تقسیم بولورلرایدی. لکن بو درسلر پروگرامده بولمادیغندن کوبسنجه اوقولماز و شونک نتیجه سی اوله رق رقلر اوگره ناماز ایدی.

ملالرنک رقلرنی فاحش صورتده یاگلش یازولرینی اورنبورغ دوخاونوی صوبرایه سینه باروب خدمت ایته باشلادیغمده بدم. نکاح قیلنوچی قزنگ باشی مئلا ۱۷، یکیت باشی ۱۹ دیب یازلاچق یرده رقلرنی ۱۰۷ و ۱۰۹ روشنده یازولری و «مهر مسماسی ۱۵۰ صوم» دییو قصدی ایله «مهر مسماسی ۱۰۰۵۰ صوم» دیب قویولری کوب کوردی. صوبرایه ننگ ۱۸۹۳ نجی یل ۱۵ نجی اوکتابر ۳۹۹۹ نجی نومورده بولغان تنظیماتینگ ۸ نجی ماده سنده مهرلرنی صفر ایله یازودن طیونک ظاهری سببی باشقه بولسه ده اصل سببی بیک کوب ملالرنک رقم بلامادیکلری و یاگلش یازولری سببندن شریعت و نظام قاشنده حجت بولغان میتریقهلرنک قوتدن توشوینه باعث بولولردن صاقلاخ ایچون ایدی. قازان غوییرناسنده مشهور برقریه ننگ میتریقهنده ۹ رقمی مطرد صورتده روشننده یازلغانی همیشه کوزم اوکنده در. اگرده موندی حال، اورنبورغ غوییرناسنده، سیبیریا، بورجان و اوسرگان ایچلرنده بولسه ایدی عیب صانالماز و بیک کوب جهتن معذور کورلور ایدی. لکن میتریق، قازان غوییرناسنده همده بر عصردن زیاده و قتل اطراف غه ملالر یتشدروب طورغان زور مدرسلی آولده در. قازان شهرنده کی مدرسهلر ده شاگردلرگه املا و رسم خط اوگره تولر احتمال که بولغاندر، لکن آوللرده غی مدرسهلرنک شاگردلری کوبسنجه موندی اشلردن محروم بولولر، انشا فلان بلامازلر ایدی. اول مدرسهلرنده بو طوغورده بولغان بتون اجتهاد، خلفهلر طرفندن شاگردلرگه: «اول آلم بر دیسته قویان تیرسی حتی بولدی ۳۰ تین. ینه آلم ایکی دیسته تولکی

تیرسی حتی بولدی ۳ صوم» قیلندن یازولر یازوب یرو، شاگرد لده شونلرنی کوچروب یازودن عبارت بولور ایدی. اوشبونک ایچون «خدایی نابت» شاگردلردن باشقه لری حتی آچیق مقصود آ کلاتورلق روشده خط یازا بلودن ده نصیسز بولولر ایدی. زور مدرسهلرنک برنده خلفه لک ایتوب طوروچی بر ذاتک شول اویازده گئی بر آخوندغه، تورکیچه بر کتاب دیباجه سندن کوچروب: «مفخر موجودات، شنیع العصافی یوم العرصات...» دیب یازغان مکتوبی کوردی. خلفهلرنک کوبلری زورراق بر آدم گه خط یازارغه بولسه لر کتاب دیباجهلردن کوچرگه و اویدن اوی گه: «ایدهش خط باشی یروب طورچی!» دیب صورانبوب یرورگه مجبور بولولر ایدی. مرکز لرگه رعایتسزلکلرینی، عربی کلهلرنک مهمله و معجمهلرینه اعتبار قیماولرینی، ذحرفی اورنینه ز. ث اورنینه س، ت اورنینه ط یازولرینی سوبله رگه ده اورن یوق. تفسیر و حدیث، اخلاق و سیر، تاریخ اسلام و فقه قنلردن خبرسز و یاکه بیک آز خبردار بولغان بو شاگردلر افراط درجه ده متکبر، هوالی، اوزلرینه حسن ظنی و خودبین بولولر، دنیاده ده اوزلردن عالم و مدرسلردن اعلم آدم بولوینی تجویز قیمازلر، شریعت تکلیف اینکان مسئلهلر حقیقده سوز چیقدیغنده اوزلرینک خبرسزلکلرینی نقصانلق دیب بله چک یرده بالعمکس آتلر شول مسئلهلرنی بلونی و شونلر ایله شغللونی واقلق حساب قیلولر، شونک ایچون مسئلهلرنی نیندی اورندن ایزلرگه ایدیکنی ده بلامازلر ایدی. شوشی شاگردلر اوزلری توگل، بلکه معروف استاذلرنک برندن «دوگنز ابئی ایله ساتو قیلو درستمی؟» دیب صورادقلرنده شرح وقایه کتاینگ فهرستدن «کتاب اللهم» اسمنده بر سوز باشی ایزله دیکی و آندی بر کتاب تاجادیغندن صوگ «کتاب الذباج» نی آچوب شونی قارارغه کرشیدیکی روایت قیلنور.

مونلر بر طرفده طورسون، «بو زمانده سوفسطالر بارمی، یوقسه منقرض بولوب بتدیلمی؟» دیب صورالغان سوزگه، بخارانک الوغ عالملردن و بزنگ مرجانیمز ایله عبد الحبیر المسلمی و برهان قاضی غه استاذلغی بولغان مدرسلردن برینگ: «منقرض توگلار همیشه بارلر ایکان، موندن فلان یلدر قدرگنه مقدم وقته بریسی مکه گه کیلوب حج قیلوب کیتکان دیب ایشتدک!» دیب جواب یروینی و مونی ده لطیفه و اوین کولکو طرزنده توگل، بلکه جدی روشده سوبله وینی حکایت قیلهلر.

آدم بالاسینگ بلاماوی، یا گلشوی عیب توگل، لکن مونگ ده بر چیگی بار. بخاراده الوغ مدرس بولوب طوروچینگ سوفسطانک مکه گه کیلوب حج قیلوب کیتوینی، حقیقت صورتده سوبله وی کیرهک یاگلش و کیرهک خطا بولسون عیدر.

سن کبی مجهول و مستهجل چيقار.
 قرق سنه اياهرده تحصيل «کلام»،
 يازمه يي بلماز عربيچه بر سلام!

اورنوبورغ دوخاونوی صوبراينه سنده، امتحان قيتورغه باروچي شاگردلرنک اوزلرني تعريف ايدوب يازار ايچون مخصوص بر دفتر بار، بزنگ زماغزده مونک اوچونچي جلدی تمام بولوب دورتچيسي باشلانغان ایدی. عبدالواحد مفتی زماندن (۱۸۴۰) نچي يلردن اعتبارا اوشبو دفتر دوام ایتکدهدر. مونده گوزل و رسم خطلری درست يازولر بوق توگل. اما اکثري عجائب روشده بوزوق و شکلسز نرسه لدر. حالبوکه بو يازولرنک موضوعلری بيک معلوم بولوب کوبسي شاگردنک اوز اسمی و فاميله سی، ؤولص و آولی، اوقوغان مدرسه سی و مدرسینک اسملرندن عبارت بولادر. زمانلرنده ملتک اینک يوقاری صنفی صانانغان بو خلقلرنک يازولری شوشی روشده بولغاچ توبان صنفلرینه بر سوز ایتورگده اورن بوق.

بو یرده گي حکملر، فردلر و شخصلرغه توگل. بلکه مدرسهلر و تعالیم اصولینه غنه عائددر. اولگی ترتیبسز مدرسهلردن ده ياخشی عالملر و بعض بر الوغ ذاتلرنک ظاهر بولوونه و صوتکی نظامی مکتبلردهده بوزوق و اچار کشیلر يتشوونه مونده سويله ننگان سوزلرنک خلافانی بوق. بو ايکی ماده طوغروسنده غی اصل سببلر مدرسه و اصول تعلیمدن زبده باشقه نرسه لرنک نأثیرلری بولورغه ممکن. بزنگ مونده ذکر قياخان فلرمز و کتابلرمز آراسندهده، بخاراده غی درس پروگراملرینه کوردهده قورصاويلر، مرجانلرنی يتشدرلک نرسه ل کورلمی. آرامزده مرجانلر، قورصاويلر يتشکان بولسهر آنک سببی مونده مذکور بولغان کتابلردن باشقه کتابلر و بزنگه معلوم بولماغان کشیلر و عزیز کتبخانلر، الله تعالی نك هبسی بولغان اجتهادلر، عادت طشنده غی قابلیت و استعدادلر، محیط و رفیقلر بولورغه ممکن. عبدالحییر، حسین فیضخانلرنک عبدالحییر و حسین بولولرینه مرجانی سبب بولسه، مرجانینک مرجانی بولوونه حسینلر، عبدالحییرلر سبب بولووندهده بزنگ شبهه مز بوق. امام شافعی حضرتلرنک لیث بن سعد حقنده: «الوغ عالم بولاچق آدم ایدی، فقط اوزینی ایدهلری ضایع ایتدی» ديب تأسف قیلوونک سببی اوشبودر. ایسکی مدرسهلرمزده اوقولردن و شاگردلرنک ده: «بو دنیلرنک اوجاخنی، مدرسهلرنک بوچاغنی» ديب مدرسهلرنک بوچاقلرنده میچلرینک آرتلرنده اوزون عمرلر یاتولردن اصل مقصود نیندی نرسه ایدی؟

(مونک جوابی کله چکده يازولور).

«شرح وقایه» دن «کتاب اللحم» ایزله وچی مدرس ايله «سوفسطا» دن حج قیلدروچی مدرس جوابی استطراد بوللو سویانسه ده، یوقاریده، مذکور بولغان درس کتابلرنک علوم شرعیه گه مناسبلری بيک آز و مونک اوستینه ده مهمات دینیه ده ملکه حاصل قیلور ایچون آنلرنک یاردملری تیمه چگی معلومدر. شونک ایچون زور مدرسهلر دن کوبلر محراب صاحبلی بولدقلری صوگ، اوزلری بلما دیکلرندن، بلوچیلردن صورارلق درجه ده علم گه حرمتلری بولما دیندن، عالملر ایچون لازم و شرط بولغان تربیه لرنی مدرسهلرده آلا آمادقلرندن جزاف سويله رگه، بلسه لر بلماسه لر رجما بالغیب قوالر بیررگه، الله نك دینی حقنده مجرد رأی ايله تعالیم قیلورغه مجبور بولولر ایدی. مملکت مزده حقیقی علم تارالا آلمادیغینک، یاگلش سوزلر اورچوب طوروونک بر سببی ده اوشبو نرسه لر بولدی.

خلاصه: ایسکی زور مدرسهلرمزده صرف عربی باشلانیدیندن صوگ اونبر یلر توگل حتی یکریمی بر یلر طوروب ده یازو سزو و مهمات دینیه نی یاخشیلاب بلمی دیناغه چیغو زور عیب صانالماز ایدی. اوللرده پریغوارلرغه که کری بوکری تامغه لر صالوچیلر آراسنده ایسکی مدرسهلرده بر قاچ یلر طوروب چیتخان آدملرنک کوبلگی معلوم.

کورده ک قدر زور صاقلی بر خانه نك اینکچی اویده گی شریگی یاینه کروب: «ایدهش! طریشه طورغاچ - دبی - نی چیقاردم بیت!» ديب شادلانوب هققرغانی ایسمدهدر. (اوزغه قدر جمع بلدم دیک بولادر). اغوذج اوقوچی بر شاگردنک رقلر یازوب اوطورغانینی کوردیکلرنده شول اوینگ خلته لری (شول وقتده غی اصطلاح غه کوره: زورلری) بالانی سیاست میدانیه چاقروب: «سین بیت ثلی... مالای. سیکا رقم اوگره نورگه قاید؟ بزنگ شیکلی صاقل چیقسون، اول مؤزقلری ده سینی اوزلرینه مولاللقغه صایلاب حضرتدن صورارغه کیلسونلر، مونه شوندن صوگ رقم - صفر یازارغه کورشورسن!» ديب اورشدقلری ده خاطرمده.

ایسکی زور مدرسهلرنک عظالت و بصالت اورنی بولووی بزده گنه توگل، بلکه بو اش بتون اسلام مملکتندهده شولای ایدیکنی شیخ جمال الدین افغانی حضرتلردن ایشتم. بو کون تورکیاده مشهور شاعرلردن بولغان عبدالحق حامد افندی ده بو طوغروده اوشبو شعرینی سولیدر:

کافیه خوان اولدیتمک اول مدرسسه

آنده کشاک اوگره تورلر هر کسه

حلق آکا جاهل کروب اجهل چیقار،

تربیہ و تعلیم

حکومتناک اورتا مکتبلرینہ کروچیلر حقندہ

گیمنازیہ، رایالی، کامیرچیسکی، تیخنیچسکی وغیریلرہ اوقوچی یکتلمزگہ پانسیون کیرہک. حاضرگی وقتلرہ اوقوغہ ہوس ایٹکان یکتلمز کوبرہک فقیر و توبان حالیلرنگ بالالری کورلہدر. بزنگ بایلمز ہنوزدہ اوقو و اوقو طوغریلرندہ چیئدن یوریلر. البتہ اورتا حالی یا کہ فقیر بالالری شہرگہ باروب ہر آغہ یکرمی صوملر بیروب اوقورغہ ہم دہ فورمی کیوملر کئیگلر آورغہ کیسہک کوب آقچلر تابوب بیررگہ مجبور بولالر؛ بو آقچہنی قایدن آورغہ و نیچوک تابارغہ کیرہک؟ البتہ درد بار اما درمان یوق بولوب ییک کوب یکتلمز اوقودن محروم قالالر، بو یکتلمز مزگہ ہر بر سیریدنی اوچینی زاؤیدینیہ (اورتا مکتبلر) بار شہرلرہ اعتبارغہ آوب طوروب اوقو اورنی حاضرلہب بیرسہک بو وقتدہ بو یکتلمز البتہ اوزلرینہ تیوشلی بولغان دینی امرلرینی دہ رعایت ایٹہ آلورلر ایدی. ہنوزدہ دینی امرلرہ مساہلہلی بولسہلر بو وقتدہ بزنگ ہر وقت یاشلمزدن، یوروش طوروشلرندن، معاملہلرندن، دین امرلرندہ مساہلہلی بولولرندن زارلانوب یوروومز نتیجہ سز قالاجاقدر. اول اوزمز یاخشی تربیہ بیررگہ طرشاق بو اشلمز یولغہ صالنور، آلی بولماغاندہ باشقہ ملت آدملرندہ تریلہ نوب شولار کچی بولمازلر دیب ایتوب بولمیدر. «الصحة ساریة و الطیبة سارقة» دیمہ گنلرمی؟

الحاصل ہر شہردہ یکرمی بیش بالاغہ غنہ بولسہدہ طوروب اوقورغہ اورنمز بولسہ ییک کوب فائدہ بولاچاغندہ شہبہ یوق. بایلر ایچون کوب آقچلر صرف ایدرگہ ممکن بولسہدہ توبان حالیلر ایچون بواش ممکن بولماغانی معلومزدر. اوقو یوللرندہ طوروموز و جیتونلکلرنی قام بتروگہ اجتہاد ایتارگہ تیوشلیرمز. بو حال یکتلمزگہ نیچوک کیرہک بولسہ قزلرمنزغہدہ ضروردر. بزنگ ایچون کیملر قایغرغہ تیوشلی؟ دینی مکتب مدرسہلرمدہ طوروب اوقو ممکن بولسہدہ زورراق اورنلرہ طورغہ اورن تیوشمی، موندن صوٹ مکتب و مدرسہلرنگ زورلق کچکنہ لکلرن اعتبارغہ آوب حفظ صحت قاعدہ سینہ موافق روشدہ بولولریدہ طلب ایتلووی احتمال غنہ توگل. بلکہ، یقین مرتبہ سندہدر.

کچکنہ گنہ شہرلرہ، قزلر گیمنازیہ سندہ اوقوچی فقیر قزلرغہ طوررغہ مخصوص اوبشی ژیتیلر بار. شولار بزگہ ہر

طوغریلرہ اورنہک و کوچرگیچ بولورغہ یارارلق. تیک کوزلرمنزنی گنہ آچارغہ کیرہک. قریہلرہ بولغان ملا و بای قزلرندن اوقورغہ تلہ وچیلرگہ شہرلرہ طوروب اوقورغہ اورن بولماغاندہ آارغہ قایدہ تعلیم آورغہ کیرہک؟ البتہ حاضر شہرلرہ دین معلمہلری مکمل بولو اوستینہ ہنر معلمہلری دہ بار. ہر قریہدہ یاخشی معلم و معلمہلر بولووی تیز وقتلرہ ممکن بولاچاق توگلدن. قوری سوزلرندن ہیچ بر نتیجہ چقماہ چغنی بیک معلوم.

حاضرندہ نیچہ گویرنالرہدہ زمستوالار آچلدی. زمستوانگ اولگی مقدس صاناغان وظیفہلری دہ اوقو اشلری، اشقول و اوچیلشچلر آچو ہم آرتدرودر. زمستوادہ کوب وقتدہ، اوقو اشلرندہ تاتار فلان دیمی، بارچہ قول آستدہ بولغانلرغہ تیگر قاریلر. بز روسچہنگ بر زمان تمام یولغہ صالونوندہ شہبہ ایتیمز، اما مسلمانچہ اوقو یازولرمنزنگ یوقلاب قالووی ممکن. مونی تفتیش ایتیمک کملر وظیفہسی ایکان بلہمزمی؟

طوروب اوقو طورغان پانسیون (اوبشی ژیتہ) لرنی جمعیت خیریلر ہم اوقوچیلرغہ یاردم جمعیتلری تیزردک آچوب اشکہ کرشمک لازمدر. اوقوچی بالالر آراسندہ آغہ اوچ یش صوم بیروب طوروچیلری دہ بر آز بولور. بیروگہ بردہ ممکن بولماغانلرہ بولور. نیچوک بولسہدہ آز تولہ و ایلہ کوب بالا تربیہ ایتہرگہ ممکن بولور ایدی.

حاضر شہرلرہ روسچہ اوقورغہ یاشی اوتکان قزلرنی یورقہ گیمنازیستکلر کیتروب اوقوچیلر کوب. زور شہرلرہدہ اوطوزقرقلاب قز صانارغہ ممکن. اوشبولارغہ ہر قایوسینہ آیروم روشدہ ۸ صومدن غنہ تولانسہدہ اوطوز بالاغہ آغہ ۳۴۰ صوم بولا، اما بو قدر آقچہ صرف قیلمی، اوشبونگ یارتی قدر سینہ ییک یاخشی تجربہ کورگان اوچیتلنیتسہلرندن اوقورغہ ممکن بولور ایدی. بیشنچی قلاس گیمنازیستکلرنگ اوزلرندہ معلمہلرککہ پراکتیکہلری یوقلغی اوستینہ لیاقتلی بولوب بولماولری دہ معلوم بولمیدر.

بو سنہ قرغیزسکی اوچیتلسکی اشقولاغہ بوش اوچ اورنغہ قرق بالا کیدگانی، اوطز ییدیسی محروم کیتکانی، اوشنداق قازان اوچیتلسکی اشقولاسینہ یکرمی ایکی بوش اورنغہ بر یوز یکرمی شاگرد کیلوب توقسان سیکزی محروم کیتکانی غزتہلرہ یازلدی. الحاصل تاتار بولسون قازاق بولسون، باشقلر بولسون، اوقورغہ دردی بار یکتلمزنی گارادسکی اوچیلشچلرگہ گنہ بولسہدہ بیروب اوقودروب معلم لککہ حاضرلرگہ ضروردر. بز اوشبو اوچیتلرنی اوزمزدن حاضرلی آلماساق ثلہ نیچہ طرفدن زور چیتونلککہ اوچرارمز. قایا قاراساق آندہ کشی کیرہک دیب زارلانامز. بزگہ بو کونگہ قدر ہر بر اوقو یورتلری آچق. مونی خاطرند

آنا سوتی ایله یاکه قاراوچی خاتون سوتی ایله رزقلانغان بالانی کوندزلرده ۲-۳ ساعت صاین، تونلرده ۳-۴ ساعت صاین ایزویته. سوکره ایزو مدتن آزلاب اوزاقلاته باررغه، بالانک برنجی آیی طولغانچی تهولک که ۸-۹ مرتبه ایمزرگه، ۴ نجی آیی طولغانچی تهولک که ۷-۸ مرتبه، یارتی یاشلک بولغانچی تهولک که ۷ مرتبه، ۹ نجی آیی طولغانچی ۶ مرتبه ایزویته. آنانک هم بالانک طنجلق وسلاهلگی ایچون تونلرده ایزونی سیرهکله تورگه کیرهک. تونلرده سیرهک ایوگه بالا ییک تیز کونا، مثلاً: تجربه کورگازده، ۵ آیلق بالانی تون بویی بر ایزویته. ایمو مدتن اورتاچه ۱۰-۲۰ مینوت حسابیلار.

مطاق آشاتو ایله گنه رزقلانغان بالا ایچون ده شول یوغارده کورگازبلگان آشاو مدتلی اعتبار ایتوله، لکن بو حالده آشاتلغان آشنک مقدارن اعتبار ایتهرگه کیرهک. آشنی بالا قارنیک زورلغینه قاراب بیرو تیوش. برنجی آظنهده بالانک قارنی اوچ قاشق آش صیدرلق، ۲ نجی آظنهده ۴ آش قاشیغی، ۲ نجی آیده بالانک قارنی ۹-۱۰ قاشق آش صیدرلق بولا. شول حساب بویچه بالاغه برنجی آیده تهولک که ۸ مرتبه، هر مرتبهده ۵-۶ قاشق صیوقلانغان سوت؛ ۲ نجی آینده تهولک که ۷ مرتبه اونار قاشقیدن، ۳ نجی آینده ۶ مرتبه ۱۱-۱۲ قاشقیدن، ۳ آیدن سوک بالاغه تهولک که ۳ کرد ۱۵-۱۶ قاشقیدن بیرو یاری.

البته بو کورساتلگان حساب تازهلغی اورتاچه بولغان بالا ایچون. بالانک تازه لغینه هم ناچارلغینه قاراب بو کورساتولگان ترتیبی اوزگارتو ممکن. قاطش آشاتولغانده، یعنی بالانی ایزوب ده آشاتوبده رزقلاندرغانده، آشاتو ایله ایزونی چیراتلارغه، هر حالده بر یولی آشاتو هم ایمزودن صاقلانورغه کیرهک. یاش بالا آشاتو مدتلیغینه ییک تیز کونه. عادتده گی آشاتو ساعتلی یتکان، بالا، طاوشی یا حرکتی ایله بلدره. بالانی آشاتو بیلگولی بر اصول ایله بولوی ییک کیرهکلی. بیلگولی اصول ایله آشاتولغان بالا (اورو بولماسه) وقتسز قحقرمی. هم اوسکاجده آندی اصول بله آشاتولغان بالا خلقسزلاغی - که جهلهغی.

بالانی ایمزو هم آشاتو دورلری. آنا، بالانی یاش طولغانچی یاکه ۲ نجی یاشی باشلانغانچی ایمزو. ایمزو مدتی بالانک هم آنانک سلامتکلرینه قاراب تعیین ایقولور. اگرده بالا، آنا سوتدن باشقه آشنی ده سکدره آسه، بر آز آشنی چینی آلورلق تشرلی ده چغا باشلاسه (عادتده تشرلی ۸-۱۲ بولغاچ بالا، آشنی چینی آلا). ایمزونی سیرهکلاته باشلاب ۳-۶ آظنه ایچنده ایمزونی بتونله ی توقاتورغه یاری. بالاغه تشر چغا باشلاغانده، چهچهک چقغانده، جایگی اسسی وقتلرده ایمزونی

چغارماسقه کیرهک. بز حاضر تفوالق صاتمی، اوز حالمزگهده کوز صالحالاب بر برمزدن عیبیل ازله می گنه هر تورلی علم وهنر یورتلرینه کررگه لازمدر. حاضرگی وقتده: «روسچه اوقوچیلر کوبایدی، دین مدرسه لرمزده شاگردلر آزایدی» دیب زارلانامز، لکن اوشبو زارلانوچی فرقه لرمزگه وقت کیچرمی چاره لرینه سبیلرینه کرشوب، هنوز شول جیتونلکلرنی بتررگه لازمدر. تل برله شدرو دیب هیچ بر نتیجه حقمی طورغان اشلر، سوزلر ایله عمر ضایع ایتماسکه تیوشلی. تاتار اوز تلینی، باشقورد قازاق اوز تللرینی اصلا تاشلامازلر. عرب، فارسی، تورک تللرینی. تاتار تللرینی برله شدروب معامله گه یاراولی ایتمو ممکن بولور دیب اویلازغده یارامی. اول اوزمزنک دینمزی، اوقو یازولرمزی بلوب دنیاوی اشلرمزی شول روشچه آلوب بارا آلساق ییک کوب تورلی خلقلر ایله اش کوره آلورمز. قازاق، باشقورد یکتلری تاتار آراسنده روسچه معلم بولورغه یاریدر. تاتار یکتلری باشقورد وقازاقلرغه معلم بولوروی ممکن دیب حسابلارغه یاریدر. سودا هنر اشلری بارچهسی روسچه تل، یازولرایله قولغان. ابدراو بولاجاق توگل. فرانسوزچه اوقوب فرانسوز بولمیلر، بلکه دنیاده ایرکیرک یاشی آلورلرینه سبب بولا. اون ایکی تورلی تل بلگان پرافیسورلر بار. بولارغه عربچه، تاتارچه تلر بلونک اصلا ضرری یوق.

محمدکال ولد مظفر.

فن تربیه

بالانی آشاتو. آنا سوتی ایله رزقلانغان بالا اوسه اوسه سوتدن باشقه آشده کیرهکلیغی سیزه باشلی. بالانک چایناو آش سکدرو قوتلری آرتا، کراخالی و مایی، اقلی آشرنی ده طبیعی کوتارلک بولا باشلی. بالاغه ۶ آی چاماسی بولغاچ اولده صییر سوتی، آندن سوک بوتقه هم بولویون (شوریا) نی ییک آزلاب غنه بیررگه و سوکره آز آزلاب آرتدرا باررغه کیرهک. بولای آشاتوده بالانک آشارغه تلهو هم تله ماوینه زور اعتبار ایتررگه کیرهک.

آشاتو ترتیبی. بالانک رزقلانوی، کیرهک آنا سوتی ایله و کیرهک قاراوچی خاتون سوتی ایله، کیرهک قاتوش یا فقط آشاتو ایله گنه بولسون، هر حالده رزقلاندرو بیلگولی بر ترتیب ایله بولورغه تیوش؛ آشنی بالاغه معین بر مدت آراسنده بیرو کیرهک. گلگنه آشاتوب طورو یاکه ترتیبسز آشاتو بالاغه، ضرردن باشقه، بر نرسه کیرمی.

طوقتاو بالا ايچون يىك اوگيسز بولا .

۳-۲ **باشار بالا لىرنىك اشى** . ۲۰ نچى ياشىدا بالا تازارە ونغاييا : شوگە نسبتاً آندە كوبرەك هم تورلىرىدە كىردەك بولا . بو وقتدە آگە سوت كىنە يىمى بەكە كوكاي هم ايت دە اشاتورغە كىردەك بولا باشلى . طوق ايتىدن پىشراگەن كالتىت ، بالا ايچون يىك فائىدەلى . بالار طوق ايتن هر رقت يىك ياراتوب اشىلىر . كومه چلردن بالا ايچون اوگىراغى بوداي كومه چى ، بورچاق اشلىرن بالاغە آرنابقتە يىرو كىردەك . يىشلىرنى ، گرچە بالار يىك ياراتسە لردە ، ساقلا نوبقتە هم سىرە ككشە يىررگە كىردەك . تورلى ياشىلىكلرنى دە بالاغە يىك آز هم ساقلا نوبقتە يىررگە كىردەك . هر وقت بالانىك اش قازاينە و اش سكدەرە آلوينە زور اعتبار ايتو لازم .

چاي ، قهوه ، صرا . خمر ، اش توزه تە طورغان نرسە لردن بورچ ، سركە كىبى هم تورلى آچى و ايسلى نرسە لرنى بالاغە يىرودن هر وقت ساقلا نورغە كىردەك . شونى دە بلو كىردەك : بالار زور كشىلىر كىبى يش - يش اش اوزگارتونى تله مىلر . ۳-۲ ياشلى بالار ايچون گل بر تورلى (سوت ، شورپا ، ايت) آشدن بوتان هېچ نرسە كىرەكمى . البته ، آشقە كىردەك قدرلى توز ، سوت گە شىكەر سالونا .

صودە اوزاق طوتولسە بالانىك حالى بته . ۹ كونىك بولغانچى بالانى تە ولىك گە ۲ كره ، ۶ آطنەلق بولغانچى تە ولىك گە بر كره ، ۶ آيلق بولغانچى كون آزالاش ، ۲ نچى ياشى طولغانچى ۳-۲ كوندە بر كره ، آندن صوك آطنەدە بر كره قوبوندرغە كىردەك . بالانى اش ويوقى آلدندن قوبوندر و كىردەك . بو يونوودن صوك بالانىك آشقە اشتهاسى آرتا ، هم ياخشى يوقلى .

قوبوندر و صاوتى معدندن . يىگرەك دە سىنك دن بولوى آرتق . بالا قوبوندرە طورغان بولمە نىك جىلغى ۱۷°-۱۸° R دن آرتقراق بولو تىوش . والا بالاغە صووق تىگرو بىمكن . بالانى قوبوندر و ترتيبى : صوغە مندەر ياكە شوندى بر يوشاق نرسە سالوب بالانى تازە اورن جايە سىنە توروب . آقرنغە صودە غى مندەرگە اوطورطو كىردەك . صوگرە صول قول اياه بالانى طوتوب طوروب ، اوگ قولىدە غى بولوط ايله ، باسمى غنە اشقورباق يىوارغە كىردەك . بالانىك يىتن هم كوزلرن (تورلى كوز اورولرى يوغودن ساقلا نو ايچون) قوبوندرە طورغان صو ايله يوماسقە . بلكە آنك ايچون هر وقت يبالا صاوتدە تازە صو طوتارغە كىردەك . بالانىك يىتىنى يوار ايچون هر وقت خصوصى بولوط طوتو كىردەك . تەن ويىت يىوا طورغان بولوطلرنى هر وقت يوبوب ، تازارتوب ، كىدروب طوتو كىردەك .

قوبوندرغاندن صوك بالانىك تەنن قوروتولغان . وجلو تولغان جايە گە توروب كىدروگە ، آندن صوك ايكىنچى قورى جلى جايە گە توررگە كىردەك . جيوندروب تەنن كىدروب بىكچ ، بالانىك قولتق آستلرن . تەن قاتالولرن وەر اعضاسىنك بوگولە طورغان اورنلرن قارارغە ، قزارغان و پىشكان يىلرى بولسە ، رىسوبا يودرا سىبەرگە كىردەك . عمروما كوز ، قولاق ، باش و بوتان اعضالرنك تازەلق لرن هر وقت رعايە ايتارگە كىردەك . بالانىك آوزن هر وقت تازاطوتارغە كىردەك . بالا آوزندە قالغان طعام تورلى ئەجىتكلارگە اورولوب ، بالا آوزندە گومبالر حاصل بولوينە سىب بولماسون ايچون ، آشاتقان ، ياكە ايمزگاندن صوك بالانىك آوزن تازارتو كىردەك . بالانىك آوزن تازارتو ايچون آنى چويرا كىنى قايناغان صودە چلاتوب ، چە نەچە بارماقە اوراب بالانىك آوزن چلرن آقرنلابقتە اشقورغە كىردەك . اوسنكرا گچ بالالرنك آوزلرن هر آشدن صوك آوزلرن جايقارغە عادت ايتدرو كىردەك . آوز تازە بولسە ، تشلردە بوزولمىلر .

اوست و آباق كىوملرى . تەنىك احتياچىنە موافق آباق و اوست كىوملرى بالانىك طبيعى ترقىسى ايچون يىك كىرەكلى نرسەلر . بالانى كيوندروودە ، چىكدن طش معاملەدن ساقلا نو كىردەك . بالانى كىرەكدن آرتق توروب اوگرە تو هم آرتق

۳-۲ ياشلى بالالرنى كوندز دورت مرتبە ، تقريباً هر ۴ ساعت صاين آشاتو يتە . بالار اوسە كىلە ، آلرنىك آشلىرى دە هم آشاو مدتلىرى دە اوزگروب ، الوغ كشىلرنىك آشاو تربىنچە بولورغە تىوش . بالالرنىك آشاو . ايچولرى بالا بولمە سندە بولورغە تىوش . زورلر ايله بر بولمەدە بولسە ، بالالرنى زورلر اشى طورغان اور اشلردن ، قاون قاربوز كىبى نرسە لردن هم چاي ، صرا . خمر كىبى بالا ايچون ضررلى ايچمىلكلردن طبو يىك قىين بولا .

بالانىك سلامتلىكى ايچون آنك آشىنە و آشاوينە زور اعتبار كىردەك بولغان كىبى آنك تەنى و تىرىسىنك هم كىومىنك تازە وجىناقلىغىنە دە يىك ياخشى اعتبار ايتو تىوش .

قوبونور (وائناسر) . قوبونو تەنگە تازەلق يىرودن باشقەدە هر كشىگە بوتان تورلى كوب فائىدە لر كىتورە . قوبونو ، تەندە هر وقت بولونوب طورە طورغان ، قاق كىبى نرسە لرنى كىتەرە ، كشىنك اعضاسن اشلكلى ايتە وحىيات طاملرن ياخشىرتا . ياش بالانى ۲ آباق بولغانچە غە قدر ۲۹ R صودە قوبوندر و يارى . ۲ آيدن صوك بر ياشلك بولغانچى قوبوندرە طورغان صونىك جىلغى ۲۸ R ، ۲ نچى ياشى تولغانچى - ۲۷ R ، آندن صوك ۲۶°-۲۵° R دن ۲۲ R گە قدر يارى .

يىك ياش بالانى صودە ۶-۵ مىنوت ، ۶ آباق بالانى ۸ مىنوت و آندن صوك ۱۰-۱۵ مىنوتدن آرتق طوتو يارامى ، چونكە

مکتب‌آرده دین درسلری

قوملرننگ ملیتلری فلاکت که اوچری طورغان وقتلری انقلاب کونلری ایدیکی معلومدر. اجتماعی حاللرننگ، اخلاقلرننگ بوزلاچق وقتلری ده شوشی کونلردر. دینلرنی، ملت و وطنلرنی سویوچیی آدملرننگ ایک کوب خدمت ایتارگه تیوشلی بولغان وقتلری ده انقلاب کونلریدر. اشلر اوزلرننگ یوللارندن چیقوب کیندیکنندن صوگ اجتهاد قیلوده کوب حکمت کورلماز. «علاج واقعه پیش از وقوع باید کرد» سوزی ایله شوشندی زمانلرده عمل قیلورغه کیرهک.

عواملرننگ ایک حس ایته طورغان نامرلری «دین» نامریدر. ایشته مستبد و خودبپن آدملر، انقلاب وقتلرنده شوشی نامرلرنی طوتوب حرکتلرندرگه کرشورلر، نادان خلق حضورنده اوزلرنی گویا دیندار و دین صافلاوچیلر قیلوب کورساتورلر. بو جاهلر، ابلیس گه رحمت ایتهچک درجدهده حیلهلر ایله اوزلرننگ هر اشلرنی دین اشی ایتوب و باشقه لرننگ هر بر حرکتلرنی دینسزلک قیلوب کورساتورلر. محاکمه قوتدن و حیلهلرنی آچارلق ادراکدر محروم بولغان بیچاره عوام، اوشبو آدملرگه اوشانورلر و هر اشلرنه ایارونی دینی صلابتدن سانارلر.

ملت، اوزی طوغرییدن طوغری دینی بلورگه و رسول اکرم کیترگان نرسه لرنی آکلارغه باشلاسه لر اول وقت بایاغی حیلهکارلرننگ و دینی قورال ایدوب ده دیناسن توزه توجیلرننگ برده لری آچلور و حیلهلری ده دیناغه فاش بولور.

فرانسه انقلابنده ایک الوغ هجرملرننگ روحانیلرگه قارشو بولونک سببی: روحانیلرننگ استبداد ترهگی بولولرندن ایدی. موندی تردکار مشرقده مسلمانلر آراسندهده کورله در.

دیناوی مطلبلر و شخصی غرضلر ایچون دینی قورال قیلوب طومتق معلوملک و دینسز یاشاهکنی خیال ایتمکده مجنونلکدر. اوشبونک ایچون ملت ایچنده دینی حسنگ کوچلی بولووی وکامل درجدهده نشر ایدلووی لازمدر. مونک ایچون ایسه مکتبلرده دین درسلری اوقومتق فقط اوهام و خرافاتدن صافلاب تمام جدی و فائدهلی صورتهده اوقومتق لازمدر.

ثابت بولغان قتلردن خبردار شاگردلرگه ایسکی اصوللر ایله دین اوقومتق آنلرننگ دین گه قارشو دشمن بولولرینه و دینلرنی انکار قیلولرینه غنه سیدر. حکمت طبعیه اوقوغان، هیئت و علوم ریاضیه ایله آشنا بولغان شاگردلر: «یر اوگوز اوستنده، اوگوز بالی اوستنده، بالقد ده ئله نلر اوستنده» کبی سوزلرنی دین اسمندن ایشتدیکنلرنده افسانه و مآصال ساناولرنده

صووقلرغه توزه درگه اوگره توهر ایکیسی ده فائدهلی توگل. گلگنه توروب اوگره تو بالانی ناچارلاندر و کوچسزله ندره. بالانی صووققه اوگره تو بیک آقرنلق ایله گنه تیوش بولغانغه و بونی یرینه یتکرو ایچون زور اعتبار تیوش بولغانغه. بالانی صووققه اوگره توده تورلی - تورلی بالا آورولرینه، صووق تیولرگه دوچار بولونا. موگا اول بالالری مثال بولورغه یاری؛ اول بالالری تازه ته نی بولوب طوسه لرده. تورلی صووق تیو آورولرینه اوللرده اعتبار ایتلماو سیلی هر اولده یل صابن بیک کوب اوله لر. بالانی چداملقغه اوگره تو اصولن حفظ صحت هم بالا اعضالرننگ ترقیسندن خبرسز کشینگ استعمال ایتووی بیک خوفلی. بالا کیوملرن یومشاق، ینگل هم ته نگه یاتوب طوره طورغان ماتیریلردن تگو کیرمک. طشقی کیوم ایچون کوبردک وقت فلانیل، بایسک، ویگون، بیکه، بومازی استعمال ایتوله. اچکی کیوملر ایچون جیتوندن اشله ننگان ماتیریلر یاقشی. حاضرگی وقتده بعضیلر اچکی کیوم ایچون بوماژنایا ماتیریلرنی آرتق صانیلر. ایک نجکه و یومشاق بوماژنایا ماتیریلر: نانکوس هم کیمبریک. بالا یورغانلری هم بالا ییله ولری ایچون کیندر ماتیریلر هم شیرتینگ نی یاقشی صانیلر.

حاضرگی وقتده هر تورلی ینگ و یومشاق ماتیریلر بیک کوب؛ بزدهگی بالاغه کیرم هم ییله ولرنی زور کشیلرننگ ایسکی کیوملرنندن تگوعادتن تاشلارغه ممکن ایندی، حاضرده آگ احتیاج یوق. بالا کرلرن هیچ وقت زورلر کری ایله برگه یوارغه یارامی، زیرا زور کشیار ته نینه هیچده ضرر کیتوره آلمی طورغان یوغوشلی آورو میکروبلری بالانک نفیس ته نی ایچون غایت ضررلی و خاطرلی بولووی ممکن.

مرد عالم .

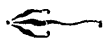
بورت قاراو مکتبی

ؤهتقه زیمستواسی طرفندن اوشبو یل باشلاب «آبوغا» شهرنده خاتونلر ایچون «بورت قاراو» مکتبی آچلیدی. مونده بورت قاراو، مال اسراو، مای یاواو. باچه تربیه قیلو کبی بورت کیره کلری درسلری اوقوتولماچقدرد. قبول قیلنور ایچون دین و ملت آیروملغینه اعتبار قیلنمی. اوقورغه کروجی شاگردنک یاشی ۱۴ دن کیم بولمازغه کیرمک. حاضرلک صنفینه کرر ایچون ناچالتی اشقولانی و ۱۰ نجی صنفینه کرر ایچون ده دؤوخ قلاسی اشقولانی تام ایتکان بولووی شرطدر. اوقومتی ۳ یل. بو مکتبده اوچ یل اوقوغان قزلر یورت تربیه قیلو علملری اوستینه علمی، فنی معلوماتلرده آلوب چیغاچقلردر.

اشعار

آقلاڭ باصلاماغان شعری

«عجب هر کم غنی اولسه آگا حسن دیدار ایله
 فقیر مسکین گه پروا یوق مذلت برله زار ایله
 لباس فاخره اوزره مصیقل مرغ طاووسدای
 توزوب میدان فضاسنده مجالس افتخار ایله
 عجبدر عمده الاعیان فئیرنی کوزینه آماز
 ولکن اغیارنی زهی صدر کبار ایله
 شہامت مالکی سطوت تابوب بهجتده بافرجام
 تفککه بایده ابهی صفار استوار ایله
 ایچنده بعض داملا هواسندن معاذالله
 لباسی ایسکی عالمدن سلام آماغه عار ایله
 آنی شونجه طوتارلر خار جلوسندن ایدرلر عار
 اگرچه بولسه اول دیندار آنی گویه حمار ایله
 کورنسه قابقادن بر بای کیره ک قرغز کیره نوغای
 خوش آمدلاب آگا های های! مغاخرن سفار ایله
 لطافتده حسان اولسه که لقمان حکمتی اولسه
 دریغا بختی یوق ایرنی فقیرلک شرمسار ایله
 قازاق ده بولسه ذی امدال بشاشتله ایدر اقبال
 که بیت العنکبوت مثلی فقیری طارمار ایله
 صفا اوقایتله مغرور اولوب دورانه یش کونلک
 تمطی اوزره کورلکدن فقیرلردن تقار ایله
 فقیر «آق» کیل صبر ایت زمان تعیرینه سن هم
 اوزک مخذول سوزک مردود سیکا کم اعتبار ایله؟
 آقلا .

بولور بر کون بو کونگی طورمشمندن
 کیتهرمن مین، بو دنیا کورنشندن
 اوچارمن مین، فلکده سیر ایتهرمن
 کورنمزلیک یراق یرگه کیتهرمن
 قارا یرگه قاباتدن بر قارارمن:
 بو دنیا وحشتن شونده صانارمن
 بو دنیا یسلگن شونده کورورمن
 بتون دنیا سینه بر توکورورمن .

عبد الصمد اوغلی عبد الحق .

وقول سلکوب کیتولرنده معذورلردر. موندی شاگردلرنی عیب
 ایتارگه وجه یوق، بلکه بو طوغرودده غی عیب، شاگردلرنی
 ویاشرلرنی دینسز قیلوچی، لازم درجهده دین بلمه گان روحانیلرددهدر.
 «علوم جدیده اوقو سیندن یاشرلر دینسز بولالر، اعتقادلری
 بته» دیب حکم قیلوچیلر وشونک سیندن یاشرلرگه طعن ایتوچیلر
 یا گلش طعن ایتلر. اشنی آکلامیچه سؤظن قیالار.
 دین حقنده ادبسنلک قیلووی سبیل جزاغه دوچار بولغان
 بر شاگرد واقعهسی تمقیش ایدلدیکنده دین معلمی دین درسی
 قیلوب عوج بن عنق حکایه سینی سویله دیکنده شاگردنگ شول
 حقده شبههسی بولوب معلمگه عرض قیلووندن عبارت بولوب
 چیقدی. عوج حکایتی کبی اکیه تلرگه اوشانماغانلقدن نیچون
 دینسزلیک یا که دینگه حرمتسزلیک لازم بولسون؟

بو سوزلردن مقصود شولدرکه: مدرسه لرده خصوصاً حقیقی
 فنلر اوقولا طورغان یرلرده گی دین معلملری اسلام دینی
 اوزلری لازم درجهده یاخشی بولاری ضروردر. شاگردلرنی،
 یاشرلرنی دینسزلیکگه اوسدری طورغان نرسه فن توگل، معارفده
 توگل، بلکه لازم درجهده حقیقی اسلامدن خبری یوق. فن
 وحقایق اشیادن بتونلهی غافل بولغان دین آدملری وروحانیلردر.
 یوقسه فن و علم، انبانلرنی دینسزلیکگه توگل، بلکه بالعکس
 دینگه اوسدریدر.

بومسئله نی ینگل گنه صانارغه یارامی. ملت، یاشرلردن عبارت
 بولوب وطن و مملکت خدمتی ده تیز کوندن آنا رغه امانت
 ایدله چکدر. اجتماعی حیاتمنزنگ صافلانوی وگوزل خلقلرننگ
 تکاملیده اوشبو یاشرلر سایه سنده تأمین قیلناچقدر. شونک ایچون
 یاشرلرگه حقیقی اسلام دینی تلفین قیلورغه، هر توری کیباکلردن
 صاف بولغان دینی بلدررگه خصوصاً عقائد علمینی محکم بولغان
 فنی اساسلرغه بنا قیالوب اوقوتورغه، تیوشلی .

یوقسه بو کونگی دین اوقوتولرننگ دینسزلیک اورچتودن
 باشقعه کوب فائدهسی بولماز. یاشرلرننگ دینگه دشمن بولولرینه
 اصل سببچی اوزلری بولدیغی حالده بو عینی معارف و فن
 اوستینه تاشلاب طوروچیلرغه و ایکنچی طرفندن یاشرلرگه طعن
 قیلوچیلرغه نفرت ایتارگه حقمز بار. طوغروسی موندی فکرده
 بولمق و شوشندی سوزلر سویله ب یورمک، اسلام دینی اهانت
 قیلمقدن باشقه نرسه توگلدنر.

دین درسلی مقتدر آدملر قوللرنده بولمسه اول درسلرننگ
 پروگراملرده بولولرنده و شاگردلرگه اوقوتلوب طورلورونده
 فائده دن یگره ک ضرر کورلور. «کله طیه» .

اورنبورغ (۱۰) مسلماناننگ بو کونگی تدیلرینی، سفا-
تیلرینی دین اسمندن بر قدر وهملر، خرافاتلر تازالووندن، عوام
خلقی ده شول خرافاتلرغه اییه رولری سببندن دنیادنده حقیقی دین دنده
نصیبسز طورولرینی سویله وچیلر بار. دیننگ صاف بولووی هر
کیم ایچونده مطلوب بولسه کیرهک. شولای بولغاچ، اسلام دینی
شوندی وهملردن، خرافاتلردن صافلامق طوغروسنده نیچون
اجتهاد کورلمی؟ مقدم عصرلرده بو اش که اقدام قیلوچیلر بولمادی؟
بولغان بولسه شول اجتهادلردن نمره کورلمادی؟ عموما اوشبو
اصلاح مسئله سی بو کون که قدر مقبول سانالوب طورلغان قاعده
لر که خلاف کورلمازی؟ (۲) بر وقتده بر آدم نکاحنده جیولغان
خاتونلر اوزلری ده طنچسز طورالر، بالالری آراسنده ده هر وقت
تاوش غاوغا حکم سوره، بو اشلر سببندن عائله لر بوزولا، تارالا.
بو حال ملتنگ یغلووینه باعث بولادر. شوشی قدر اجتماعی ضررلری
کورلوب طوردینی حالده قوم و قبیله لرنگ هر توری حاللرینی
اصلاح قیلورغه کفیل بولغان شرعتمز تعدد زوجات حقنده
رخصت ایووونده سبب نیندی نرسه در؟ «وان ختم ان لا تعدلوا
فواحدة» دیب طوردینی حالده، کیف صفا آرتدن یوروچیلرنگ
مجرد اوز نفسلرینک مرادلرینی حاصل قیلورغه مجبور بولولری
سببندن: «عدلک قیلورغه مینم قولدن کیه در» دیگان سوزلرینه
نیچوک انابت ایولنه در؟
عبدالرحیم نورالله.

شورا: (۱) اسلام دینی اصلاح قیلو، وهم و خرافاتلردن
صافلاو حقنده اجتهاد بیک ایسکی زماندن بیرلی بار. مسجده
حدیث روایت قیلوب اوطوروجی بر آدم حقنده حضرت عائشهنگ
«مونده مینم حجره م یائینه کیلوب نیندی نرسه لر سویله اوطوره،
اشم بولدی!.. مین آکارغه کیره گینی بیرگان بولور ایدم!»
مضمونده بر سوزی مرویدر. حضرت عائشهنگ بو روشده
انکارینی درست حدیث روایت ایبولگان حال که حمل قیلورغه
مکن توکل، بلکه حدیث اسمندن یا خطاء و یا که قصدا تیوشسز بر
نرسه سویله نگان بولوغه حمل قیلورغه تیوشلی. خرافاتدن
صافلاونک معناسی وقتینه قاراب انکار قیلو، وقتینه قاراب رد ایتودن
عبارت بولدیغی ایچون حضرت عائشهنگ اوشبو سوزی بزنگ
مطلوبز بولغان «اصلاح» و «صافلاو» در. دینی اصلاح قیلو
و صافلاو قایغوسی سلف عصرندن اعتبارا عمل که قویلدی و بو

طوغروده بیک کوب اجتهادلر صرف ایلدی. لکن فکرلرینی
آماشدر و خصوصاً علم، مخصوص بر طائفه که گنه خاص بولوب
عموم خلق نادانقده غریق بولغان اولگی زمانلرده بو اجتهادلرنگ
نمره لری آز بولدی. ایندی بر طرفدن مسلمانلرغه زور فلاکتلر
کیلدی و ایکنچی طرفدن اسلام دنیاسنده مطبوعات و مطبعه لر
حکم سوررگه و عموم خلق اوقورغه کرشدی. شوشی اشلرنگ
خلقلرده استعداد آرتدرووینه سبب بولایغنده شبهه یوق. اصل
اصلاح و صافلاو وقتلری حاضر یتدی. دینی اصلاحلرنگ، اسلام
رکنلردن هیچ بر رکن که ضرری بولمیه چق، بولسه بر قدر
فائده سی بولور. (۲) «دنیاده خیر محض، شر محض بولغان هیچ
نرسه یوق» دیلر. تعدد زوجاتده سز ایکان ضررلر بار، شونک
برابرند آنک بعض بر فائده لری ده بولورغه مکن. تعدد زوجات،
طبیعی اشمی، یوقی، نبوشرنگ سعادتینه می سبب، یوقسه شقاوتینه می؟
اجتماعی، اخلاقی عللر بو مسئله نی اوزاق زمانلر تیکشردیلر، بو
طوغروده کوب نرسه لر یازدیلر حتی تورکیچه عربچه یازلغان رساله
و مقاله لرده عادت طشند کوب بولدی. لکن ایکی یرده ایکی - دورت
برلووی قیلندن هیچ بر طرفینه اتفاق واقع بولمادی. قرآن کریمنگ
دورت خاتون آلمق توکل، حتی بر خاتون آلمق ایله ده انسانلرینی
الزام قیلغانی یوق، انجیلنگ ایسه موندن منع ایسکانی یوق.
اسلام دینی، تکلیف یولی ایله توکل، بلکه ضرورت بولسه مساعده
قیلو یولی ایله دورت که قدر تعدد زوجاتغه رخصت برمشدر.
ایکنچی عبارت ایله آیتولسه، عربلرنگ سان برله چیکله نگان تعدد
زوجاتلرینی حتی دورت که قدر توشرمشدر. شونک ایچون تعدد
زوجاتی مکروه کوروچیلر بو طوغروده اسلام دینینه سوز تیدرو
اورینه آکا شکر و خدمتینی تقدیر قیلورغه تیوشیلر. دنیا دائم
اوزگاروونده در. مسلک و فکرلرده اوزگه روب طورادر.
آوروبالولر بر زمان «طلاق» نی «تعدد زوجات» قدر بلکه
آندنده آرتق صورتده تقییح قیلورلر ایدی. لکن بو کونده بو
فکر خیلی یومشادی. طلاق حقنده زاقونلر چیقارغان مملکتلر
بار (مونگ معناسی: نکاح، مشروع بولغان شیکلی طلاق ده مشروع
دیمکدر). «تعدد زوجات حقنده شوشندی بر فکر چیقماز،
نظاملر توزولمز، آوروبالولر نظرندده تعدد زوجات همیشه مکروه
بر اش بولور، اوشبو حال و فکر دنیا طوردخه دوام قیلور» دیب
دعوی قیلورغه هیچ کیم جسارت ایته آلماسه کیرهک. جسارت
ایتوجی بولسه ده شول دعاوغه کفیل تاباماز. ایندی شولای بولغاچ
بو مسئله نی اوز درجه سسندن آرتق زورایتوده معنا کورلمی.
خرستیان مذهبنده و آمریقاده طوروجی «مورمونلر» ده مسلمانلردن
آرتق تعدد زوجات بار. آوروباده ایرلر، سان جهتدن خاتونلرغه

دیب یازغان بولورلر. عبدالله، اوز آناسینگ کچوک بالارندن بولوی ثابتدر. بو کبی سهولر، خطالقلر کتابلرده بولوب طوردقلر نندن مونده استبعاد قیلورلوق اش یوق. عبدالله، عبدالمطلب ننگ کچوک اوغلی توگل ایدیکنه مرجانی حضرتنری هم توشونگان بولورغه اوخشی. «مقدمه و فیه الاسلاف» اسملی کتابنده «وکان عبدالله اصغر بنی امه و اسن من حمزة و عباس» دیب یازمشدر. «اوتاک» قریه سنده امام حبیب النجار.

شورا: بو مسئله حقنده «چیرگان» قریه سنده امام سعیدجان افندی آقیردین جنابلر نندن ده اوزون بر مکتوب کیلیدی. مذکور مکتوبده: «وکان عبدالله اصغر ولد ابیه» دیگان سوز، عبدالمطلب طرفندن اوغلر نندن برینی قربان قیلغان وقت غه حمل ایدلگان. لکن قربان حکایتی اوزی، اسناد جهتندن ثابت بر واقعه میدر؛ ...

عقاید: مکتبلرده درس ایتولور ایچون تألیف ایدلگان بر رساله در. مرتبی اورنبورغ شهرنده معلوم و اشملکلی معلملر دن صلاح الدین افندی کمال الدینوف بولوب ناشری حسین حاجی حسینوفدر. بهاسی ۱۲ تین.

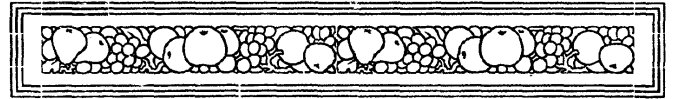
مشورث: منهج الدین افندی یوسف قدرمتی طرفندن اوشبو ۱۹۱۳ نجی یل ایچون ترتیب ایتولگان کالینداردر. زورلنی، قالدغنی شرف الدین افندی ننگ «زمان» کالینداری روشنده بولوب مندرجه اعتبارنجه البته آیرمه بار. اولگی اش بولغانلقدن کیچکوب چیقارغه مجبور بولوی ایچون ناشر، اعتذار قیله و ۱۹۱۴ نجی یلغی کالینداری دکابر اورتالزنده چیقاچاغنی امید ایته در.

نظریات ادبیه: تألیف و ادبیات قاعده لرینی بیان ایتکان ۱۰۷ بیتلر بر کتابدر. مؤلفی ع. بطل افندی بولوب هر بر مشهور کتابچیلرده ساتلاچغنی و بهاسی ۴۰ تین ایکانلگی اوستنده یازلغان. بو کتابنک ایچینی قارارغه یتشه آمادق، بو سوزلرنی اوستندن آلوب غنه یازدق. شاید بر فرصت تابوب کاغدلرینی کیسوب اوقورمز، شول چاقده احتمال برر نرسه یازلور. چیتدن یازوچیلر بولسه «شورا» ده باصلور. یادکار قیلوب یباروی ایچون مؤلفینه اشکار صورتده تشکر ایته مز.

کوره آز بولدقلر نندن حتی خاتونلر دن بر طائمه، مورمونلر ننگ اوشبو حالرینه غبطه قیلهلر. نظام بولوب چیقوونینی مطبوعات آرقلی طلب ایتلر، دیب غزته لرده اوقودق. خاتون آلو، خاقلر ننگ صرف شخصی اشلی بولدیغندن خارجی بر سبب بولماسه موکا محکمه لر، قاضیلر مداخله ایتازلر. شو ننگ ایچون مجرد نفس مرادئری ایله یوروچیلر ننگ: «عدللك قیلورغه قولدن کیله در» دیب برر محکمه گه اشهاد قیلووی و اذن آووی شرط توگل، بو حال باری بنده ایله الله آراسنده رعایت ایله طورغان اشدر. اگرده ایکنچی خاتون آلورغه کوچلی بر ضرورت بولمی طوروب ایکی خاتون آلدیغنی صورتده عدللك قیله آلازلغینی وجدانی تصدیق قیلسه، بو کشینگ ایکنچی خاتون آلووی گناهدر، حتی موندی حاللر بر گنه خاتون آلو صورتده ده بولورغه ممکن. بو جوابلر مز، مسئله ننگ اهمیتینه کوره بیک قسقه بولسه لرده اورن آزلغینه نسبت قیلندیغنده بیک اوزون بولدی. اگرده مسئله نی بر گنه جمله ایله تلخیص قیلیم لازم بولسه: «خاتون آلق، کیره ک بر گنه و کیره ک دورت گه قدر بولسون اخف الضررین غه ارتکاب قیلو بایندندر» دیب تلخیص قیلور ایلك. ایندی هر کیم اوز حالینی اوزی بلورگه و وجدانی هم ناموسینه کوره عمل قیلورغه تیوشلی. بز بله طورغان اسلام شریعتی شوشیدر. باشقلر بلگان نرسه لرگه مداخله قیلورغه بز ننگ حقمز بولماسه بز بله طورغان نرسه لرگه مداخله قیلورغه باشقلر ننگ ده حقلری بولماسه کیره ک. اوچونچی سؤالننی یازارغه و جواب بیررگه ممکن توگل (لکل مقام مقال و لکل اورمان چقال).

اسر لیشمان: رسول اکرم حضرتلر ننگ آتاسی محترم عبدالله حضرتلری، عبدالمطلب ننگ کچوک اوغلیغنی توگلمی حقنده «شورا» ده بر قدر بحثلر بولوب اوندی. «شورا» ننگ، «عبدالله، عبدالمطلب ننگ کچوک اوغلی توگل ایدی» دیگان سوزینه عبدالکریم افندی، طبری و ابن الاثیر سوزلرینی سند قیلوب عبدالله ننگ کیچوک اوغل بولونینی التزام قیلدی و «شورا» دن دلیل صورادی. حضرت عباس ایله حضرت حمزه ننگ عبدالله دن کچوک ایدیکلری بیک معلوم بر مسئله بولدیغندن بو طوغروده «شورا» ننگ دعواسی البته حقدر. نی قدر الوغ بولسه لرده طبری و ابن الاثیرلر ننگ خطا قیلورلی جائزدر. لکن بز ننگ ظنمزغه کوره بو طوغروده غنی خطالق طبری ایله ابن الاثیرلر ننگ اوزلر ننگ توگل بلکه ناسخلر دندر. ابن الاثیر: «وکان عباس اسن من رسول الله ثلاث سنین» دیدیکندن صوگ حضرت عبدالله ننگ، عباسدن الوغ بولونینی درست کورونیه کوگل هیچ اشاغنی. بلکه اصل عبارت: «وکان عبدالله اصغر ولد امه» بولوب ده شوننی ناسخلر خطالق ایله «ولدایه»

ایرل . انسانک حیاتی صو ایله هواغه نی قدر محتاج بولسه ملت وقوملرنک آغه کیتولری ، حقوق ملیه و حقوق دینییه هم ده حقوق سیاسییه لری صاقلانو ایچون ده بایلق غه احتیاج بار . بایلق و آقچه حاضرگی عصرده دنیانک ایمانی صانالادر . ایمانسز آدملر آخرتده ایدگولک کورمادیکلری کبی فقیر و اقتصادی بولگونلکگه دوچار بولغان ملتدرده دنیاده هیچ بر راحت کوره آلایلر . مات و قوملرنی حکومت و مملکتلرنی آغه ییهرگان نرسه ، بایلق ایله آقچه بولغان شیکلی . آلارنی آیاقدن حققان ، خورلق و رذالتک توشرگان نرسه ده فقیرلک و اقتصادی بولگونلک بولوی هر کماگه معلوم بولغان حقیقتلردندر . احوال عالم دن خبردار آدملر بایلق ایله آقچه ننگ ملت ننگ آغه کیتولرنده ، مملکتلرنک کوچ قوت حاصل ایتولرنده نی قدر زور رول اوینادیقلرنی بلوب طورالر . استرخان مسلمانلری سوداگرلک باینده اولغا بوینده غی باشقه شهرلر مسلمانلرنیه نسبتا کوب کپورده ایدیلر . استرخان مسلمانلرنک سوداگرلک لری تیری ، ایسکی کیوم و بر آزده نوغای باقچه لرنده یتشکان یه شایچلر ساتودن اوقی ایدی . یهودی و ارمه نلرنی بایوتقان بالی سوداسی ، شرکت یاصاب یاخود خصوصی آدملر طرفندن واق پاراخود و بارقاسلر یوروتو استرخان مسلمانلرنیه نصیب توگل ایدی . کیوم ماغازینلری ، مانوفاکتور و آپتیکارسکی ماغازینلر ، ساعت ، کله مو بالاص ماغازینلری همدسی یهود و ارمه نلر قولنده ایدی . اوی اسبابلری و میبل ماغازینلری ده چیتلر قولنده بولوب کیددی . قسقه سی غنه بتون سودا چیتلر قولنده بولوب بز یالغز چیتلرگه آقچه تاشونی غنه بله ایدک . حتی بولرک ، کله پوش و چیتک کاوش سوداسی کوبره گی چیتلر قولنده ایدی . لیکن زمان اوتدی ، خلقنک کوزی آزغنه بولسه ده آچلیدی . هر بر قصور لرمزنی کوزمزه گه کورسه توب کیدگان غزته و ژورنالرمز بز ننگ بولای چیتلرنی بایتوب اوزمزی فقیرله توب طورومز یاراماغانلغن کوب مرتبه یازدیلر . اوقودق . اوقوغلانلرمز ننگ یوزدن برسی گنه بولسه ده قولقلر مزغنه کروب قالدی . مونه شولای ایتوب سوداگرلکده اینه بوئی قدرگنه بولسه ده آغه آطلی باشلادق . آرامزدن شیخ الدین افندی دیگان بره و چغوب «اسلامیه» و «طوقایف» اسمنده ایکی کچکنه پاراخود یوروته باشلادی . نوغای باقچه لرنده یتشکان میلیونلر ایله بود یتشلمز ایوانوف ، ماکسیموف دیگان پاراخودلر اوستنده یورودن توقتالوب «اسلامیه» و «طوقایف» اسملی پاراخودلر اوستنده بوری باشلادیلر . اسماعیل ظاهرزاده و هادی کریمفلر طرفندن آچلغان ایکی آپتیکارسکی ماغازینی ده یازارغه طوغری کپه در . مسلمانلردن ایکی اوچ کشی برگوب مانوفاکتور سوداسی آچوچیلرده بولدی . کاندیترسی و پیکارنه نکرده مسلمانلر

مطبوعات خاروسه سی

اسرهاد . لسان درس لری حقنده غی فائده لی اصوللر اوروباده یاکی وقتلرده غنه دنیاغه چیققان هنرلردندر . بو هنر بو صنعت گه اوروباولر ، نی قدر محتاج بولسه لر بز ننگ محتاجلغمز آنلرنک محتاجقلرندن توبان درجه ده توگل . تل اوگره تو حقنده غی یاگا اصوللرنی مطلقا درس پر و غرامزغه کرتورگه تیوشلیمز . عرب . فارسی لسانلرنی ده شول اصوللر ایله درس قیلو کیره کلیدر . بزده خاقلر ، عربچه ، فارسیچه غه کوره فرانسزچه و باشقه تلرنی ینگل بله ر و آز وقتده توشونه لر . مونک سبی ایسه عربچه ، فارسیچه نی اوقوتوچیلر هیچ بر اصول بلمادیکلری حالده باشقه تلرنی اوقوتوچیلر آز بولسه ده بر اصول غه تطبیق قیلوب اوقوتولریدر . اون یش یلار قدر وقتلر چرتوب تفسیر و حدیثدن اجازت آلوب چیتوچیلرمز بلکه اوزلری اوقوغلان روشده تفسیر و حدیث اوقوته بولورلر ، لیکن نظاملی بولغان مکتبلرمز ننگ حتی رشده لرنیه ده عربچه تل معلملگی ایته آمازلر . چونکه یاگا اصول غه کوره عربچه اوقوته چق معلمنک درس خانه ده تورکچه سوز سوبله وی ممنوع بولاقچدر . حالبوکه بز ننگ اونیش یل ، یکرمی یل اوقوغلان علامه لرمز (؟) ننگ عربچه دن بر جمله نی درست سوبله رگه اقتدارلری یوق . ایندی آنلر نیچوگ ایتوب عربچه درس بیره آسونلر ؟

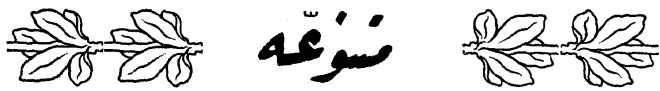
اقبال (طربزون). بر آدم ایله کوب آدم ، آز آقچه ایله کوب آقچه آراسنده بولغان اشلرنک آیروملقلری ده شول نسبتده بولاجغنی هر کیم بلور . مملکت و ملت ایچون فائده لی بر خدمت ایتونی نیت قیلغان بر آدم یش مک تشکسی ایله بک زور فائده قیله المادنی حالده یش مک تشکلرنی بر گه قوشوبده ایلی آدم بر اتناق ایله اشله لری بک یاخشی فائده لر کیتوره آلورلر . فائده کیتوره المادقلرنده ضررلری ده کوب بولماز . اما بر کشی اوزی گنه ضرر ایتکانه بتون آقچه سینی تلف قیلوی ده ممکن . موندن باشقه . بر کشی عقلی و فکری ایله اشلنه چک اشلرگه کوره کوب کشیلرنک عقللری ، فکرلری ایله اشلنه چک اشلرده آیروملق بک معلومدر . اوشبونک ایچون موندن صولک سودالرمز نی ، هنر و صناعتلرمزنی نظام غه بنا قیلانغان «شرکت» لر ایله یورتورگه تیوشلیمز .

ممکن تو گل . بزگه ایکی ایشکنک بری گنه در: یا آلاز مثالنده زمانه علملرینه کرشمک و یا که آلازغه خدمتکار بولمق ! ..

الکاتبه . ملتئر نك یوقاری کوتارلورلی و توبان توشولری یولدزلر تأثیری ، بخت و طالع ایله توگل ، بلکه عمرانی قاعدهلر و تاریخی عامللر نتیجه سیدر . تاریخی حادثه لر حلقه لردن یاصلغان چلبرلر قیلندن ، اوتکانلری بو کونگی اشلرگه و بو کونگیلری کیله چک نرسه لرگه سیدر . انسانلرنک تاریخلری ایسه ازلدن بیرلی صوزلوب کیله طورغان سیبلرنک نتیجه لردن عبارتدر . « امتلر شولای ترقی ایتدیبلر » دیب بلگان کشی « امتلر نیچولک ترقی ایتهلر ؟ » دیگان سؤالنک جوائینی بیروندن عاجز بولماز . بو کونده گی آوروپا و آمریکا دولتلری وطن محبتی سببندن ترقی ایتدیبلر . اگرده وطن محبتی بولسه باشقه امتلرده ترقی قیلورلر .

میانانک اوط استعمال ایتولری . استه نلی و امین پاشا یوللرن فاکیل (چراغ) لر برلن یاقتوتوب یوروچی مایوللرنی زنجیلردن ایشکانلر ایش . لکن سیاحلردن هیچ کم یوللرن یاقتوتوب یوروچی مایموللرنی کورگانلری یوقدر . بناء علیه آفریقا زنجیلرنک مذکور سوزلرنی اصلسز دیورگه یاریدر . زنجیلر آراسنده . انسانغه اوخشاغان مایموللر ییک ایسی زمانلرده اورمانلرغه کیتوب یالغزاقده طورغان کشیلرنک نسلی دیوب اعتقاد شایعدر . آنلرنک فاکیلر استعمال ایتکن مایموللرنی کوردک دیمکلری شول اعتقادلرینه مناسبتلی اولدیقندن اشانچسزدر . پرافیسور ک . ویله (К. Вейле) اوط استعمال ایدونی انسانلرغه غنه خالصیدر . شویله ایسه ده صنعی یلیلق ایله فائده لانو حیوانات عالمنده کورلمشدر . بو طوغوروده آوسترالیا اورمان طاوقلری دقتنی جلب ایتهلر . بو قوشلر جنوبی ژاللیس ده کوب بولالر و آنده غی اهالی قارشنده لذتی طعاملردن حسابلانلر . آلارنک یومرقلری زور بولا . اوزونلقده ایکی وبرشوکقه یتهلر . یومرقلر لرنی باصارغه وقک یتکچ آتالری ، اوزاق یاتو سبیلی قزوننی قابل بولغان یابراق و اوله نلرنی جیوب بر یرگه اویهلر . بعضا شوندا ی اویوملر بر ساژین ییوکلگنده بولالر . شول اویوملرگه طاوقلر یومرقله صالوب آلارنی چری باشلاغان یابراقلر ایله دقتلهب کومه لر . شونده ، تدریجا یلیتا باشلاغان یابراقلر آستنده یومرقلر یاربلوب چیشلر چققانه قدر قالالر . اویوملرنک حرارت درجه سی ییلگولی

طرفندن آچلوب طورادر . دیمه ک استرخان مسلمانلر نده سودا گرلک اولگیگه قاراغانده شاققی ترقی ایتکانلگی کورینه در . اما شولای بولسه ده سودا گرلگمز باشقه ملتئر نك و کورشیلمز نك سودا گرلگینه نسبتا نلی بیک آرتده . بناء علیه موگارغه راضی بولمیچه شرکت لر یاصاب مسلمانلر ایچون فائده لی بولغان سودالرنی قولمزغه آلورغه طرشیق .

الرئی العام . بز ، حریت عاشقلری و آوروپا فلسفه سینک محبلری بولدیغمز حالده دعوی ایتهمز که : داروین نظریه لرینه ، مارتین لوتر فکولرینه ، ۸۹ نجی یل انقلابنده توزولگان قاعده لرگه کوره فائده لی صورتده انسانلرنک ترقیلری ایچون خدمت قیله چق نرسه « اسلام » دینی بولوب بر برینه الفت و محبت ایتدیکلری حالده مسلمانلرنک موگاتمسک قیلولریدر . اسلام حقیقتلری قارشوسنده ، فرانسه انقلابی حقدغه غی قاعده لر باری « فرعی حقیقت » درجه سنده گنه بولوب قالاچقدر . اسلام ، اساسلی ، فن و معارف گه ، مساوات و حریت که مساعد بر « دین » در . شوشندی اعلا بر « دین » بو کونگه قدر لازم درجه ده تارالماسه ، دنیا یوزنده حکم یورقاسه مونک سببی بر طرفدن آوروپالولرنک « الحکم من غلب » قاعده سی ایله همیشه بو دین نی قسرقلاب طورولری و ایکنچیدن بو دین گه اییه رگان بو کونگی خلقلرنک اوشبو دیننی یاخشی آکلاماولری و اوزلرنک معامله لرینی اوشبو دین گه تطبیق قیله آلو قوتندن محروم بولولریدر . اگرده هر تورلی آدملرنک دین اسمندن سویله گان ظن و گمانلرندن ، اوز بلدیکلری ایله توزوگان نرسه لردن صافلانسه اسلام دینی و اسلام مدینتی بو کونگی آوروپا مدینتینه کوره حتی قیاس قیانورغه یاراماز درجه ده عالی وانسانلق ایچون خادم بر دیندر . درست ، بو کونگی یوقلاغان ، خیال و وهملرگه چومغان مسلمانلر بو « دین » نك حقیقتینی آکلی آملیر ، آنده بولغان حکمتلردن ، اجتماعی قاعده لردن خبرسزلر ، اما هر یوقو صوگنده بر اویانو و هر تون صوگنده بر کون کیلو بولادر ، مسلمانلرده بر کون اویانورلر ، قارانغو تونلرنک مدتی طولغاندن صوگ یاقتی کونگه چیقارلر و شول کونده بو « دین » نك بهاسینی بلورلر .

سمرقند . یهود ، ارمن ، روس بالالری قولتقلر نده کتابلر بولدیغی حالده مکتبلر گه دوام ایتهلر ، بز نك بالالرمز کونی ۲۰ تینلک اش ایزلهب ، ایشکلردن ایشکلرگه ، محنت خانه لردن محنت خانه لرغه یوررلر . بو حاللرنی کورگانه استقبالدن امیدمز بته در . چونکه بو علمسز لک ، هنرسز لکمز ایله بز لگه ، علملی وهنرلی بولغان ارمن و یهود هم روس بالالری ایله بر لکده ترکلک قیلورغه ، حیات مبارزه سی ایتارگه

درجه دن اوزماوونه دقت ايتلر. مونگ ايچون آلا ر بعضا طغر ايتلر و بعضا يوشاتلر. اوشبو اوستراليا اورمان طاوقنرى نسلدن بولغان فيليبين جزائر مجتمعه سنده بولغان قوشلرده صنعى يليلق ايله، چيشلر چغارو ايچون فائده له نلر. بونلردن باشقه حيوانلر نك صنعى صورتده حاصل بولغان يليلق ايله فائده لتولرى ئليگه معلوم توگلدلر.

يازو بتره طورغان ريزينك نك تاريخى . كوبدن بېرلو استعمال ايدلوب ده تاريخلى و كم طرفندن ايجاد اولندقلرى كوجزگه معلوم اولغان نرسه لر كوبدر. شونلر جمله سندن برى حاضر هر بر شاگرد طرفندن يازو بتره ايچون استعمال ايدياه طورغان ريزينك در. بورن زمان رساملرى قرنداش ايله صنلغان صنقى بتره ايچون ايكمك يوشاغن استعمال ايدلر ايدى. لکن بو اصول بيك قولايىزددر. چونكه بترلگن اورنغه ايكنچى مرتبه قرنداش ايله يازلغانده نچار توشه در. ريزينك نى اول چقاروچى آمريقا كاشفى خربستوف قولومب در. اول اوزينك آمريقاغه ايكنچى مرتبه سياحتدن سوگره «هايتى» آطه سينگ يربلى خلقى (وحشيلر) بر نوع اوسمك نك قاتيلانغان صووندن (сокъ) ياشالغان شارلر ايله اوينادقلر نى خبر بېردى، شول شارلر نك بر نيچه سيني اوزى ايله اوروپاغه هم كيرمش ايدى. فقط بو خبر صوگندن اوتولدى. ۱۹ نچى عصر باشلاننده غنه عالملر ريزينا آغايينك صوونه دقت ايتله باشلاديلر. ريزينا نك صنق ويازولر نى كيترو خاصه سيني بر نچى مرتبه مشهور انگليز عالملر ندىن كيمياگر بريستلى (Пристлей) سيزمشدر. مذکور عالم ريزينك نى شول مقصد ايچون ۱۷۷۰ نچى يلد اوق استعمال ايتمشدر. لکن يازو كيتره طورغان ريزينك نى عمومى صورتده قوللانو ۱۸۲۰ نچى يلد غنه باشلاغمشدر. احمدى.

سيمز بالاسر. كوب آنالر بالالرى نك قالن و سيمز بولوونه شادلانلر؛ چونكه بونى طزالق و سلامتلكدن ديب بله لر. ايمچاك بالالرى نك قول و آياق بوونلرى بالا سيمزلكدن جب ايله قصقان كى بولوب طورسه آگ شادلانلر. بالا برياشن طوترغانچه بوياله سيمزلك يارى در. لکن ايكنچى ياشكه چغوب بالا سوتدن باشقه نرسه ده آشاشدرا باشلاغاچ، باخصوص تش چغارغانده، بالا نغراق سلكنه ويورې باشلاغانده بوندى سيمزلك ياخشى علامت توگلدلر. چونكه بوندى وقتده سلامت بالالرنك مايلىرى ايتكه ئيله نه باشلى و سيمزلك كيمى، نيچك ره لر.

تجره ايله معلوم دركه: بيك قالن (سيمز) بالالرغه صووق تيز تيه. بوغشلى آورولر تيز يوغالر. آورولرى قاتيراق بولا. آورو باشلاو ايله بوندى بالالرنك مايى يوغالا، آوروغه قارشى

طورو ايچون نق و طغر ايتلرى بولى.

سيمز بالالرى بيك تيرله وچهن و تيز آروچان بولالر. جاي كونلرى اسسى ده بيك مشقت چيگه لر. ناچار يوقليلر؛ بالا سيمزلك عادتده آشاتو اصولسزلقدن و حركت آزلقدن كيلوب طييلرقاشنده «آورو علامتى» سانالادر. سيمز بالالر كوسنچه آب آق ته نلى، ماتور قزاروب طورغان يتلى بولالر. بو آلق و ماتورلق قوياشده (هوادد) كوب بولماودن غنه كيگان ناچار علامتدر.

اونلى ياكه طاتلى نرسه لر كسوب آشاتوده بالالرنى سيمرته. بو نرسه لر دن صافلانورغه كيره ك. باخصوص آق بولقه آشاتو يارامى. بالالرغه اون ذاتدن آشاتقاندگه مسكى اوندىن پشروب (Грегемская мука) آشاتو ياخشيدر. بو اون اورلوقنى بيك نق و اقلا ب ياشالا، طالقان كى بيك طوقلقلى بولا، طازارتا، لکن سيمرقتى. بالاغه حركت ده كوب كيره ك. بالانه قدر كوب سلكنسيه (اوزى سلكنسيه)، شايارسه شول قدر طازا، چداملى و كوچلى بولا هم سيمزلكدن قوتولا.

الوغ بك رسد هائسى. تاشكندده «تركستان آرخيولوجيا جمعيتى» نك صوگنقى حيولشنده ميلو و اتق طرفندن «سمرقند منجملرى نك هيئت حقدده معلوماتلرى» (الوغ بك رسد خانه سى طابيلومناسيتيله) نام بيك مهم دافلاد اوقولمشدر.

ميليونير صحابه لر. صحابه لر كسب ده بيك طريش بولغانلر و بايوغانلر. مثلا عشرة مبشره دن حضرت عثمان، عبدالرحمن بن عوف، طلحه بن عبيدالله هم زبير بن العوام ميلونيرلر ايكان. بر تگوچى بالاسى بولغان حضرت زبير سودا آرقاسنده بيك بايوب مدينه ده ۱۱، مصرده ۲، كوفه، بصره و اسكندريه ده برر اورنده يورت صاحبي بولغان. بونلر نك مدينه ده بولغانلرى غنه اوزى نك وفاتدن سوگ بر ميلون ۶۰۰ مگ صومغه ساتلمشدر. حضرت زبير هر وقت مسلمانلر فائده سنه زور اعانه لر قيلول طور ايدى. بر وقت برددن ۶۰۰ مگ صوم، ايكنچى بر وقت ۱۸۰ مگ صوم بېردىكى معلومدر. اولگانده مالى نك اوچدن برن (بر ميلون ۳۴۰ مگ آلتون نى) اهل اسلام فائده سنه وصيت ايتوب قالدرغان.

فرانسېده خادم لر. فرانسېه ده اوز خدمتى ايله طاماق طويدروچى خاتون و قزلر ۴ ميلون ۱۵۰ مگدر.

لك كوب خادمه لر فابريقلرده: ۱ ميلون ۳۸۵ مگ؛ اويده فابريق معمولاتى ياشاب ۵۴۰ مگ خاتون - قز؛ زراعت ايله ۹۴۹ مگ؛ سودا خدمتكارلرى، معلمه و باشقه كسبلر ايله ۱۲۶ مگ خاتون قز طاماق طويدرادر.

انا لله و انا اليه راجعون . اوج آیلق، خالدہ اسمندہ بر قز بالاسی قالدی .

علمگہ احلاصلی، طرش طبیعتلی بولوب، مطبوعات میداندہ چقغان یا کا اثر لرنگ هر قایوسینی اوقوب، وقت، شورا، ترجمان و باشقہ لرنی صبر سزلق برلہن کوتوب آلا طورغان ایدی . بو سنہ لردہ اسلام عالمینہ کیلگان فلاکتکہ جن کو گلندن قایغروب تأسفلی خبر لر اوقوغاندہ جدی آلمی کوزندن یاش قویلور ایدی . « ادرنہ » نك بلغار لر طرفندن آلو خبری ایشتلگاج : « بتدی ایندی تور کیا ! » دیب اوکسوب، اوکسوب یغلا دی . محاربه باشلانو برلہن قولندہ بولغان بار قدری آچھسینی (اوج صومنی) هلال احمر گہ دیہ « ترجمان » ادارہ سینہ یاردی .

قز وقتندہ « ترویسکی » نك محترمه عائشہ آبصطای چینایووا مکتبندہ ابتدائی، رشدی صفیلرینی اوقوب بر ایکی سنہ اوقوتشکان بولسده، اوتکان سنہ « ترویسکی » گہ محترم عبدالرحمن افندی احمروف مکتبینہ حرمتلو مخلصه آبصطای و ایداشلری معلمه بولوب کیلگاج : « ترتیبلی، اساسلی بر اصول جدیدہ مکتبینی کوررمن نك اوقوغانلرمنی یا گارتو بولور » دیب شاگرد بولوب یازلدی و هیچ تارتلمی . عارلافی یاش قز بالالر ایله ۶-۵ ساعت اوطوروب صفندہ اوقوب قایتور ایدی . قایتقاج اوبده گی تیوشلی اشلرینی قاراب، خادمه قزنی : « بو پیچاره بزنگ خدمتمزده یوروب نادان قالماسون » دیب بر، ایکی ساعت عمرینی آنی اوقوغه فدا ایدر ایدی . حملی بار کوینچه قش بوینچه مکتبکہ یوردی . وقتی یاقلاغاچ : « صفندہ پارتہ آراسندہ قسلوب اوطورو ضررلی بولور » دیگاج امتحان وقتلرینہ قدر اوقی آماوینہ قایغروب چاره سز توقنادی .

خسته خانه ده یاتقاندہ ۲۵ کون خسته لگندہ بر یاقدن بر یاقه ایله نہ هم اوطورا آلمادی . شولای بولسده جراحیٹنگ صزلای بر آذراق باصولغاندای بولسہ، غزته و رسالہ لر صوراب آلوب اوقوب یاتور ایدی . بر کوتی ٹه یسی (آناسینگ آناسی) : « ای قرم ! قش کوتندہ یوکلای کوینچه سبق اوقوب عذابلانڈک، آندن صوگ بالا برلہن مشقتلہ ندک، شوشی قدر آغر جراحیٹلرک برلہن ینہ اوقوب آزابلاناسک » دیگاج : « ای ٹه بی ! دینادہ اوقودندہ لذتی نرسہ باری صوگ ؟ » دیب جواب یرمش . خدانک رحمتندہ بولسون .

رفیقہم خدیجہ نك قبری یانندہ تأثرم :

اجل کیلوب جیلا کدی یاش چاغکده

وقسسز طاش قوبولغان باش یاغکده .

کشی اوز عمر ندرہ کوبمی آشی و اجمہ ؟ ۷۵ یاشندہ گی بر انگلیز اوز عمر ندرہ کوبمی آشاعان و ایچکانینی حسابلاغاچ اوشبو نتیجہ حاصل بولغان : اوز عمر ندرہ آشاغان ایچکان نرسہ لرلی اوراق چہندن اوز گودہ سینہ کورہ ۱۳۰۰ مرتبہ آور بولغان . عمر بوینچه آشاغان ایچکانی بزور بر مملکتک بتون عسکرینی برکون طوبدررغہ یتہ، آشاغان صیرندن منارہ باصالسہ زور بر چیرکاو منارہ سی قدر بولا . بوغازندن ۱۲ مگ کولای اوتکان (تاواری و اوعون غہ توبہ-رلک یوک بولادر) . آشاغان آق مایده ایکی و اوعونلق . اشاغان ایتینی واق ایتوب کیسوب صوزوب صائسہ یوز چاقروم غہ یتہ .

یولداشمدن مجبوری آیرلدم

محر افندی حضرتلری ! باشمہ کیلگان اوشبو فاجعه نی حرمتلو «شورا» غہ درج ایتہ کورسہ گولہ ! اللہ نك قضاسینہ رضا بولسده ایچمنی بو شاتورغہ . زار موگمنی حتی اوزم بله گان شفقتلی کشیلر گہ ده سوبلر گہ مجبور بولدم . مصیبتلی آدم معدوردر .

رمضان شریفنگ ۲۰ نجی کوتندہ، جمعہ کون رفیقہم خدیجہ (حسن یاوشف قزی) آش ماشینہ سی ایله افطارغہ طعام حاضرلہ-دکندہ ماشینہ دن اوت چغوب کیراسین گولہ ب یانا باشلاغاچ، اوبده گی نرسہ قاراغہ قابوب کیتمہ سون دیب سوندر ایچون آشغوب یور گاندہ اوز کونہ گینہ اوت قابوب یانا باشلاغان . ماشینہ دن تو گلگان کیراسین ایدہ ندہ یانا باشلاب . ایشک کہ باروغہ ممکن بولماغاچ تهر زده دن سیکروب توشکان . ایشک آلدندہ نیشلر گہ بلمی یوگروب دورلہ ب یانوب حالی کیتوب یغلاغاچ . کورشی خاتونی صو سیوب سوندرگان . شول آرادہ اوی اچندہ بیشکده قالغان بالاسی ایسینہ توشوب : « بالام اوت اچندہ قالدی » دیب بالاسی یانا طورغان بولمہ نك تهر زده سینہ سیکروب پیالانی و اتقاندہ راهکہ سندن تارتوب، تهر زده نك بیگی قایریلوب چغوب آرقاسی برلہن یغلوب توشکان . اوک قویلی پیالا یاروب یبارگان . اوزم اوبده یوق ایدم . واقعه اوستندہ فقط اون بر اون ایکی یاشلرندہ بر قز بالاغہ بولغان . رفیقہم یانوب، فانغہ باتوب یاتقان، خلق چولغاب آغان . طاقت کیلمہ سدهی مظره اوستینہ قایتوب کیدم . حاضر شول مینوتدہ شفا خانہ گہ آلوب کیتدک . ایکی طوبغندن کندککہ قدر تمام یانغاندہ بکان ایکان . شفا خانہ ده یکرمی یش کون یانوب صحتلہ نہ آلمی ۱۹ یاشندہ سیتابر ۳ ندہ تسلیم روح ایله دی .

— عفو ایتوگزر ویرا ۋاسیاییونا، مین بیت ایرته نچک کورشدک.
دیب طورام... بو کون بر آز...
خازایکه (نی آیته سن آلداتوق سیزوب):
— یوق بیت، بولای بر نرسه ده بلنمی توگمو صوگ!
اوزی ساره گه آرتدن تورته.
زاهد: بز اول قدر کوب توگل، سز شکله نمه گز طاغن...
افندیلر، نیشلهب صوگ بز ئلی بو ایشک توینده طورابز، رحیم
ایتوگزر، ساره طوتاش کروگزر موند.

باشلاب زاهد، آنک آرتدن ساره، بوله گه کرملر. خازایکه
اوز یاغینه چغوب کیتته. زاهد بلن ساره چیشمی گنه ایکیسی
ایکی اورندققه اوطورالر.
زاهد: ایشکانسزدر، بلکه، بز ناک بیت بو ایکی کونده
بیک «حسیات ملیه» طاشوب کیتدی ئلی.
ساره: «حسیات ریستارانیه» گز طاشوب کیتمه سه باری
ایندی. (کوله).

زاهد: نی دیسه گرده حقگزر بار، ساره طوتاش، لیکن
بز، خصوصاً مین اوزم بو اشنک باشینه چقمی قویم.
اورتدن قوزغالوب پالتوسن صالا.

ساره (بیک بله سی کیلوب): نیندی اش طاغن!
زاهدنک بتون اشنده حاکمیت — خوجهلق ایتهرگه تله گان
ساره گه زاهدنک آندن باشقه ئله نیندی غریب بر اشلر آرتدن
یوروی عجب طویولا باشلی. هر وقت اوینابده کولوب سویله شه
طورغان ساره بو کون نیندیر بر باصقیلق سیزه. زاهدنک موگا
قدر ایده شلک ایتوب «سین» دیب یورودن «سز» گه کوچوینه ده
اوزنچه بیک کوگلسز بر معنا بیر. زاهدنک عادتدن طش آرتق
عفو اوتولرندن ده شبهله نه. اول، نیکدر، بو کون «طاواریش»
توگل، یاط بر «کوالیر» توسلی کورینه. زاهد هان شول بر
روح بلن سوزنده دوام ایتته.

زاهد: شولای بیت ئلی، سز چنلابده بلمی طورغاندسز،
ساره طوتاش، نیشلهب بو کون قروژوق نك جیولشینه کیلمه دگر!
ساره: خبر آغان ایدم آوونده. فاضل بلن یولغشاسم
کیلمه دی.

زاهد: فاضل دیگانندن، فاضل بتونله ی بولمادی ده ئلی
اول آنده.

ساره: آیتهم یرلی بر نرسه ده بلمه دی.
زاهد: بو کون فاضلنی کوردگرمی ئلی؟
ساره: کوردم، اول مونده ایندی، یا گاراق قنه چغوب کیتدی.
زاهد: اول نیشلهب یوری طاغن؟

کیلوب قرآن اوقیم یغلاب قاشکده
سکورهم موکلی تائر بار طاشکده.
«عمر چه چکک اوزلدی» دیب یاشکده
سیگا بغلی قوبولغان بو طاشکده.
خدایم رحمتنده بول خدیجه م!
دعام بودر سیگا ایرته وکیجه م.

ترویسکی ده ؛ نچی جمله ده معلم
اعمال الدین القاری ولیف.

سوره: الله تعالی رحمت ایتسون، قالغانلرغه صبر بیرسون!

باشسز حکایه

(باشی اوشکان نومرده)

زاهد ایشکدن کرو بلن بر آز آرتقه کینکان استودینت
فورازقه سن آله کیتروب تاتارچه بیک یوموشاق بر طاشوش بلن
ایسانله شورگه طوتونا.

— نیحال ساره طوتاش؟ بو نیچک بو سز بولای صوگه
قالب بزده اوطوراسز؟ ساعت بر گه کیله توگمو صوگ ایندی!
(عجینه نه).

ساره (کولوب): بو کونگه قالورکنی بلگان بولسام، البته،
کوتوب اوطورماغان بولور ایدم... قارانغی، نیچک یالغز قایتورغه
کیره ک.

— مین قایتورده اوزاتور دیب اوطورغانسک، شولای بیت.
— البته.

— صوغشقه سیسترا میلایسیردیبه (شفقتلی قرداش) بولوب
کیتته. دیلر طاغن! بولای بولسه بیک کوب کیتهرسز! (کوله).

— کم چغارغان طاغن آنی، عمرده یوقتی!
— (قایتوب توشوب) یوق، یوق یورینگنه آیتهم، عفو
ایتوگزر، بو کون بز بر آز «پیره شله دک» ایندی...

— (کولوب) شولای شول بر آز سیزلگان کبک شول،
آیتهم یرلی!.. یه، آزغنه دن ضرر یوق.

اول آراده آبدراب بر چیتدن قاراب طورغان خازایکه ده
قوشولا.

خازایکه: زاهد بو کون مینم بلن ایسانله شورگه ده تله می، دی.
زاهد: بیک عفو اوتوب:

سارہ: اوزنچہ ایتسہك. مینی «يك صاغنوب» كیتكان.
 زاہد: شولای بیت ئلی. سز آنك بلەن ئللە نیندی
 «عشقلر» یاصاب یوریسز شیکللی!
 سارہ: عمرده یوقی، باشقە تلەسە کم بلەن عشق طوتا
 دیەرگە یاری، تیک آنك بلەن توگل.
 زاہد: يك نق طاغن اوزگر، فاضل کمدن کیم. «زیفا
 بویلی». قارا قوگغر قاشلی، تازا، ماتور بر یکت.
 سارہ: زاہد سین شایارماقچی بولاسک، شولای توگلمو!
 آلیسە مین اوبکالیم (یوریگنە چیتکە قینغایا).
 زاہد (چنلاب): موندە اوبکالی طورغان یر یوق. مین تیک
 فاضل نك بر قز کوزندن قارالغان وقتدەغی خاصیتلرن گنە سویلیم.
 سارہ: سینکچە «صاین» بولورغە یورگان یگتئلرنك بارده
 قزلر قاشندە یاخشی ایندی. آلیسە.
 زاہد: یوق. برده آلی توگل. مینمچە زاہدده نی یوق -
 «صاین» لق یوق.
 سارہ: سین اوبایسک: مین برده فاضلنی بلیم، شولای
 توگلمو!
 زاہد: یە، آلیسە حاضرگە بز آنی قویب طوریق.
 (کولوب) هیچ بولماسە «مقدس اشلر» آرتندن یورگان وقتدە
 بر آز غیبت سویلەودن طیلوب طورغە کیرەك. شولای توگلمو؟
 سارہ: مین آگلامین، زاہد، سز ئللە نیندی «مقدس
 اشلر» دە «مهم مسئلهلر» قوزغاتوب یوریسز.
 زاہد يك نق کورسینە. ئللە نرسە ایتورگە تلەب سوزندە
 دوام ایتکان کشی توسلی طاغن اوز سوزینە کریشە.
 — شولای سارە طوتاش!.. اول مسئلهگە کرسەك سوز
 اوزونایر، چیشنەسز می ئللە!
 سارہ (برده تلە یگنە): يك صوگ ایندی.
 زاہد: مسئلهدە يك مهم بیت، ئللە مین سزنی اوزاتا
 چغیم دە شوندە سویلەشربزمی؟
 سارہ: یاری، نیچک دە یاری. تیک مینم دە بو کون سیگا
 ئللە نرسە و ئللە نرسەلر ایتسەم بار ایدی شیکللی. مهم مسئلهلر
 بر سزده گنە توگل بیت، بزده دە بار...
 کولە، نیکدر، بر آز قزاروب کیتە. زاہد آنی کورمی،
 اول اوز سوزندە دوام ایتە.
 زاہد: آلیسە چیشنکژدە اوطورگر. تیک شول قدریسی
 بار، میگا، مطلقا، یاطارغە کیرەك. آردم. (يك زارلانغان بر
 طاش بلەن صوزوب) يك، بییک آردم. ایکی کون بیت
 ایندی!..

سارہ: رحیم ایت، یاط!
 زاہد يك آز قرین توشوب یاطا. سارە يك دقت بلەن
 قاراب طورا.
 سارہ: مونه شولای، کوبدن کیرەك ایدی، مونه مین اوطنی
 سینك قارشیکە قوییم. سین سویلەگان وقتدە قاراب طوررغە
 یاخشیراق بولور. سین بو کون يك ماتورلانوب قایتقانسک ئلی،
 زاہد، مین کوروب ضویا آمیم.
 کولەدە اوطنی تاپ زاہدنك قارشوسینە کیتروب قویا. لکن
 يك تیز زاہدنك توبان قاراب یاتقان کوزکر فکلرینە کوزی توشوب
 اویغە قالا. زاہد سارەنك اوز اوستینە قاراب طورغان سیزوب:
 — آلی سز مینی اویالطورسز بیت، سارە طوتاش، بولایدە
 بو کون ایندی مین سز نك قارشکژدە بییک زور گناہلی.
 سارہ: ضرر یوق، زاہد، عادت توگل بیت!
 زاہد: شولاین شولایدە، کیچە دن بیرلی مونه ایکنچی
 مرتبە بیت ایندی. کیچە، خیر، طوی ایدی...
 سارہ: اوزگر طویلردە یاصاب یوریسز طاغن. بز موندە
 ویرا وایسلیدونا بلەن домосѣдъ دیزز طاغن سینی.
 — مونه شول طویدن کیتدی دە بیت ایندی. سز عفو
 ایتەرسز، البت. مین یاطدم، یاطوون دە بو بولای برده کیلشمەدی
 ایندی.
 طاغن بر قات عفو اوتوب ایزوون چیشە. بر قولن باش
 آستینە صالوب قزوب سویلەرگە طوتونا. بو وقت آنك آرغان،
 يك یونچلغانغی طاغن دە آچقراق سیزولە. بولایدە یغوشلی،
 ماتور ایتدروب سویلی طورغان کشی چن بر اخلاص بلەن آرغان
 طاوشقە بیرلوب سویلی باشلاغاچ طاغنندە ماتور، طاغنندە تەملی چغا.
 زاہد: کیچە بز طویدە بولدق. تگی بو یل السنە شرقیە
 مکتبن قام ایتکان آندری میخایلوویچ نی بلە مسن؟ شولای بیت
 ئلی، سین آنی بامیسک. مونه شول ایندی - آلیسە - اوبلەندی.
 يك ماتور، يك مسکین گنە، اوزی شیکللی تکلفسز بر قورسیسقە نی
 آلدی. کوبدن دن سویشوب یوریلر ایدی. شولارنك طویلرندە
 بولدق. روسنی بلەسک... عفو ایتوگر، مین هان на ты
 سویلیمن.
 سارہ: (آبدراب) زاہد، نرسە بولدی بو کون سیگا.
 «عفو ایتوگر، مین на ты سویلەب اوطورام ایمش! يك
 ایندی!». قایجان صوگ на вы بولوب کیتدە. نی ایچون طاغن!
 زاہد: عفو ایتەرسک سارە طوتاش، ایندی на ты آلیسە..
 سارہ: شوندن آرسک؟
 زاہد: شوندن آرسک مونه شول ایندی - اچدک.

اوپورغان استودیتلر بارده بزنگ اوستال یاینه کیلدیلر. لکن بزنگ ایده شلرده بایناق ایدی. صوغارغه بیرمه دیلر. ایکی آراده سوز کیتدی .

— نیک سین بزنگ ملی حسیاتر بلهن اوینیسک؟ دیدیلر.
مینده آلاغه — سز صوگ باشقه کشی ده حسیات برده یوق دیب بلدگرنی؟ — دیدم .

اول کیتدی طاوش، اول کیتدی... خلق بارده بزنگ اوستال یاینه جیولدیلر. مین چیتده قالدیم. ایکی یاقندن ده «مناظرلر» طلبوب قزو بر مناظره باشلاندی. اول آراده تگیلردن بر نیچه کشی باروب آرکیسترنی «شوشی ماریتسه» اوینارغه کوچلی باشلادیلر. ریستاران خوجه سی کیلیدی. عقلغه صیمی طورغان بر طاوش قوبدی. بر کشی بیت، سین او یلاب قارا!
خوجه آیته (البته بیک یومشاقاق بلهن گنه):

— سز Милостивый государь دی، نی ایچون بولای ترتیبسزلك چغاروغه سبب بولدگر؟

مین آیتهم: عیب میشده توگل، مونه شول ترتیبسزلكنی چغاروغه سبب بولغان اوینلرنی عمومی اورنلرده وقتسز اویناتووگرده عیب، دیم. غراداناچانلیک دن، صوغش وقتی بولغانلقدن خلقنک طنجلغن کیتره طورغان ملی مارشلیر ملی «گیمنلر» اوینلامسون دیب امر بولغانلغن سویلهدم. اول البته میگا قارشلی بر جواب ده بیره آلامدی. آرکیستر باشلغن چاقروب تنیه یاصادی ده چغوب کیتدی. لکن زالده غنی خلق آنک بلهنگنه قالمادیلر. طاغن قچقریشرغه، طاغن «شومی ماریتسه» نی صورازغه طوتندیلر. مین طاغنده توزمه دم، لکن بو یول صزرغرمادم. یاقنده طورغان بر اوستال اوستینه باصدم ده دهشتلی بر آراطور (خطیب) قیافتن آلوب نطق سویلهرگه طوتدم. انسانیت، «غومانیتارنوست» حقنده غنی اریرمه جهلرلنک برسنده قالدردمادم. ایسرك خلقغه جیته قالدی. مین سوزمنی کیسوگه بتوینسی بر بولوب قول چاپدیلر. جیتمه سه بشداراق مینی رهنجتکان برسی کیلوب یلی، یلی اوبه باشلادی. عفو اوتدی...
— صوگ.

— مونه شول... شوندن صوگ تگی استودیتلر اوستاللرن کوجروب بزنگ یانغه کیلوب اوپوردیلر.

— صوگ؟ ..

— اش آنک بلهنگنه قالسه یازار ایدی...

— خوش؟

— مونه شول. آلا کوره سک بلغاریهغه کوکلی بولوب بارالر ایکان؟ میگاده به یله نه باشلادیلر: سز شول قدر قزو نطقلر

کوله. ماگهای اوستینه توشکان اوزون ساچلرن قولی بلهن یوقاری قایتاروب صالا.

— اچکاج، البته، کشی بیک حساسله نوب کیته. ملی و بین المللی بیوک مسئلهلر قوزغالدی. بیلگولی ایکن اول باشلاب بالقان صوغشی کیتدی. مین بیک عموم انسانیت طرفدارلی بولوب کیتدم. ایده شلردن ایکیسی بیک «بلغارا فیل» بولوب چقدیلر. چیناویکلر. ایکیسی تورکر یاقلی بولوب کیتدیلر. مین ده تورکارنی بیک مظلوم کوروب آلاز یاغندن کیتدم. لکن، عجائب بر حال بولدی، مین هیچ اوزمده تار ملتچیلک کورسه تمه دم. سوزنی گل انسانیت، حقانیت، عدالت نقطه نظرنده طوتدم. ایده- شلرنک کوبسینه بو بیک تأثیر ایتدی. مجلس خوجه سی یاش کیو بلهن، کیلن بیکه — تگی بیچاره قورسیسقه ده — مینی یاقلی باشلادیلر. یاراطام شول روس خلقینک صافلغن!.. ایرانغه بارا طورغان بر چیناویکن روس — ایران بافقه سی نک ترجمانی، اول ده بزنگ یاقدن کیتدی. قسه سی بز اوستن چقدق. اش آنک بلهنگنه قالمادی. شامپانسیکی تأثیری بلهن بز اوزبگه کوره آیرم بر بیرام — ییگو طنطنه سی (طارزیستوا) یاصی باشلادق. بزنگ یاندن یراق توگل، بیک ادبسر صورتده اچوب اوپورغان استودیتلر بلهن آفیسرلرگه بو بیک اوخشاب جیتمه دی. آلاز کوره سک بلغاریهغه کوکلی بولوب باررغه چینالار ایکان. شونک ایچون بیک نق ایتدروب اچوب اوپورالر. بله سک: «مقدس اشلر» نک برسی ده بولای طوگ بشدن غنه بولی. آلا رغه «قلب نچکرتگره» کیرهک. «قلب نچکرتگره» دیگانی سین بله سکده ممکن. سوزنک توبی قایا بارووندن البته آلا رسک... مین بیک اوزون ایتوب سویلیم شیکلی. بیک کوگلسز بولوب کیتسه ایتورسک.

اول واقعه سازه نی یالقدرام دیب اویلادی. لکن ساره، بالعکس، بیک راحتله نوب طکلاب اوپورا ایدی. «یالقدرمیمی؟» دیگاج: یالقدرو قایا، مین ئلی ممکن بولسه طاغنده اوزونراق، طاغنده تفصیلیراق ایتدروب سویله تر ایدم. سین شول قدر ماتور ایتوب سویلیسک. ئله مینم کوزیه شولای ماتور کورینه ایدی، خوش!

— کامپلیمنت! رحمت آیته بز ایندی آلیسه.

— خوش!

— آلاز طوردیلرده آرکیستره بلغار مارشی (شومی ماریتسه)

اوینارغه قوشدیلر. آرکیستر اوینی باشلادی. مین صزرغره طوتدم. خلق بیک آبدراشده قالدی. آرکیستر اویناماقچی بولغان ایدی. مین طاغنده صزرغرم. آرکیستر طوقتارغه مجبور بولدی. طاوش قوزغالدی. مینی قیناماقچی بولوب، کورشی اوستالده

بیرگه مجبور بولدیغندن بلغاریه نك بو صوغشده غی فائده سی باشقه لر تقندن آذر.

یونان دولتی اولگیدن بر یاروم مرتبه اوسدی. «سلانیک»، «یانیه» شهرلری «قواله» لیانی آگار قالدی. صریه ایله قارا تاغ ایکی مرتبه اوسدیله. «مناستر» شهری صریه گه بولدی.

مولردن باشقه برده «آرناود» حکومتی تشکیل قیلنده. بلغاریه غه قالدورغه تیوشلی بولغان یرلرده «کوملجنه» اسملی اویازنی شهرده مسلمانلر موقت بر حکومت تاسیس ایتوب طورالر. البته بو دوام ایتچک بر حکومت توکل، بلکه فرصندن فائده لانبوب قالدو نیتی ایله گنه اشلهنگان بر اشد.

بلغاریه، صولک وقتلرده آفستریا حکومتینه یاقینلاشدی و شول نسبتده روسیه حکومتی ایله آرالر یراقلاشدی و صووندی. بو کون بلغاریا حکومتی باشنده بولغان آدملر آفستریا طرفدارلریدر. آرناودلر ایله صریه آراسنده صوغش علامتلری کورلووی و شونک ایچون صریه نك عسکر جبارغه باشلاوی سقنده خبرلر چیقدی.

اوتکان آوغوستنک ۲۰نجی کونته آوستریا پایتختی بولغان «ویانه» شهرنده سیونستر (فلسطین یورتهده مستقل یهود حکومتی یاصارغه تله وچیلر) نك عمومی حیونلری بولوب اوتدی. بو حیون ایسه سیونستر اسیزدی نك اونبرنجی مرتبه سیدر. تورلی مملکت لر نك یهودلری طرفندن مونده ۵۵۰ قدر وکیل حاضر بولغان ایدی. محاسده فلسطینده مستقل یهود حکومتی یاصا و همده آندن باشقه اولزلینه عائد کوب اشلر حقنده مذاکره ایتدیله.

تصحیح

اوشبو عدد «شورا» نك ۵۴۸ نجی بیت ۲نجی باغانا ۳نجی ۴نجی بوللرده بولغان: «بو اش سز نك فائده گر ایچون» دیگان سوزنی «بو اش بزنك فائده من ایچون» دیب اوقورغه تیوشلی.

محرری: رضاالدین بن فخرالدین.
ناشری: محمدشاکر و محمد ذاکر رامیفیلر.

سویله گانتک سوکنده نیچک ایتوب صوغشقه باره یچه توزوب طوراسز، دیلر. البته مقصودلری میگا تور تدر.

مین ایتدم: سز قایدن بله سز، مینم بارماغانقنی؛ تله ایرته گوک کیته طورغاخندر، دیدم. دشمان یاغنه بارسالرده کیلوب طاغن مینم قولمنی قسارغه طوتوندیلر. «موندن صولک ایندی بزگه جن صوغش صفنده کوریشرگه نصیب بولسون!» دیب بز قوچاقلاشه - قوچاقلاشه آیریلوب قایتوب کیتدک. اورامده «На Балканах!»، بالقانده، بالقان... بالقان... بالقانده کوریشورمز! دیگان طاوشلر بیك اوزاق یا گغراب قالدی.

- بالقانده کوریشورمز، بالقانده!.. ایندی چنلابده بالقانده کورشرمز نصیب بولسه.

(دوامی کیله سی نومرده) کبیر بکر.

حوادث

استانبول شهرنده بلغار و تورکیا وکیللردن عبارت صلح مشاوره سی یاخشی بارادر. ایکی مملکت آراسنده بولاقچ حدود حقنده وکیللر کیلشدیلر. موگا کوره دیتوقه، قرق کلیسا، ادرنه شهرلری تورکیا گه و کوچک طرنوه، مصطقی پاشا، اورتا کوی قصبه لری بلغاریه گه قالددر. آطه لر دگری طرفندن ایکی آراده غی حدود «مریج» یلغه سی بوینچه وقاره دگر یاغندن ده «ریزوايه» یلغه سی بوینچه بارادر. اوشبو ماده حقنده تورکیا ایله بلغاریه وکیللری ۶نجی سنتابرده پرتاقولغه قول قویغانلر. اوشبو استانبول صلحی سببندن، «لوندون» معاهده سینه کوره بلغاریه غه کیتمک یرینک یارومندن آرتغینی تورکیا قایتاروب آورغه موفق بولدی. بالقان حکومتلری، تورکیانک آورویاده بولغان مملکتینک اون الوشندن طوقزینی اوز آرالرنده بولشدیلر. بلغاریه، «دهده آغاچ» لیمانی و «فراکیه» نك غرب طرفنی آلوب تورکیا حسابنه اوسدی ایسه ده ایکنجی طرفدن مثبت بولغان «دوبریجه» ایله قاره دگر لیمانی بولغان «بالچق» نی رومانیاغه

«شورا» اورنبورغده اونه بشمه کونره بر حقیقانه اربی، فنی و سیاسی جمهره در.

ТАКСА ЗА ОБЪЯВЛЕНИЕ: НА 2-Й СТРАНИЦЪ СБЛОЖКИ 30 КОП., НА 3 И 4 СТР.—20 К. ЗА СТРОКУ ПЕТИТА.

Адресъ: г. Оренбургъ, редакция журн. „ШУРО“.

آبونه بدل: سنه لک ۵، آلی آیلق ۲ روبله ۶۰ تین.
«وقت» برلن برگه آلوچیلرغه:
سنه لک ۹، آلی آیلق ۴ روبله ۶۰ تیندر.

میان عبدالاول افندیڭ «هر شیدن بر بنده» اسملی رسالهسی یوئل برنجی عدد «شورا» ده درج ایدله باشلانوب اوشبو ۱۸نجی عددده تام بولدی. بورسالهڭ مختلف موضوعلرده بولغان مقاله لری بو کونگی اجتماعی حالرمزگه مناسبتیلردر. رساله صورتده باصدررغه تلهوچی کتابچیلر بولسه میان عبدالاول افندیڭ اوزینه مراجعت قیلورلر.

○ اوشبو عددده «عبداسلام مفتینڭ خاطر دفتزی» اسملی مقاله ده جیلر (قوسین) ایچنده گی سوزلر عبدالسلام مفتی سوزلری توگل، بلکه «شورا» نڭ اوز سوزلریدر.

○ «مرو» شهرنده خواجه یردی افندی جنابلرینه: ع. شناسی «تعلیم و تربیه تاریخی» اثرنده «هارون الرشید ۷۹۵ ده طودی و ۷۰۹ ده وفات ایتدی» دیگان بولسه مونلی هجری تاریخ ایله توگل، بلکه میلادی ایله یازغان، لکن رقتلر یا گلش قویلغان بولورغه تیوشلی. هارون الرشیدنڭ دیناغه کیلوی ۱۴۸ - ۷۶۵ ده و وفاتی ده ۱۹۳ - ۸۰۹ ده در. ترهسی سزنڭ «مرو» گه بیک یراق توگل «طوس» شهرنده در. برر فرصت وقتده ترجمهء حالی «شورا» ده یازلسه کیرهک.

○ «الکلیه» اسملی ژورنال «بیروت» شهرنده «المدرسه الکلیه السوریه الانجلیه» طرفندن نشر قیلنه در. عرب هم انگلیز تلرنده باصلا. یللق حق ۸ فرانق.

۱۰نجی عدد «شورا» طشنده صور او مزغه کوره اوشبو آدملرنڭ ترجمهء حاللرینی یازارغه صوریلر (سلامتیرینی بز اوزمز توشردک، چونکه بیک زور سبب بولماغانده ترک آدملرنڭ ترجمهء حاللری شوراده باصلمیدر):

ابن حزم. ابن خلکان. ابن القیم الجوزیه. ابوالحسن الاشعری. ابو حنیفه. ابو منصور الماتریدی. ابو یوسف. احمد بای. احمد مدحت افندی. احمد یسوی (خواجه). اسکندر کبیر. باطر شاه ملا. باکون. بهاء الدین ایشان وایسوف. بهاء الدین نقشبند. بوغاجوف. پیترو ویلیکی. تیمرلنگ. جمال الدین افغانی. جنگیز خان. جودت پاشا. جول سیمون. خیرالله آخوند عثمانوف. داروین. دراپر. ذاکر حضرت (چیستای). سامی بک (شمس الدین). سلیم گری مفتی. سیبویه. شافعی. شامل شیخ. شعرانی. شکسپیر. شمس الدین توتاری. صادق موسین. صالح کوکلهشف. صدیق حسن خان بهوپالی. صلاح الدین القازانی. عالمه البنات خانم. عبدالحئیر المسلمی. عبدالرحمن ثالث (اندلس). عبد العلام فیضخانی. عبدالغنی حاجی. عبد الولی یاوششف. عیدالله کناز داشکین. عطاءالله آخوند بابازیدوف. علی ایشان توتاری. علی الجفیری. عمر بن عبدالعزیز. فارابی. قارایل. قاسم امین. قورصاوی (عبدالناصر). کمال بک (نامق). کوچوم خان. مارتین لوتهر. مالک بن انس. محمد بن الحسن الشیبانی. محمدجان حاجی علیف. محمدشاکر رامیف. محمد عبده. محمدعلی پاشا (مصر). محمود بای. مدحت پاشا. مرجانی. مصطفی کامل پاشا. میرزا الوغ بک. نعمت الله حاجی (تومهن). هارون الرشید. یکاترینه (ایمپراتوریتسه).

اداره

ایرلرنڭ وقتسز ضعیفلگی

وقتسز یومشاب فالودن طیب لر نڭ ایڭ یارانوب تقدیم ایتسکان دواسی بو کونده بولغان دولر اچنده نیروالرنی نغونا طورغان شکرز

МУЙРАЦИТИНЪ-АЛЕКСАНДЕРЪ

نیمسه وباشقه دارالفنونارنڭ بیوک عالملری همه، ایڭ مشهور بالیسه نڭ واوز باشینه دوالوچی طیب لر دائم هر تورلی نیروانی آغرودن بو پورپاراتنی استعمال ایتهرگه قوشالر

بو آغرو طب عالملری طرفندن ایڭ مهم آغرو دیه تفتیش ایغلوب بارادر. بیگوره کده ایرلرنڭ وقتسز حالسزلهنوی اوزی بیک قورقنچلی اشدر. بوگا یه اوتار ڭلی دیه فارارغه یارامی. ایرلرنڭ وقتسز حالسزلسگی آرتق کوچ صرف ایتودن، آغر خدمتدن، یونسز عمر ایتو وباشقلر دن کیله در همه بتون اعضالرنڭ یومشاوینه سبب بولادر. بوگا مبتلا کشی ده آرزغه اورگارش یعنی آش سگماو حاضر سزلک، یونولر فالترنو، قورقو، یوراک جیلکنو کبیلر نیروالرنڭ اش دن چقغاننی کورسه تهر.

بوندا ی وقتلرده هیچ کم یوراسیتن دن فائده لاندن تارنماسون. چونکه بوندا ی حاللرده ایڭ زور یاردم ایته طورغان دوادر. بوگا دافر طیب لر نڭ تجرب به نامه لر نی اوقونی اوتنه من. استه گانلرگه توقفسز بوشلا یبارلر. یوراسیتن آلیکساندرنی هر بر آپتیک لردن آورغه بولا.

Контора Химическихъ Препаратовъ С. Петербургъ. Малая Канюшная 10.

Ш у р о

№ 18.

СЕНТЯБРЬ 15 = 1913 ГОДА.

„تورک یوردی“

بو ژورنال استانبولده ۱۵ کونده بر چغا. آچق تورک تلمده یازیلا. ادبیات دن، اقتصاد، اجتماعیات، سیاحت، علم و فنلردن بحث ایته. تل بحثلرینه اهمیت بیره. تورکلک نك ترقیسینه عائد نرسلر نی کوب یازا. بو ژورنال غه تورکلر نك معتبر یاش ادیب لری مهم مقاله لر یازالر. مدیری مشهور تورک شاعری محمد امین یك در.

ژورنالنگ آبونہ بدلی روسیه ایچون یلق ۳ صوم ۵۰۰. آتی ایلقی ۲ صوم.

Константинополь, Въ ред. журнала "Тюрюкь-Юрды" ул. Нурь-Османіэ. № 40.

„اجتهاد“ ژورنالی

استانبولده هفته ده بر مرتبه چغا طورغان اقتصادی، اجتماعی، ادبی مجموعه در. ناشر و محرری دوقتور عبدالله جودت بك. بو مجموعه ده اصلاحات دینیہ و حقوق نسوان غه دائر مهم بحث لر و مقاله لر درج اولونمقده در. تلی جیکل و آچق تورکجه در. روسیه ایچون یلق بهاسی: ۴ صوم، آتی ایلقی ۲ صوم ۵۰۰ در. آدریس:

Константинополь. Въ ред. журн. „Иджтигадъ“ Джаагалъ-Огло д. доктора Абдуллы Джевдата.

„ویکی فکر“ مجموعه سی

استانبولده آیده بر مرتبه چغا. مسلکی: ملی تریه گه و سکتیلرده زراعت فکری طارانورغه طریشودن عبارتدر. مؤسسلری ادهم نژاد، ع. فرید. روسیه ایچون یلق حقی ۱ ۲۰۰.

Константинополь. Въ ред. журнала „Ени-Фикръ“ ул. Бабъ-Али, № 49. (Кн. магазинъ „Чифитчи“).

„شهبال“ ژورنالی

استانبول ده چغا طورغان رسمی ژورناللرنک ایک اعلا وایک نفیسی ۱۵ کونده بر مرتبه چغا طورغان «شهبال» مجموعه سیدر. بو ژورنال ادبیات دن، علم، فن، صنعت، مدنیت دن و ترقیات عصریه دن بحث ایته. رسملری غایت گوزمل انتخاب ایته. کاغدی و باصلووی بیک نفیس اولوب، یاورویا رسمی ژورناللردن قالشمیدر. بونک هر نسخه سی ایو ایچون بر زینت در.

آبونہ حقی روسیه ایچون یلغه ۱۰ صوم. آتی آی غه ۵ صوم.

Константинополь.

Въ ред. журнала „Шагбалъ“ Стамбуль, противъ Новой-почты № 9-10.

آچهنی عادی پیراوادنی بلائقه ایله، آدرسنی یالکز روسجه غنه یازوب ییاررکه ممکندر. آندن ژورنال کیله چک آدرسنی روسجه اوقوناقلی و آچیق ایوب یازارغه تیوش.